



Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**TÜRKİYE'Yİ HEDEF ALAN YASADIŞI GÖÇMENLER:  
İSTANBUL ÖRNEĞİ**

Muhammed SEVER

Doktora Tezi

Ankara, 2015



**TÜRKİYE'Yİ HEDEF ALAN YASADIŞI GÖÇMENLER:  
İSTANBUL ÖRNEĞİ**

Muhammed SEVER

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2015

## KABUL VE ONAY

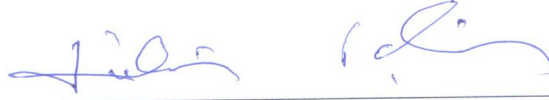
Muhammed Sever tarafından hazırlanan “Türkiye’yi Hedef Alan Yasadışı Göçmenler: İstanbul Örneği” başlıklı bu çalışma, 20.01.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.



Prof. Dr. Suna BAŞAK (Başkan)



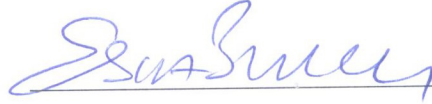
Doç. Dr. Aslıhan ÖĞÜN BOYACIOĞLU (Danışman)



Prof. Dr. Tülin İÇLİ



Prof. Dr. Nevin GÜNGÖR ERGAN



Prof. Dr. Esra BURCU

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf ÇELİK

Enstitü Müdürü

## BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

20.01.2015



---

Muhammed SEVER

## TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın planlanması ve yürütülmesinde büyük katkıları olan, yönlendirmeleriyle bana yol gösteren kıymetli hocam ve danışmanım Doç.Dr. Aslıhan Öğün BOYACIOĞLU'na akademik desteği ve güç veren yaklaşımından dolayı teşekkürü borç bilirim.

Gerek büyük keyif alarak takip ettiğim derslerinde gerekse Tez İzleme Komitelerinde bilgilerini, görüşlerini ve desteklerini benden esirgemeyen Prof.Dr. Tülin İçli, Prof.Dr. Nevin GÜNGÖR ERGAN ve Prof.Dr. Esra BURCU'ya, biz öğrencilere rahat ve huzurlu bir çalışma ortamı sağlayan Sosyoloji Bölüm Başkanı Prof.Dr. Aylin GÖRGÜN BARAN'a, doktora öğrenimimin ilk gününden itibaren, hem derslerinde hem de ders dışı zamanlarda bilgeliklerinden yoğun olarak istifade ettiğim Prof.Dr. Demet ULUSOY, Doç.Dr. Abdülkerim SÖNMEZ ve Yrd.Doç.Dr. Serdar SAĞLAM'a şükranlarımı sunarım.

Hacettepe Üniversitesi'ne adımımı attığım ilk günden itibaren hep yanımda olan değerli arkadaşlarım Dr. Cem Koray OLGUN ve Dr. Evren SERTALP'e teşekkür ederim.

Yasadışı göç konusunda çalışmam için beni cesaretlendiren kıymetli kardeşim Başkomiser Hanifi SEVER'e, üzerimde asla ödenemeyecek hakları ve sonsuz emekleri olan annem Fatma SEVER'e ve babam İsmail SEVER'e şükranlarımı sunarım.

Son olarak, meşakkatli bir süreç olan doktora öğrenimimde yanımdan hiç ayrılmayan, anket formunun hazırlanması ve tez çalışmamın saha uygulaması esnasında değerli katkılar sunan sevgili eşim Dr.Dz.Sağ.Bnb. Neşe SEVER'e ve biricik kızım Elif Ceren SEVER'e teşekkür ederim.

## ÖZET

SEVER, Muhammed. *Türkiye'yi Hedef Alan Yasadışı Göçmenler: İstanbul Örneği*, Doktora Tezi, Ankara, 2015.

Yasadışı göçün hedefi olmak, birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin gündeminde en önemli problem konularından biri olarak yer almaktadır. Alınan tüm tedbirlere rağmen yasadışı göç ve göçmen kaçakçılığının önüne geçilememekte, hatta mevcut hedef ülkelere yenileri eklenmektedir. Bu yeni hedef ülkelerden biri olarak Türkiye'nin de gelecekte Batı Avrupa ülkelerinin bugün karşılaştıkları sorunları yaşaması muhtemeldir. Bu çalışmada; hayatlarını İstanbul'da sürdürürken kolluk kuvvetlerince yakalanan yasadışı göçmenlerin demografik özellikleri, göç nedenleri, kaçakçılarla irtibatı ve Türkiye'ye girişleri, İstanbul'daki yaşantıları, geri dönme istekleri ve sınır dışı işlemi sonrası hedefleri incelenmiştir. Bu kapsamda 210 yasadışı göçmene anket uygulanmış, müteakiben betimleyici ve ilişki arayıcı analizler gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda Türkiye'deki yasadışı göçmenlerin arzu ettikleri yaşam standartlarını yakalayamadıkları belirlenmiştir. Ayrıca, çoğu göçmenin hem göç sürecinde hem de sonrasında göçmen ilişki ağlarından az ya da çok istifade ettiği anlaşılmıştır.

### **Anahtar Sözcükler**

Yasadışı göç, hedef ülke, Türkiye, göçmen kaçakçılığı, ilişkiler ağı kuramı.

## ABSTRACT

SEVER, Muhammed. *Illegal Migrants Targeting Turkey: An İstanbul Sample*, Ph.D. Dissertation, Ankara, 2015.

Being a target of irregular migration is one of the most important problematic issues in the agenda of many developed and developing countries. Despite all necessary measures taken, irregular migration and migrant smuggling can not be avoided and, even more countries are added into the target domains. Being one of these new destination countries, it is highly possible that Turkey will confront similar problems which western European countries experience today. In this study, irregular migrants that lived in İstanbul and were apprehended by law enforcement units were studied with regard to their demographic features, reasons to migrate, contacts with migrant smugglers, patterns of entrance into Turkey, their lives in İstanbul, consideration of returning to origin country and their goals after deportation. In this respect, a questionnaire was applied to 210 irregular migrants, then descriptive and inferential analysis have been made. As a result of the study, it was found that irregular migrants couldn't reach the life standards which they desire to access in Turkey. In addition, it is determined that most of them somewhat benefitted from migrant networks.

### **Keywords**

Illegal migration, target country, destination country, Turkey, migrant smuggling, network theory.



## İÇİNDEKİLER

<b>KABUL VE ONAY</b> .....	<b>i</b>
<b>BİLDİRİM</b> .....	<b>ii</b>
<b>TEŞEKKÜR</b> .....	<b>iii</b>
<b>ÖZET</b> .....	<b>iv</b>
<b>ABSTRACT</b> .....	<b>v</b>
<b>İÇİNDEKİLER</b> .....	<b>vi</b>
<b>KISALTMALAR DİZİNİ</b> .....	<b>ix</b>
<b>TABLolar DİZİNİ</b> .....	<b>xi</b>
<b>ŞEKİLLER DİZİNİ</b> .....	<b>xiv</b>
<b>GİRİŞ</b> .....	<b>1</b>
<b>1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ</b> .....	<b>4</b>
<b>1.1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI</b> .....	<b>4</b>
<b>1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ</b> .....	<b>11</b>
1.2.1. Varsayım ve Hipotezler .....	12
1.2.2. Araştırmanın Evren ve Örnekleme .....	14
1.2.3. Veri Toplama Teknikleri .....	15
1.2.4. Veri Değerlendirme Teknikleri .....	17
1.2.5. Sınırlılıklar .....	18
<b>1.3. LİTERATÜR TARAMASI VE TANITIMI</b> .....	<b>20</b>
<b>2. BÖLÜM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE</b> .....	<b>22</b>
<b>2.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE</b> .....	<b>22</b>
2.1.1. Göç .....	22
2.1.2. Yabancı, Mülteci ve Göçmen .....	31
2.1.3. Organize Suç, Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti .....	34
<b>2.2. KURAMSAL ÇERÇEVE</b> .....	<b>35</b>
2.2.1. Ravenstein'in Göç Kanunları .....	35
2.2.1.1. Göç ve Mesafe .....	36
2.2.1.2. Göç ve Basamakları .....	36
2.2.1.3. Yayılma ve Emme Süreci .....	37

2.2.1.4. Göç Zincirleri .....	37
2.2.1.5. Doğrudan Göç .....	37
2.2.1.6. Kır Kent Yerleşimcileri Farkı .....	38
2.2.1.7. Kadın Erkek Farkı .....	38
2.2.1.8. Ravenstein'in Kuramının Değerlendirilmesi .....	38
2.2.2. İtme Çekme Kuramı .....	39
2.2.3. Petersen'in Göç Tipleri .....	43
2.2.3.1. İlkel (Primitive) Göçler .....	44
2.2.3.2. Zoraki (Forced) ve Yönlendirilen (Impelled) Göçler ...	44
2.2.3.3. Serbest (Free) Göç.....	45
2.2.3.4. Kitlesele (Mass) Göç .....	45
2.2.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı .....	46
2.2.5. Merkez Çevre Kuramı .....	47
2.2.6. Göç Sistemleri Kuramı .....	50
2.2.7. İlişkiler Ağı Kuramı .....	52
2.2.8. Örnek Olay Çalışmalarıyla Ortaya Koyulan Yeni Yaklaşımlar .	56
2.2.8.1. Yeni Göç Sistemlerinin Ortaya Çıkışı .....	57
2.2.8.2. Yeni Göç Tipolojileri .....	58
<b>3. BÖLÜM: KÜRESELLEŞME, SUÇ VE TÜRKİYE BAĞLAMINDA YASADIŞI</b>	
<b>GÖÇ .....</b>	<b>61</b>
<b>3.1. KÜRESELLEŞME VE GÖÇ .....</b>	<b>61</b>
<b>3.2. YASADIŞI GÖÇ VE SUÇ İLİŞKİSİ .....</b>	<b>65</b>
3.2.1. Yasadışı Göç ve Suç .....	65
3.2.2. Organize Suç Örgütlerinin Yasadışı Göç ve İnsan Ticareti Faaliyetleri .....	68
3.2.3. Terör Örgütlerinin Yasadışı Göç ve İnsan Ticareti ile İlişkisi ...	69
3.2.4. Yabancıların Suçlu Olarak Tanımlanması .....	71
<b>3.3. YASADIŞI GÖÇ VE TÜRKİYE .....</b>	<b>73</b>
3.3.1. Türkiye'de Yasadışı Göç Hareketleri .....	73
3.3.2. Yasadışı Göçle Mücadeleye Yönelik Olarak Türkiye'nin Aldığı Tedbirler .....	77

3.3.2.1. Sınır Kapılarında Yapılan Kontroller .....	78
3.3.2.2. Sınırlarda ve Ülke İçinde Yapılan Kontroller .....	79
3.3.3. Yasadışı Göçle Mücadeleye İlişkin Yasal Düzenlemeler .....	82
3.3.3.1. Uluslar Arası Kapsamda Yapılan Düzenlemeler .....	82
3.3.3.2. Ulusal Kapsamda Yapılan Düzenlemeler .....	84
<b>4. BÖLÜM: BULGULAR .....</b>	<b>91</b>
<b>4.1. BETİMSEL VERİLER .....</b>	<b>91</b>
4.1.1. Sosyodemografik Özellikler .....	92
4.1.2. Göç Öncesi Yaşam Özellikleri .....	95
4.1.3. Göç Özellikleri .....	97
4.1.4. Göç Sonrası Yaşam Özellikleri .....	109
<b>4.2. İLİŞKİ ARAYICI VERİLER .....</b>	<b>120</b>
4.2.1. Yasadışı Göçmenlerin Ülkeleri Açısından Sosyodemografik Özellikleri .....	120
4.2.2. Yasadışı Göç Sürecinde İlişki Ağlarının Bilgiye Yönelik Etkisi .....	123
4.2.3. İlişki Ağlarının Yasadışı Göçe Zemin Hazırlamaya, Maliyetini Karşılamaya ve Hedef Ülkede Sağladığı Desteğe Yönelik Etkileri .....	126
4.2.4. Öğrenim Seviyesinin Yasadışı Göçe Etkisi .....	129
4.2.5. Türkiye’de İkamet Edilen Semtin Göç Sonrası Yaşama Etkileri .....	131
4.2.6. İstanbul’da İkamet Edilen Semtler Açısından Aile ve Akrabalarının Göç Etme Durumları .....	133
4.2.7. Yasadışı Göçmenlerin Ülkelerine Geri Dönme İstekleri .....	134
<b>GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ .....</b>	<b>135</b>
<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>146</b>
<b>EK 1 (Anket Formu).....</b>	<b>165</b>
<b>EK 2 (Orijinallik Raporu) .....</b>	<b>174</b>
<b>EK 3 (Etik Kurul İzin Muafiyeti Formu) .....</b>	<b>175</b>

**KISALTMALAR DİZİNİ**

AB	Avrupa Birliği (European Union)
BM	Birleşmiş Milletler (United Nations)
ÇSGB	T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
EGM	Emniyet Genel Müdürlüğü
EUROPOL	Avrupa Polis Ofisi (European Police Office)
FRONTEX	AB Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi İçin Operasyonel İşbirliği Ajansı (European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union Risk Analysis Unit)
GİGM	T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
ILO	Uluslar Arası Çalışma Örgütü (International Labor Organization)
IOM	Uluslar Arası Göç Örgütü (International Organization of Migration)
İEM	İstanbul Emniyet Müdürlüğü

İEMYYPY	İl Emniyet Müdürlükleri Pasaport, Yabancılar, Pasaport-Yabancılar Şube Müdürlükleri Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği
MASAK	Mali Suçları Araştırma Kurulu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TCK	5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu
TYDTA	T.C. Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı
UNODC	Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Bürosu (UN Office on Drugs & Crime)
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UN High Commissioner of Refugees)
USDS	ABD Dışişleri Bakanlığı (USA Department of State)
3D Jobs	Zor, Kirli ve Tehlikeli Meslekler (Difficult, Dirty and Dangerous Jobs)

## TABLOLAR DİZİNİ

Tablo-1: Yasal Göçmenler Dışındaki Uluslar Arası Göçmenler .....	4
Tablo-2: Türkiye’de İkamet İzni Verilen Yabancıların Yıllara Göre Dağılımı (2007-2013) .....	5
Tablo-3: Türkiye’de İkamet İzni Bulunan Yabancıların Coğrafi Bölge Gruplarına Göre Dağılımı .....	6
Tablo-4: 2005-2013 Yılları Arasında Yapılan Sığınma Başvuruları .....	8
Tablo-5: 1750-1939 Yılları Arasında Avrupa’da Yaşanan Nüfus Artışı .....	33
Tablo-6: 1995-2006 Yılları Arasında İstanbul’da Adli ve İdari Suçlara Karışan Yabancılar .....	65
Tablo-7: 2001-2007 Yılları Arasında İstanbul’da Suça Karışan Yabancıların En Çok İşlenen Suç Tiplerine Göre Dağılımı .....	66
Tablo-8: 2007–2011 Yılları Arasında Sınır Dışı Edilen Yabancıların Sınır Dışı Nedenlerine Göre Dağılımı .....	67
Tablo-9: 1995-1999 Yılları Arasında Yakalanan Yasadışı Göçmenler .....	75
Tablo-10: 1995-2004 Yılları Arasında Yakalanan Yasadışı Göçmenler.....	76
Tablo-11: 1998-2004 Yılları Arasında Yakalanan Yasadışı Göçmen Kaçakçıları .....	77
Tablo-12: 1999-2010 Yılları Arasında Hudut Kapılarından Türkiye’ye Girmek İsterken Geri Çevrilen Yabancılar .....	79
Tablo-13: 2005-2011 Yılları Arasında Yakalanan Yasadışı Göçmenler.....	80
Tablo-14: 2009-2013 Yılları Arasında Yakalanan Yasadışı Göçmen Kaçakçıları .....	81
Tablo-15: Türkiye-Yunanistan Arasındaki Geri Kabul Anlaşması Kapsamındaki Bilgiler .....	84
Tablo-16: Temel Demografik Özellikler .....	93
Tablo-17: Yasadışı Göçmenlerin Uyrukları .....	95
Tablo-18: Yasadışı Göçmenlerin Ülkelerindeki Meslekleri .....	96
Tablo-19: Yasadışı Göçmenlerin Ekonomik Durumları .....	97
Tablo-20: Ailesinden Türkiye’ye Göç Edenler .....	98
Tablo-21: Akrabalarından Türkiye’ye Göç Edenler .....	99

Tablo-22: Türkiye’den Önce Başka Ülkelere Göç Durumu .....	100
Tablo-23: Türkiye’den Önce Başka Ülkelere Göç Edenlerin Bu Ülkelerde Çalıştığı İş Türleri .....	101
Tablo-24: Daha Önce Türkiye’de Yasadışı Göçmen Olarak Bulunma Durumu .....	102
Tablo-25: Göç ve Türkiye’yi Tercih Etme Nedeni ile Göçe Teşvik Eden Kişiler .....	103
Tablo-26: Türkiye’ye Girişinin Yasallığı ve Giriş Şekli .....	105
Tablo-27: İş Vaadinde Bulunan Kişiler .....	107
Tablo-28: Göçmen Kaçakçılarıyla İrtibat ve Yasadışı Göçe Harcanan Para .....	108
Tablo-29: Göç Sonrası İstanbul’daki Yaşam Özellikleri .....	110
Tablo-30: Göç Sonrası İstanbul’da İkamet Edilen İlçe .....	113
Tablo-31: Yasadışı Göçmenlerin İstanbul’daki Meslekleri .....	115
Tablo-32: Yasadışı Göçmenlerin İstanbul’daki Aylık Gelirleri .....	117
Tablo-33: Türkçeyi Öğrenme Durumu .....	118
Tablo-34: Ailesini Getirme Durumu .....	118
Tablo-35: Ülkesine Dönme İsteği ve Gelecek Planı .....	119
Tablo-36: Yasadışı Göçmenlerin Ülkeleri ile Temel Özelliklerinin Karşılaştırılması .....	121
Tablo-37: Yasadışı Göçmenlerin Ülkeleri ile Göç Nedenlerine İlişkin Bazı Özelliklerinin Karşılaştırılması .....	123
Tablo-38: Yasadışı Göçmenlerin Kaçakçıyla İrtibat Şekli ile Kendilerini Göçe Teşvik Edenlerin Karşılaştırılması .....	125
Tablo-39: Yasadışı Göçmenlerin Ülkeleri ile Kaçakçılarla Olan İlişkileri ve Türkiye’deki Yaşantılarına Yönelik Özelliklerin Karşılaştırılması ....	126
Tablo-40: Yasadışı Göçmenlerin İstanbul’u Tercih Etme Nedenleri ile Öğrenim Durumlarının Karşılaştırılması .....	129
Tablo-41: Yasadışı Göçmenlerin Türkiye’deki Aylık Gelirleri ile Öğrenim Durumlarının Karşılaştırılması .....	130
Tablo-42: Yasadışı Göçmenlerin Türkiye’de İkamet Ettikleri Semt ile Türkiye’deki Meslekleri ve Aylık Gelirlerinin Karşılaştırılması .....	131

Tablo-43: Yasadışı Göçmenlerin Türkiye’de Kalış Süreleri ile Türkiye’deki Meslekleri Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması .....	132
Tablo-44: Yasadışı Göçmenlerin Türkiye’de İkamet Ettikleri Semtler ile Aileleri ve Akrabalarının Göç Etme Durumlarının Karşılaştırılması .....	133
Tablo-45: Yasadışı Göçmenlerin Geri Dönme İstekleri ile Türkiye’deki Meslekleri ve Öğrenim Durumlarının Karşılaştırılması .....	134



## ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil-1: Yaşanan ve Gidilecek Yerdeki Faktörler .....	40
Şekil-2: İstanbul İlçelerinin Gruplandırılması .....	111

## GİRİŞ

Göç insanlık tarihinin bütün dönemleri boyunca var olan bir olgudur. Her ne kadar göç denince akla öncelikle belli bir nüfusun bulunduğu yerden başka bir yere olan hareketi gelse de, coğrafi yer değiştirmeden çok daha geniş bir anlama sahiptir. Göç sonuçları itibariyle birçok sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik öğeyi içinde barındırır (Sağlam, 2006, s.33-34).

Geçmişte ve günümüzde hemen her toplumda; sebebi, boyutları ve kapsamı değişmekle birlikte göç olayları görülmüştür. Antropologlar bunun sebebini insanın bizzat kendisinin “göç eden bir varlık” olmasına bağlamaktadırlar. Gerçekten, tarihsel bir çerçeveden bakıldığında, göçlerin hem kaynak rolündeki, hem de hedefindeki toplumların ve kültürlerinin değişimine katkı sağladığı görülmektedir (Düvell, 2006a, s.5). Dinler tarihi incelendiğinde, karşılaşılabilecek en önemli göç örneği, Hz. Musa'nın kavmi ile Mısır'dan, Hz. Muhammed'in ise kendisine inananlarla birlikte Mekke'den Medine'ye göç edişleridir (Eliade, 2003a, s.219 ve Eliade, 2003b, s.88). Türk tarihine bakıldığında, M.Ö. 4. yüzyılda gerçekleşen kavimler göçü önem kazanır (Deniz ve Etlan, 2009, s.474). Dünya tarihi açısından değerlendirildiğinde, Amerika ve Avustralya gibi büyük coğrafi keşifler sonrasında bu kıtalara Avrupa'dan önceleri bireysel, sonraları ise toplu halde yönelen göç hareketleri güzel birer göç örneğidir (Deniz ve Etlan, 2009, s.474). Türkiye'den örnek vermek gerekirse, cumhuriyetin ilanından 1990'ların sonuna kadar yaklaşık 1,7 milyon göçmenin yurdun değişik bölgelerine yerleştikleri bilinmektedir. Bu göçmenlerin büyük bölümünü cumhuriyetin ilk yıllarındaki nüfus mübadeleleri ve ikamet ettikleri ülkelerin baskıcı rejimlerinden kaçan soydaş Türkler oluşturmaktadır. 1990'lı yıllarda ise etnik kökenleri ve dini tercihleri nedeniyle Yugoslavya'da Sırp zulmü altında kalan Boşnakların Türkiye'ye göçü yakın geçmişten verilebilecek bir göç örneğidir (Südaş, 2005, s.31-33). Burada verilen örneklerin her biri kapsam açısından kendine has, birbirinden farklı boyutlarda ve değişik sebeplere dayalı göç olaylarıdır.

Türkiye'ye yönelik göçlerin yeni yüzünü ise yasadışı göçmenler, mülteciler, sığınmacılar, üniversite öğrencileri ve Kuzey Avrupalıların turizm

yörelere yönelik göçleri oluşturmaktadır (Südaş, 2005, s.31; Aksoy, 2012, s.297). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin verilerine göre, Türkiye'de yasal olarak yaşayan yabancı sayısı 1994'te 72.000 iken 2001 yılında 150.000'e yükselmiş, ilerleyen yıllarda da bu artış devam ederek 2013 yılında 300.000'i aşmıştır (Südaş, 2005, s.1; EGM Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı, 2012; GİGM, 2014; TÜİK, 2008). Yasadışı göç ise konunun ölçülmesi ve kontrol altında tutulması daha zor kısmını oluşturmaktadır. Dünyanın birçok ülkesinin gündeminde ilk sıralarda yer alan yasadışı göç (daha geniş bir çerçeveden bakıldığında düzensiz göç), Türkiye'de üç boyutlu olarak incelenmelidir. Yasadışı göçün hem kaynağı, hem geçiş güzergâhı, hem de hedefi olma özelliğiyle Türkiye dünyada nadir bir konuma sahiptir. Diğer ikisine göre daha yeni bir kavram olarak ortaya çıkan "hedef ülke olma" özelliği nedeniyle; Batı Avrupa ülkelerinin bugün karşılaştıkları yabancıların yetersiz entegrasyonu ve yasallaştırılmaması, yasadışı göçün sosyo-ekonomik yapıyı etkilemesi ve sınır güvenliğinin sağlanamaması gibi sorunları Türkiye'nin de gelecekte yaşaması muhtemeldir. Bu nedenle göç araştırmalarında Türkiye'nin hedef ülke olma özelliğine ağırlık verilmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Bu çalışmada; Türkiye'yi hedef almış yasadışı göçmenler ilişkiler ağı kuramı dâhilinde incelenerek sosyo-demografik özellikleri, göç öncesi ve sonrası yaşantıları, göç nedenleri, göç süreçleri ve sınır dışı işlemi sonrası hedefleri incelenmiştir.

Birinci bölümde araştırmanın önemi, amacı, temel varsayımları, hipotezleri, veri toplama ve analiz teknikleri ile sınırlılıklar yer almaktadır. Bu başlık altında ayrıca yasadışı göç ve ilişkiler ağı kuramı hakkında Türkiye ve başta Avrupa olmak üzere dünyada yapılan çalışmalar hakkında kısa tanıtıcı bilgi verilmiştir.

Kavramsal ve kuramsal çerçeve başlıklı ikinci bölümde göçe yönelik genel tanımlar ve kuramlara yer verilmiştir. Çalışmada temel alınan ilişkiler ağı kuramına ayrıntılı olarak değinilen bu bölümde ayrıca yakın dönem çalışmalarla ortaya konan mikro ölçekli yeni göç tiplerine de yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde yasadışı göç önce küreselleşme, suç ve terörizm bağlamında incelenmiş, müteakiben Türkiye'deki yasadışı göç hareketleri hakkında bilgiler sunulmuştur. Bu bölümde ayrıca Türkiye'nin yasadışı göç

yasadışı göçle mücadele kapsamında aldığı tedbirler, mevzuatta yapılan düzenlemeler ve Avrupa Birliği (AB)'nin yasadışı göçle mücadele konusunda beklentilerine yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde araştırmanın bulguları verilerek değerlendirilmiştir. Bu bölümde sahadan elde edilen veriler frekans tabloları ile verilmiş, ayrıca hipotezler ki-kare bağımsızlık testi yardımıyla sınanmıştır.

Genel değerlendirme ve sonuç başlığı altında, başta Avrupa olmak üzere dünyada yaşanan bazı yasadışı göç araştırmaları ile bu çalışmanın sonuçları karşılaştırılmış, ayrıca müteakip araştırma alanlarına yönelik öngörülerde bulunulmuştur.

## 1. BÖLÜM

### ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

#### 1.1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

Giddens (2005, s.3-6) sosyolojik gelişimin ve mevcut ilgi alanlarının, modern dünyayı yaratan değişiklikler bağlamında algılanması gerektiğini ifade ederek söz konusu değişimlerin özünde 18. ve 19. yüzyıllarda Avrupa'da meydana gelen iki büyük devrimin olduğunu savunmaktadır. Bu devrimlerin ilki 1789 Fransız Devrimi ve ikincisi ise Sanayi Devrimidir. Konuya göç açısından bakıldığında Sanayi Devrimi önem kazanmaktadır. Buhar gücünün sanayide kullanılması ve yeni makine türlerinin ortaya çıkması nedeniyle, bu dönemde işgücünün tarımdan büyüme gösteren sanayi sektörüne doğru göçü başlamıştır. Dolayısıyla bu süreç, kentlerin tarihte benzeri görülmemiş ölçüde göç alarak genişlemesine sebep olmuştur.

Günümüz dünyasında göçe neden olan faktörler çok çeşitlidir. Özellikle üçüncü dünya ülkelerinde süregelen ciddi ekonomik sıkıntılar, kronik yoksulluk, fırsat eşitsizliği, insan hak ve özgürlüklerini hiçe sayan baskıcı otoriter rejimler, iç savaşlar, genel şiddet eylemleri ve güvensizlik 21. yüzyılda insanları buldukları ülkeyi terk etmeye zorlayan en temel nedenlerdir. Öte yandan, hedef ülkelerdeki sosyal ve ekonomik gelişmişliğin çekiciliği de göz ardı edilmemelidir. Pek çok yasadışı göçmenin yaşam standartlarının son derece yüksek olduğu ABD, Avustralya, Kanada ve Batı Avrupa ülkelerindeki daha iyi yaşam koşullarını arzulayarak bu bölgelere göç etmesi son 20 yıla damgasını vuran bir gerçek olmuştur (Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı, 2014).

Tablo-1: Yasal Göçmenler Dışındaki Uluslar Arası Göçmenler (Tamas ve Palme, 2006, s.4).

Yıl	Uluslar Arası Göçmenler (Milyon)	Dünya Nüfusu (Milyar)	Göçmenlerin Dünya Nüfusuna Oranı (%)
1965	75	3.3	2,3
1975	85	4.1	2,1
1985	105	4.8	2,2
1990	120	5.3	2,3
1995	164	5.7	2,9
2000	175	6.0	2,9
2005	185	6.6	2,9

Nitekim Tablo-1’de gösterilen 1965-2005 yılları arasında dünya çapında yasal göçmenler dışındaki uluslar arası göçmenlere (Yasadışı göçmenler, sığınmacılar, mülteciler, vb.) ilişkin rakamlar incelendiğinde, bu düşüncenin doğruluğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, 2007 yılı itibarıyla dünya nüfusunun % 3’üne tekabül eden 200 milyondan fazla kişinin yasadışı göçmen, mülteci veya sığınmacı gibi sıfatlarla göç etmiş veya etmeye zorlanmış durumda olduğu tamamlayıcı bir bilgi olarak belirtilmelidir (UNODC, 2008, s.21). Uluslar Arası Çalışma Örgütü (International Labor Organization-ILO), mülteciler, sığınmacılar, vb. kişiler göz önünde bulundurulduğunda bu rakamın 20-30 milyonunun “yasadışı göçmen” olduğunu belirtmektedir (Koser, 2010, s.187).

Avrupa’ya yönelen göç akınları arasında yasadışı özellikler gösterenlerin oranı oldukça fazladır. Vogel ve diğerleri (2011,s.93), 2008 yılı itibarıyla AB üyesi ülkelerde yaşayan yasadışı göçmen sayısının 1.900.000 ile 3.800.000 kişi arasında olduğunu, bu rakamların AB bünyesinde yaşayan yabancıların %7-13’üne, toplam AB nüfusunun ise 0,4-0,8’ine tekabül ettiğini belirtmektedir. AB ülkelerine yönelik yapılan araştırmalarda; İspanya’da 1.200.000, Fransa’da 500.000, Hollanda’da ise 150.000 yasadışı göçmen bulunduğu ifade edilmektedir (İçduygu, 2007, s.149-150; Leerkes ve diğerleri, 2007, s.1492). İngiltere’nin hedef olduğu yasadışı göç hareketlerini irdeleyen bir diğer çalışmada ise söz konusu ülkede yalnızca Pakistan ve Afganistan uyruklu yasadışı göçmenlerin sayısının 430.000 olduğuna dikkat çekilmektedir (Ahmad, 2008, s.857).

Türkiye de yakın geçmişteki yasal ve yasadışı göç hareketlerinin hedefinde olmuştur. Yasal boyutta, aile birleşimi başvurusunda bulunarak, ikamet ve çalışma izni alarak ya da öğrenim görmek suretiyle Türkiye'ye gelen yabancıların sayısındaki artış dikkat çekicidir.

Tablo-2: Türkiye'de İkamet İzni Verilen Yabancıların Yıllara Göre Dağılımı (2007-2013) (EGM Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı, 2012; GİGM, 2014).

Yıllar	Çalışma	Öğrenim Gören	Muhtelif Sebeplerle İkamet Eden	Toplam
2007	24.881	28.455	171.872	225.208
2008	18.900	28.597	127.429	174.926
2009	17.483	27.063	118.780	163.326

Yıllar	Aile Birleşimi	Çalışma	Öğrenim Gören	Kısa/Uzun Süreli İkamet İzni ve Diğer	Toplam
2010	52.279	26.636	34.435	68.951	182.301
2013	76.185	44.307	50.682	142.518	313.692

Her ne kadar Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) verilerine göre 2007-2009 yılları arasında ikamet izni verilen yabancı sayısında düşme görülse de (Tablo-2), İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (GİGM) verilerine göre 2010 yılından 2013 yılına geçen süreçte ikamet izni verilen yabancı sayısında %72'lik bir artış olmuştur.

Tablo-3: Türkiye’de İkamet İzni Bulunan Yabancıların Coğrafi Bölge Gruplarına Göre Dağılımı (EGM Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı, 2012).

<b>Coğrafi Bölge Grupları</b>	<b>Çalışan</b>	<b>Öğrenim Gören</b>	<b>Muhtelif Sebeplerle İkamet Eden</b>
Avrupa	12.053	10.027	79.617
Afrika	1.394	3.405	4.890
Amerika	2.389	566	6.140
Asya	7.021	23.220	65.224
Okyanusya	162	22	436
Tabiiyet Durumu Düzensiz	4	12	77
Haymatlos	4	2	527
Muhtelif	0	6	8

2011 yılı itibarıyla ikamet izni almış yabancıların kaynak ülke açısından coğrafi dağılımı ise Tablo-3’de gösterilmiştir. Buna göre, Avrupa ülkelerinden gelen kişilerin yasal yollardan ikamet izni alma açısından kurallara tamamen uyduğu görülmektedir. Asya ve Afrika kıtalarından gelenlerin yasal başvuru oranları ise çok daha düşük oranlardadır. Çalışmanın ilerleyen safhalarında değinileceği üzere, bu iki kıtadan Türkiye’ye gelen göçmenler daha ziyade yasadışı göçmenlik eğilimindedirler.

5444 sayılı Kanun (2005)’un getirdiği düzenlemeler ile 2644 sayılı Tapu Kanunu (1934)’nda yabancıların Türkiye’de mülk edinimine mani olan hususlar aşılmış ve bunun sonucunda başta emeklilerden oluşan ileri yaş grupları olmak üzere 50.000’i aşkın yabancı, özellikle turizm yörelerinde mülk edinmek suretiyle Türkiye’ye göç etmiştir (Südaş, 2005, s.1). Özerim (2012, s.4776) Türkiye’ye yönelik yabancı emekli göçünü incelediği çalışmasında, göçmenlerin %34’ünün 61-65 yaşları arasında olduğunu ve % 68’inin turist vizesi yerine ikamet tezkeresi alarak uzun süreli oturma yoluna gittiklerini belirtmektedir. Şüphesiz ki bu yabancılar yasal göçmenlerdir.

Konuya yasadışı ya da daha geniş bir bağlamda düzensiz göç açısından bakıldığında, Türkiye’nin göçün aynı anda hem kaynağı, hem geçiş güzergâhı, hem de hedefi olma özelliği nedeniyle dünyada nadir bir konuma sahip olduğu düşünülmektedir. Bu noktada araştırmanın konusu olarak belirlenen “hedef



ülke” olma özelliğine atıfta bulunulmalıdır. Sorunlu ve çatışmaların yaşandığı bölgelere yakın konumu nedeniyle Türkiye 1980’lerden itibaren yasadışı göçler, ve sığınmacı hareketleri için hedef haline gelmiştir. İçduygu (2003, s.68), Türkiye’ye yönelen bu hareketleri 1979-1987, 1988-1993 ve 1994’ten bu yana olacak şekilde, farklı özellikleri olan üç ayrı dönemde incelemektedir. Birinci dönemde Türkiye’ye yönelen düzensiz göç hareketleri esas olarak İran kaynaklı olmuştur. 1979 İran İslam Devrimi’nin ardından Türkiye üzerinden 1,5 milyon kişi yasal ve yasadışı yollardan geçiş yapmıştır. Anılan dönemde geçiş yapanlardan çoğunluğu yurt içinde geçici bir süre kalmayı müteakip başka ülkelere göç etmişlerse de, 150.000-200.000 kadar İranlının günümüzde Türkiye’de yaşamaya devam ettiği tahmin edilmektedir (Südaş, 2005, s.31; İçduygu, 2003, s.68; Tolay, 2012, s.2).

1988-1993 yıllarını kapsayan ikinci dönemde, Irak, Bulgaristan ve Bosna Hersek kaynaklı göçler ön plana çıkmıştır. Bu dönemde; İran-İrak Savaşı, 1’inci Körfez Savaşı ve Saddam Hüseyin yönetiminin Iraklı Kürtlere yönelik baskıcı tutumu nedeniyle 460.000 Iraklı, 1990-1996 yılları arasında 20.000 Boşnak ve 1988-1993 yılları arasında Arnavutluk ve Bulgaristan’daki baskıcı rejimlerden kaçan Türk, Pomak ve Arnavut mülteciler Türkiye’ye giriş yapmıştır (Südaş, 2005, s.31-33; İçduygu, 2003, s.68; Kirişçi, 2003, s.1; Tolay, 2012, s.2).

Üçüncü dönemde hem mülteci/sığınmacı akınları, hem de yasadışı göç hareketleri Türkiye’ye yönelmiştir. Bu süreçte Türkiye göçe yaklaşımını değiştirmek durumunda kalmış, daha aktif bir politika izleyerek özellikle yasadışı göçle mücadelede daha yoğun gayretler sarf edilmeye başlanmıştır (İçduygu, 2003, s.68).

Tablo-4: 2005-2013 Yılları Arasında Yapılan Sığınma Başvuruları (Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı, 2014; GİGM, 2014).

Yıl	Yapılan Sığınma Başvurusu Sayısı
2005	2.935
2006	3.550
2007	5.882
2008	12.002
2009	6.792
2010	8.932
2011	17.925
2012	29.678
2013	30.311
Toplam	118.007

Sığınmacılar açısından bakıldığında (Tablo-4) ise 2005'ten 2013 yılına kadar geçen sürede yıllık sığınma başvuru sayısının on kat arttığı görülmüştür. Bu yıllar arasında sığınma başvurusu kabul edilen kişi sayısı 33.596, reddedilen kişi sayısı 4.370, talebinden vazgeçen kişi sayısı 7.193 ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilen kişi sayısı ise 55.604'tür (Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı, 2014).

İkinci dönemde yaşanan Irak, Bulgaristan ve Bosna Hersek kaynaklı göçlerin bir benzeri üçüncü dönemde Suriye kaynaklı olarak gerçekleşmiştir. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UN High Commissioner of Refugees-UNHCR) iç savaş nedeniyle Suriye'den kaçarak Türkiye'ye gelenlerin sayısının Ekim 2014 ayı itibarıyla 1.000.000'u aştığını belirtmektedir. Ayrıca yalnızca 2014 yılı başından itibaren günde 500–1000 kişinin Suriye'den Türkiye'ye giriş yaptığı ve bunun bir buçuk ay içerisinde 20.000 kişi gibi bir rakam oluşturduğu da UNHCR tarafından belirtilmektedir (UNHCR-IISP, 2014).

Sığınmacı akınlarının dışında üçüncü dönemi önemli kılan asıl husus ise yasadışı göç, göçmen kaçakçılığı ve insan kaçakçılığı eylemlerinin de yoğun bir artış göstermesidir. Gelişen iletişim ve ulaşım imkânları genellikle ilgili yapıları

derinden etkilemiş, bu da daha iyi bir yaşam arzusunda olan korumasız, cahil ya da bilinçsiz insanların hayallerini sömüren organize suç şebekelerince yönetilen sınır aşan suçların tehlikeli boyutlar kazanmasına sebep olmuştur. Özellikle yasadışı göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti gibi örgütlü suçlar sadece bir veya birkaç ülkenin sınırlarını değil, neredeyse tüm dünyayı faaliyet alanı içine almıştır (Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı, 2014). Şüphesiz Türkiye de bundan nasibini almıştır. Küreselleşme olgusunun yayılmasıyla birlikte dünyanın birçok başka bölgesi gibi, Türkiye'nin göç sistemi de sınırlarından kaçak olarak girenler, vize süresini geçirerek yasadışı duruma düşenler, göç eylemini başka bir ülkeye doğru devam ettirmek üzere Türkiye'de geçici olarak bulunanlar, sığınma/iltica talebinde bulunanlar ve yasal göçmenlerden oluşan bir yapıya dönüşmüştür. İçduygu ve Yüksekler (2012, s.443), Türkiye'nin transit özelliğinin yanında, göç alan ülke olarak da Avrupa göç sisteminin bir parçası haline geldiğine işaret etmektedir.

Türkiye'nin yasadışı göçün kaynağı ve güzergâhı oluşunun yanında, "hedef ülke olma" özelliği de son 20 yılda dikkatleri çeken bir husus olmuştur. Bununla birlikte literatürde Türkiye'nin hedef olduğu yasadışı göç hareketlerini, göçmenlerin hem sosyo-demografik, hem de göç süreçlerine ilişkin özelliklerini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle yasadışı göçmenlerin Türkiye'yi hedef alarak gerçekleştirdikleri göç hareketlerinin araştırılması gerekliliği bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Çalışmanın amacı; yasadışı göçmenlerin göçe kim tarafından ve nasıl teşvik edildikleri, göçe yönelik bilgilerin ve maliyetin ne şekilde karşılandığı, göçe nasıl zemin hazırlandığı ve göç sonrasında kendilerine Türkiye'de sağlanan desteği ilişkiler ağı kuramı dâhilinde araştırmak ve başta Avrupa olmak üzere diğer ülkelerde yapılan çalışmalarda ortaya konulan yasadışı göçmen tipleriyle Türkiye'deki yasadışı göçmenler arasındaki benzerlik ve farklılıkları tespit etmektedir.

## 1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma konusunun belirlenmesinde, saha olarak kabul edilen İstanbul ili Kumkapı semtinde bulunan cadde/sokak, mağaza ve otellerde yoğun olarak rastlanan yabancı kişilerin gözlenmesi ve kendileriyle yapılan ön görüşmeler etkili olmuştur. Bunun neticesinde yapılan ilk literatür incelemesinde özellikle yasadışı göçe ilişkin temel bilgiler elde edilmiş ve araştırmanın evreni ile örnekleminin ne şekilde tespit edilebileceği araştırılmıştır. Müteakiben konunun kapsamı ve sınırlılıklar belirlenmiştir. Bunun yanında yasadışı göç ve ilişkiler ağı konularında Türkiye’de ve dünyada yapılan yakın dönem araştırmaları da incelenmiştir.

Crisp (1999, s.6) ilişki ağlarının; göç kararının verilmesi esnasında bilgi edinmeye ve harekete zemin hazırlanmasına, göç sürecinde maliyetin en aza indirgenmesine ve göç sonrasında kişiye hedef ülkede sağlanan desteğe yönelik dört etkisini vurgulamaktadır. İlişki ağlarının yasadışı göç üzerine olan etkilerini inceleyebilmek maksadıyla, bu dört etki temel alınarak yedi ilişki arayıcı hipotez grubu oluşturulmuştur. Buna göre; birinci grup hipotezler, göç alanında yapılan diğer çalışmalarla karşılaştırmaya olanak sağlayacak şekilde, yasadışı göçmenlerin temel demografik özelliklerine odaklanmaktadır. İkinci grup hipotezlerle ilişki ağlarının göç süreci ve bilgiye yönelik etkisi, üçüncü grupta ise ilişki ağlarının yasadışı göçe zemin hazırlamaya, maliyetini karşılamaya ve göçmenlere hedef ülkede destek sağlamaya yönelik etkileri incelenmiştir. Bu hipotezlerle yasadışı göçmenlerin göç sonucunda ulaşmayı hedefledikleri yaşam standartlarını yakalayıp yakalayamadıkları sorgulanmıştır. Dördüncü grup hipotezlerle öğrenim seviyesinin bireylerin göç süreçlerine ve Türkiye’deki yaşantılarına ne derece tesir ettiği araştırılmıştır. Beşinci ve altıncı grupta Türkiye’de ikamet edilen semtin bireylerin göç sonrası yaşantılarını etkileyip etkilemediği ve İstanbul’un belirli bir bölgesinde ilişkiler ağı sayesinde ortaya çıkmış bir akraba (hemşehri) göçmen grubu bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Yedinci hipotez grubunda ise yasadışı göçmenlerin ülkelerine geri dönme istekleri incelenmiştir. Bu hipotezlerde iddia edilen ilişkilerin sınanması için hazırlanan anket formu ile veri sağlanmıştır. Veriler anketin

uygulandığı 210 yasadışı göçmenden elde edilmiş, anket verileri SPSS (Sürüm: 15.00) paket programına girilerek işlenmiş ve yorumu müteakip genel değerlendirme ve sonuca ulaşılmıştır. Ayrıca beş gönüllü yasadışı göçmen ile hayat hikâyelerine ilişkin mülakatlar yapılarak, elde edilen nicel bilgiler nitel bulgularla da desteklenmiştir.

### 1.2.1. Varsayım ve Hipotezler:

Göç kuramları açıklanırken de değinileceği üzere, tanımı ve kapsamı ne olursa olsun, bir ülkenin ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmişliği ile aldığı göç miktarı arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu varsayılmaktadır.

4803 sayılı Kanun (2003) ile Türkiye tarafından kabul edilen Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesine Ek Kara, Deniz Ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokolde ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK, 2004)'nda yapılan göçmen kaçakçılığı tanımlarına dayanarak;

(1) Yasal sınır kapıları haricinde, pasaport ve pasaport yerine geçen belge kullanılmadan ya da sahte evrakla sınır kapılarından bir veya daha fazla ülkeye giriş yapılmış olması,

(2) Yasal giriş yapılmış olmasına karşın vize ihlali yapılması yasadışı göçün belirleyicileri olarak kabul edilmiştir.

İlişki ağlarının yasadışı göç hareketlerinin üzerine olan etkilerini inceleyebilmek amacıyla oluşturulan yedi hipotez grubu şu şekildedir:

**Birinci Grup Hipotezler:** Yasadışı göçmenlerin ülkeleri açısından sosyodemografik özellikleri.

Hipotez 1/1: Yasadışı göçmenlerin yaşı açısından ülkeleri arasındaki fark anlamlıdır.

Hipotez 1/2: Yasadışı göçmenlerin öğrenim durumları açısından ülkeleri arasındaki fark anlamlıdır.

Hipotez 1/3: Yasadışı göçmenlerin ülkelerindeki meslekleri açısından ülkeleri arasındaki fark anlamlıdır.

Hipotez 1/4: Yasadışı göçmenlerin cinsiyetleri açısından ülkeleri arasındaki fark anlamlıdır.

**İkinci Grup Hipotezler:** Yasadışı göç sürecinde ilişki ağlarının bilgiye yönelik etkisi.

Hipotez 2/1: Yasadışı göçmenlerin göç etme nedenleri açısından ülkeleri arasındaki fark anlamlıdır.

Hipotez 2/2: Yasadışı göçmenlerin Türkiye'yi tercih etme nedenleri açısından ülkeleri arasındaki fark anlamlıdır.

Hipotez 2/3: Yasadışı göçmenleri göçe teşvik eden kişiler açısından ülkeleri arasındaki fark anlamlıdır.

Hipotez 2/4: Yasadışı göçmenleri göçe teşvik eden kişiler açısından kaçakçılarla irtibat şekilleri arasındaki fark anlamlıdır.

**Üçüncü Grup Hipotezler:** İlişki ağlarının yasadışı göçe zemin hazırlamaya, maliyetini karşılamaya ve hedef ülkede sağladığı desteğe yönelik etkileri.

Hipotez 3/1: Yasadışı göçmenlerin kaçakçıyla irtibat şekli açısından ülkeleri arasındaki fark anlamlıdır.

Hipotez 3/2: Yasadışı göçmenlerin kaçakçıya ödedikleri para açısından ülkeleri arasındaki fark anlamlıdır.

Hipotez 3/3: Yasadışı göçmenlerin Türkiye'de kaldıkları süre açısından ülkeleri arasındaki fark anlamlıdır.

Hipotez 3/4: Yasadışı göçmenlerin Türkiye'deki meslekleri açısından ülkeleri arasındaki fark anlamlıdır.

Hipotez 3/5: Yasadışı göçmenlerin İstanbul'da ikamet ettikleri semtler açısından ülkeleri arasındaki fark anlamlıdır.

**Dördüncü Grup Hipotezler:** Öğrenim seviyesinin yasadışı göçe etkisi.

Hipotez 4/1: Yasadışı göçmenlerin öğrenim durumları açısından İstanbul'u tercih etme nedenleri arasındaki fark anlamlıdır.

Hipotez 4/2: Yasadışı göçmenlerin öğrenim durumları açısından Türkiye'deki aylık gelirleri arasındaki fark anlamlıdır.

**Beşinci Grup Hipotezler:** Türkiye’de ikamet edilen semtin göç sonrası yaşama etkileri.

Hipotez 5/1: Yasadışı göçmenlerin Türkiye’deki meslekleri açısından Türkiye’de ikamet ettikleri semtler arasındaki fark anlamlıdır.

Hipotez 5/2: Yasadışı göçmenlerin Türkiye’deki gelirleri açısından Türkiye’de ikamet ettikleri semtler arasındaki fark anlamlıdır.

Hipotez 5/3: Yasadışı göçmenlerin Türkiye’deki meslekleri açısından Türkiye’de kalış süreleri arasındaki fark anlamlıdır.

**Altıncı Grup Hipotezler:** İstanbul’da ikamet edilen semtler açısından aile ve akrabalarının göç etme durumları.

Hipotez 6/1: Yasadışı göçmenlerin Türkiye’de ikamet ettikleri semtler açısından ailelerinin göç etme durumları arasındaki fark anlamlıdır.

Hipotez 6/2: Yasadışı göçmenlerin Türkiye’de ikamet ettikleri semtler açısından akrabalarının göç etme durumları arasındaki fark anlamlıdır.

**Yedinci Grup Hipotezler:** Yasadışı göçmenlerin ülkelerine geri dönme istekleri.

Hipotez 7/1: Yasadışı göçmenlerin ülkelerine geri dönme istekleri açısından öğrenim durumları arasındaki fark anlamlıdır.

Hipotez 7/2: Yasadışı göçmenlerin ülkelerine geri dönme istekleri açısından Türkiye’deki meslekleri arasındaki fark anlamlıdır.

### 1.2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi:

Araştırmanın evreni belirlenirken; gerekli seyahat belgeleri olmadan veya geçerliliğini yitirmiş (vizesi süresi bitmiş vb.) ya da sahte evrak (sahte pasaport vb.) kullanarak Türkiye’ye uzun süreli (1 yıl ve daha fazla) olarak göç eden, çalışma izni olmadan çalışan ya da ikamet izni (daimi veya süreli) olmadan ikamet eden göçmenler dikkate alınmıştır. Karaca ve Saruç (2014) Türkiye’de yasadışı olarak ikamet eden yabancı sayısının 42.800 olduğunu belirtmektedir (Karaca ve Saruç, 2014). Zaman ve diğer imkânların yetersizliği ile statüleri gereği Türkiye’de hukuka aykırı şekilde bulunan yasadışı göçmenlerle

görüşmenin etik açıdan uygun olmayacağı düşüncesiyle, araştırmanın gerçekleştirildiği Eylül 2012-Nisan 2013 döneminde İEM Kumkapı Geri Gönderme Merkezinde bulunan 2.283 yasadışı göçmen evren olarak belirlenmiştir.

Örnekleme üzerinde çalışarak araştırmanın verilerini elde edebilmek amacıyla, Haziran 2012 ayında EGM'ye dilekçe ile başvurularak, İEM Kumkapı Geri Gönderme Merkezinde anket çalışması yapma müsaadesi alınmıştır. Bu kapsamda yukarıda belirtilen sürede çalışmanın örneklemini teşkil eden 210 yasadışı göçmen üzerinde anket uygulaması yapılmıştır. Ayrıca beş gönüllü yasadışı göçmenle hayat hikâyeleri hakkında mülakat yapılmıştır.

Çalışmanın mümkün olduğunca Türkiye'deki yasadışı göçmenlerin dağılımını temsil edebilmesi amacıyla, EGM Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığınca açıklanan 2012 yılı yasadışı göçmen sayıları doğrultusunda, örneklemin % 48,1'inin Asya, % 24,8'inin Ortadoğu, % 21,4'ünün Afrika ve % 5,7'sinin (12) Avrupa'dan gelen bireylerden oluşması sağlanmıştır.

### 1.2.3. Veri Toplama Teknikleri:

Araştırmada önce literatür taraması yapılmış, müteakiben saha gözlemlenmiş, son olarak da yasadışı göçmenlerle irtibata geçilerek veriler toplanmıştır.

Literatür taraması; resmi kurumlardan ve uluslar arası kuruluşlardan elde edilen bilgiler, yasal mevzuat ve akademik/akademik olmayan kaynaklardan istifade ile gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, göçün nedenleri ve göç kuramları, küreselleşmenin göçe etkileri, organize suç ve terör örgütlerinin göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti ile olan ilişkileri ve Türkiye'nin göçmen kaçakçılığına karşı aldığı tedbirler ile konunun hukuki boyutları gözden geçirilerek çalışmada yasadışı göçün hangi sosyal bağlamlarda değerlendirilmesi gerektiği belirlenmiştir. Müteakiben başta Avrupa olmak üzere dünyada yapılan yasadışı göç çalışmalarında verilerin ne şekilde toplandığı araştırılmış ve bu çalışmanın verilerinin ne şekilde toplanabileceği incelenmiştir.



Sahanın gözlemlenebilmesi maksadıyla, Temmuz 2012 ayında İstanbul ili Fatih ilçesine gidilmiştir. Burada vatandaşlarla yapılan görüşmeler neticesinde, yasadışı yabancıların yoğunlukla Laleli ve Kumkapı semtleri arasında bulunan mahallelerde yaşadıkları anlaşılmıştır. Kumkapı semtinde çoğu dükkânın tabela ve vitrinlerinde Türkçe olduğu kadar yabancı dillerde de isimler ve ilanlar bulunmaktadır. Bunlar arasında özellikle Kiril alfabesinin kullanıldığı yazılar dikkat çekmektedir. Kontrollü telefonlarla yabancı ülkeleri hesaplı aramayı sağlayan iletişim merkezleri ve yurtdışına yönelik kargo şirketleri bu semtte sayıca fazladır. Bu semtin sokaklarında yasal ve yasadışı yabancılara sıkça rastlanılabilir. Çalışmanın örnekleminin de barındığı İEM Geri Gönderme Merkezi de Kumkapı'daki Çifte Gelinler Caddesi üzerindedir. Erkekler ve kadınların ayrı katlarda ve bölümlerde tutulduğu bu merkez İçişleri Bakanlığının 19 Mart 2010 tarihinde yayımladığı Yasadışı Göçle Mücadele Genelgesi (2010) esaslarına göre işletilmektedir.

Literatür taraması ve sahanın gözlemlenmesi neticesinde; hem nicel hem de nitel araştırma teknikleri kullanılabileceği değerlendirilmiş, veri toplama aracı olarak yasadışı göçmenlere yönelik anket uygulaması ve mülakat yapılması kararı alınmıştır. Anket hem durum saptayıcı hem de ilişki arayıcı özellikleri barındıracak şekilde açık ve kapalı uçlu 38 sorudan oluşacak şekilde hazırlanmıştır. Anket formunun açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşacak şekilde hazırlanmasının sebebi, araştırmacının aklına gelmeyen konularda da bireylerin bilgi aktarabilmesi düşüncesidir. Bu bağlamda oluşturulan anketle Eylül 2012 ayında İEM Yabancılar Şubesi Kumkapı Geri Gönderme Merkezine gidilerek, Türkiye'de çalışırken veya ikamet ederken yakalanan 30 yasadışı göçmenle görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen bilgilerle ankete son şekli verilmiş ve müteakiben Eylül 2012-Nisan 2013 ayları arasında örnekleme teşkil eden 210 yasadışı göçmen üzerinde anket uygulanmıştır. Anket Kumkapı Geri Gönderme Merkezinde tahsis edilen bir odada, birbirlerinden etkilenmemeleri amacıyla her bir göçmenle birebir görüşerek uygulanmıştır. Bu süreçte gözetim altında tutulan yasadışı göçmenlerle görüşmenin ve anket uygulamanın zorluğu ortaya çıkmıştır. Yeni, özgür, güvenli ve daha müreffeh bir hayat umuduyla çıkılan bir yolculuğun sonunda ülkesine geri gönderilme fikrinin

neredeyse hiçbir yasadışı göçmenin hoşuna gitmediği görüşmelerin başından itibaren anlaşılmıştır. Her ne kadar araştırmacı tarafından kendilerine bunun bir tez çalışması olduğu ve ilgili makamların yetkisinde bulunan konulara müdahil olunamayacağı açıklanmış olsa da birçok yasadışı göçmen kendilerine Türkiye’de kalma konusunda yardım edileceğini düşünmüştür.

Anket formunda yer alan sorular araştırmacının hipotezleri çerçevesinde yasadışı göçmenlerin sosyo-demografik özelliklerini, göç sürecine ilişkin bilgileri ne şekilde elde ettiklerini, maliyeti nasıl karşıladıklarını, göçe ne şekilde zemin hazırlandığını ve göç sonrası Türkiye’deki yaşamlarında ilişki ağlarından destek alıp almadıklarını tespiti yönelik olarak hazırlanmıştır.

Bireylerin eğitim ve öğrenim seviyelerinin düşük olması, Türkçe bilmemeleri veya dilimize tam olarak hâkim olamama ihtimalleri göz önünde bulundurularak anket sorularının olabildiğince basit ve yalın olmasına gayret edilmiştir. Görüşmeler esnasında, Türkçe bilmeyen bireyler için Rusça ve Arapça tercümanlardan yardım alınmıştır. İngilizce görüşmeler araştırmacının kendisi tarafından yapılmıştır. Bengalce, Urduca ve Darice ve tercüme; hem bu dilleri, hem de Türkçeyi akıcı bir şekilde kullanan Bangladeşli ve Pakistanlı birer göçmen tarafından gerçekleştirilmiştir.

Anket uygulamasını müteakiben dil problemi yaşamayan Bangladeş, Nijerya, Afganistan, İran ve Gürcistan uyruklu beş gönüllü yasadışı göçmen ile hayat hikâyelerini anlattıkları birer mülakat yapılmıştır. Bu kişilere küçük yönlendirmeler dışında, anlatımlarını bölecek ya da belirli bir konuya odaklanmalarına neden olacak sorular sorulmamıştır.

#### 1.2.4. Veri Değerlendirme Teknikleri:

210 anket uygulaması neticesinde elde edilen verilerden, kapalı uçlu soruların cevapları olduğu şekilde, açık uçlu soruların cevapları ise anlamlı gruplar haline getirilerek, SPSS paket programına girilmiştir. Bunun ardından öncelikle durum tespitine yönelik betimsel veriler tek yönlü frekans (f) ve yüzde (%) tabloları ile değerlendirilmiş, bilgilerden bazı genel sonuçlara ulaşılmıştır.

Müteakiben hipotezlerin sınanmasına yönelik ilişki arayıcı verilerin değerlendirilmesine geçilmiştir. İlişki arayıcı (anlam çıkarıcı) istatistik, örneklemden betimsel tekniklerle saptanan istatistiklere dayalı olarak evren değerlerine ilişkin kestirimler yapılmasını sağlayan yöntem ve tekniklerdir. Parametrik olmayan bir istatistik olan “*ki-kare bağımsızlık testi*”, iki sınıflımalı değişkenin düzeylerine (satır sayısı X sütun sayısı) göre oluşan gözlemlen değerlerle beklenen değerlerin birbirinden anlamlı şekilde farklılık gösterip göstermediğini, bir diğer ifade ile bu iki dağılımın aynı evrenden gelip gelmediğini test eder. Buna göre iki değer arasındaki fark arttıkça değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlı çıkma olasılığı da artar (Köklü, Büyükoztürk ve Bökeoğlu, 2006, s.197). Bu bağlamda araştırmamızın hipotezleri doğrultusunda değişkenler arasında ilişki varlığı ki-kare bağımsızlık testi kullanılarak araştırılmıştır.

Son olarak beş gönüllü yasadışı göçmen ile yapılan mülakatta elde edilen veriler hipotezsel sonuçları destekleyici şekilde kullanılmıştır.

#### 1.2.5. Sınırlılıklar

Yasadışı göçe ilişkin olarak, gerek uluslar arası mevzuatın çeşitliliği ve tanımların çokluğu, gerekse ulusal anlamda ülkelerin farklı uygulamaları nedeniyle çalışmada bazı sınırlılıklar tespit edilmiştir:

(1) Vize ihlali yapmamış ve uluslar arası anlamda kabul gören ziyaretçi ve kısa süreli göçmen tanımına uyan bireyler ile yasal yollardan göç edenler (düzenli göç hareketleri) çalışmamızın konusu dışında bırakılmıştır.

(2) İç savaş vb. sebeplerden dolayı oluşan toplu göç hareketlerinin genellikle en yakın güvenli bölge/ülkeye yöneldiği düşünülmektedir. Bu sebeple toplu/yoğun göç olayları çalışmamızın konusu dışında bırakılmıştır.

(3) Her ne kadar yasadışı yollardan giriş yapmış olma ihtimalleri bulunsa da, göçmen/mülteci/sığınmacı statüleri için başvurmuş olanlar veya bu statüyü almış bireylere çalışmada yer verilmemiştir. Uluslar

arası anlaşma ve sözleşmelerle tanımlanmış olan mülteci ve sığınmacı statüleri, yasadışı göçmenlikten ayrı bir konu olarak ele alınmaktadır.

(4) Hem 4800, 4803 ve 4804 (2003) sayılı Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesinin ve Eklerinin Uygun Bulunduğuna Dair Kanunlarda, hem de TCK (2004)'nin 79. ve 80. maddelerinde göçmen kaçakçılığı (yasadışı göç) ile insan kaçakçılığı arasında bir ayırım yapılmıştır. Bu nedenle, insan kaçakçılığı kapsamında Türkiye'ye giriş yapmış/yaptırılmış bireyler çalışmanın konusu dışında bırakılmıştır. Bu konuyla bağlantılı olarak ifade edilmelidir ki, serbest göç kavramına uygun şekilde, yani göç etmeye kendi iradesiyle karar veren düzensiz göçmenler çalışmaya dahil edilmiştir. Zorla göç kapsamında göç etmeye itilen bireylerin, ya mülteci/sığınmacı/yerlerinden edilmiş kişiler olarak ele alınması, ya da insan kaçakçılığı mağduru olarak görülmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

(5) Çalışma yalnızca dış göç kapsamında bir ülkeden Türkiye'ye yasadışı yollardan göçen bireyleri kapsamaktadır. Yurtiçinde meydana gelen iç göç olaylarına ve yurda dönüş yapan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına çalışmada yer verilmemiştir.

(6) Göçe yönelik görevleri bulunan resmi kurumlar olan Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı, GİGM, ÇSGB, EGM, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, TÜİK ve Genelkurmay Başkanlığı birbirinden farklı kayıtlar tuttuklarından, istatistik açısından fayda sağlayabilecek resmi veriler birbirinden farklılık gösterebilmektedir. İçişleri Bakanlığının 19 Mart 2010 tarihinde yayımladığı Yasadışı Göçle Mücadele Genelgesi (2010, s.3) ile kolluk kuvvetlerince yakalanan yasadışı göçmenlerin gözetim altında bulundurulduğu geri gönderme merkezleri halen İl Emniyet Müdürlüklerine bağlı olarak işletildiğinden, çalışma süresince resmi EGM verileri ile 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslar Arası Koruma Kanunu ile kurulan GİGM'den alınan bilgiler temel alınmıştır.

(7) Çalışmada örneklem olarak alınan ve mülakat yapılan bireyler kolluk tarafından yakalanarak sınır dışı edilmek üzere bekletme merkezlerinde toplu halde gözetim altında bulundurulan kişiler olduklarından, kendilerinden elde edilecek verilerin mükerrerlik göstermemesi maksadıyla,

mülakat yapılacak bireylerin mümkün mertebe birbirini tanımayanlardan, farklı yasadışı göç gruplarından ve farklı uyruklardan seçilmesine gayret edilmiştir.

### 1.3. LİTERATÜR TARAMASI VE TANITIMI

Yasadışı göç yalnızca sosyolojik değil, aynı zamanda kamu yönetimi, hukuk, coğrafya, güvelik yönetimi, sosyal hizmetler, uluslar arası ilişkiler vb. disiplinlerin de ilgi alanına girdiğinden, literatür taramasının geniş bir yelpazede tutulmasına gayret edilmiş ve bu kapsamda dört ana grup kaynaktan istifade edilmiştir:

(1) Resmi Kurumlardan Elde Edilen Bilgiler: Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB), Genelkurmay Başkanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, EGM, TÜİK, Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK) ve ulusal sivil toplum kuruluşlarınca hazırlanan raporlar, süreli/süresiz yayınlar, internet siteleri ve araştırmacı tarafından 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında yapılan resmi başvurulara verilen yanıtlar.

(2) Uluslar Arası Kuruluşlardan Elde Edilen Bilgiler: UNHCR, BM Uyuşturucu ve Suç Bürosu (UN Office on Drugs & Crime-UNODC), Avrupa Komisyonu, Uluslar Arası Göç Örgütü (International Organization for Migration-IOM), Avrupa Polis Ofisi (European Police Office-EUROPOL), Avrupa Birliği (AB) Üyesi Ülkelerin Dış Sınırlarında Operasyonel İşbirliğinin Yönetimi Ajansı (FRONTEX) ve ABD Dışişleri Bakanlığı (USA Department of State-USDS) ve uluslar arası sivil toplum kuruluşlarınca hazırlanan raporlar, süreli/süresiz yayınlar ve internet siteleri.

(3) Yasal Mevzuat: Kanunlar, Uluslar Arası Anlaşma ve Sözleşmeler, Yönetmelikler ve Genelgeler.

(4) Akademik araştırmalar: Türkiye’de yapılan akademik çalışmalarda hedef ülke olma özelliğine doğrudan atıfta bulunan bir çalışmaya

rastlanmamıştır. Konuya en yakın olarak İçduygu tarafından yapılan üç çalışma ön plana çıkmıştır. Bunların ilki 2003 yılında 53 yasadışı göçmen üzerinde uyguladığı çalışmadır. İkinci araştırmasında İçduygu (2007) doğu Akdeniz havzasında yasadışı göç hareketlerini Türkiye bağlamında incelemiştir. İçduygu, Yüksekler ile yapmış olduğu son çalışmasında ise (2012) Türkiye'yi geçiş ülkesi olma özelliği kapsamında araştırmış, fakat hedef ülke olma bakımından daha önceki çalışmalarında verdiği bilgilere atıfta bulunmuştur. Bu çalışmaların tamamında İçduygu Türkiye'nin geçiş olma özelliğine daha fazla yer vermiştir.

Literatür taramasında ayrıca Avrupa ağırlıklı olarak dünyanın değişik bölgelerinde yapılan yasadışı göç araştırmalarına da yer verilmiştir. Avrupa'da yapılan çalışmalar kapsamında Van Meeteren ve diğerlerinin (2009) Belçika'da, Van Meeteren (2012)'in Belçika ve Hollanda'da, Drbohlav ve Janska (2009)'nın Çek Cumhuriyeti'nde, Monzini (2007) ile Coniglio ve diğerlerinin (2010) İtalya'da, Saha (2012), Sigona (2012) ve Ahmad (2008)'in İngiltere'de, Papadopoulos (2011)'un güneydoğu Avrupa genelinde yapmış oldukları çalışmaları incelenmiştir. Buna ilave olarak Fazito ve Soares (2013)'in ABD'ye göç eden Brezilyalıları inceledikleri çalışmaları da dikkat çekici görülmüştür. Leerkes ve diğerleri (2007) ile Haug (2008)'un sosyal ilişkiler ağlarının etkinliği ve sosyal sermaye kavramına yönelik tartışmaları da çalışmaya katkı sağlamıştır.

## 2. BÖLÜM

### KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

#### 2.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Göçle ilgili temel kavramlar ile çalışmada sıklıkla başvurulacak terimlere aşağıda yer verilmiştir.

##### 2.1.1. Göç (Migration):

IOM tarafından yayınlanan Göç Terimleri Sözlüğünde (2009, s.22) göç; *“Uluslar arası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek”* olarak tanımlanmaktadır. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun, insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri göçtür. Buna, mülteciler, yerlerinden edilmiş ve çıkarılmış kişiler ile ekonomik göçmenler de dahildir (IOM, 2009, s.22).

Göç hareketlerinin odağındaki Avrupa ülkelerinin yasalarındaki “yasadışı ya da düzensiz göç/göçmen” tanımlamaları şu şekilde sıralanabilir (Düvell, 2011, s.284-285):

\* İngiltere : Yasadışı giriş

\* Almanya : Kanunsuz giriş, gerekli ikamet hakkını taşımayan yabancılar.

\* Hollanda : Kanunsuz kalış, Hollanda’da geçerli bir ikamet izni olmayan yabancı uyrukluların varlığı ve bu nedenle ülkeyi terk etme zorunluluğu.

\* Avusturya : Kanunsuz ikamet

\* Fransa : Düzensiz göç, yasadışı giriş ve çalışma, düzensiz konumdaki yabancılar, kanuna aykırı giriş yapan ya da çalışan ve vizesiz olarak Fransız topraklarında kalanlar

\* İtalya : Düzensiz konumdaki yabancılar.

Düvell (2011, s.286) söz konusu tanımlamaların benzer fakat tamamen aynı olmadığını belirterek, ülkelerden bazılarının yasadışı göçü suç olarak, bazılarının tarafsız bir gözle, bazılarının ise yalnızca açıklayıcı ifadelerle tanımladığını belirtmektedir.

Başol göçü, *“Nüfusun belirli bir bölümünün çeşitli nedenlerle bulunduğu yerden ayrılıp, başka bir yere yerleşmek amacıyla gitmesi”* olarak tanımlamaktadır (1995, s.209). Bir başka ifadeyle göç, bir idari sınırı geçerek oturma yerini devamlı ya da uzun süreli olarak değiştirme eylemini ifade etmektedir (Tümertek ve Özgüç, 1998, s.307; Demir, 1997, s.85).

Özer'e göre göç, coğrafi mekân değiştirme sürecinin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlarıyla toplum yapısını değiştiren nüfus hareketleridir (2004, s.11). Bilgili ve diğerleri (1996, s.327) ise göçü, *“şahıs, grup veya toplulukların fiili ikametgâhlarını isteyerek ya da zorla, kalıcı veya belirli bir süreyi kapsayıcı şekilde gerçekleşen fiziki mekân değişikliği”* olarak tanımlamaktadır. Bu tanımda yer verilen “zorla” ifadesi, insan kaçakçılığı bağlamında gerçekleştirilen zorla yer değiştirmeye değil, daha ziyade dini, siyasi ve etnik nedenlerle ortaya çıkan zorunlu göç hareketlerine atıfta bulunmaktadır.

Marshall (1999, s.685)'a göre göç bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketini içerir. Piche (2013, s.142)'ye göre ise çoğu kuram göçü sosyal ve tarihsel bağlamlar zemininde tanımlanan özel göç tipleriyle açıklamaktadır. Oysa göç basit bir şekilde ikamet, meslek ve sosyal ilişkilerde meydana gelen değişimlerle de açıklanabilir.

Göç eylemlerinde ortak olan husus; göç edilen yerde yeni bir yaşam kurulması ve burada uzun süreli veya kalıcı olarak ikamet edilmesi, farklı olansa göçün nedenleridir. Thomas 1938'deki çalışmasında göçmenlerin hareketlerine yönelik güdü ve motivasyonları incelemiştir. Her ne kadar göçün bir amacının olduğu vurgulanmış olsa da, amaçsız, motivasyonsuz veya rastgele hareketlilik gösteren göçerlerin de bulunabileceği tartışılmıştır (Aktaran: Greenwood ve Hunt, 2003, s.15). Koser (2010,s.188) artan ekonomik, demografik ve demokratik eşitsizliklerin göç için önemli nedenler oluşturduğunu belirtmektedir.



Kaizen ve Nonneman'a (2007, s.124) göre insanların yaşadıkları ülkeyi terk etmelerinin temelde iki nedeni olabilir. Bunlar; ekonomik (fakirlikten ve işsizlikten kaçma) nedenler ve politik (savaştan, yargısız infazlardan ve insan hakları ihlallerinden korunabilme) nedenlerdir. Bunlara, yaşanan yerin çevresel faktörlerinden dolayı göç edenleri de ayrı bir grup olarak eklemek mümkündür (Şeker ve Erdal, 2010, s.104). Buna göre;

- \* Ekonomik sebepler,
- \* Siyasi, sosyal ve psikolojik sebepler,
- \* Coğrafi ve ekolojik sebepler, şeklinde bir sıralama göç nedenleri

konusunda kapsayıcı bir sınıflama sağlamaktadır.

Ekonomik sebepler açısından bakıldığında, insanların buldukları yerde yaşam sıkıntısı çekmeleri, iş bulma ve yaşam koşullarını iyileştirme istekleri, en önemli göç motivasyonu olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda ekonomik sıkıntılar göçün kaynak noktasını, yüksek refah seviyesi ve ekonomik gelişmişlik ise hedef bölgelerinin belirleyicileri olarak ön plana çıkmaktadır (Südaş, 2005, s.12).

Şüphesiz kentleşmenin göç üzerindeki etkisi büyüktür. 18. ve 19. yüzyılın başlarında yoğun endüstriyel gelişimin etkisiyle Amerika ve Avrupa'daki şehirlerin hızla büyümesi, nüfuslarında da aynı oranda artışa sebep olmuştur (Greenwood ve Hunt, 2003, s.3). Kısacası şehirlerin ekonomik anlamda büyümesi, ülke içi nüfus hareketlerini derinden etkilemiştir. 20. yüzyılın başlarında yapılan nüfus sayımlarında, Avrupa'da kentlerde yaşayanların sayısının hızla arttığı görülmüştür. Öyle ki, 1920'de kentsel nüfus Almanya'da %60'a, İngiltere ve Galler'de ise %80'e ulaşmıştır (Talas, 1972, s.2; Kazgan, 1991, s.28; Hamitoğulları, t.y., s.2). Heaton (t.y., s.2), Avrupa'da iktisadi gelişmelerin yaşandığı 18. ve 20. yüzyıllar arasındaki nüfus tahminleri ve sayım sonuçlarıyla (Tablo-5) bu savı doğrulamaktadır.

Tablo-5: 1750-1939 Yılları Arasında Avrupa'da Yaşanan Nüfus Artışı (Heaton, t.y., s.2).

Yıl	Avrupa Nüfusu	Yarım Yüzyıl Süresince Artış
1750	140.000.000	----
1800	188.000.000	%36
1850	266.000.000	%40
1900	401.000.000	%50
1939	540.000.000	%35 (39 yılda)

Tablo-5'de en dikkat çekici husus, Birinci Dünya Savaşı sonunda milyonlarca insanın ölmesine rağmen, Avrupa'da 1900 ile 1939 yılları arasındaki nüfus artışının önceki dönemlerdeki artışa yakın bir seviyede olmasıdır (H.Sever, 2008, s.14).

Siyasi, Sosyal ve Psikolojik Sebepler açısından bakıldığında; savaşlar, ihtilaller, sıkıyönetim, totaliter yönetimler, ülkeden ihraç gibi siyasi eylemler ile toplumu temelden sarsacak etnik, dini ve örfi olayların insanları bireysel veya toplu olarak göçe zorlaması akıllara gelmektedir (Südaş, 2005, s.13). Yirminci yüzyılda sürekli göç alıp veren Irak'ın Kerkük şehri bu konuda iyi bir örnektir. Sirkeci (2008, s.29) Kerkük şehrindeki Türkmen varlığını şu şekilde açıklamaktadır:

*"...Irak'ın kuzeyindeki Türkmen varlığı neredeyse bin yıl öncesine dayanır. Bunlardan bazıları Orta Asya'dan gerçekleşen Türk göçleri sırasında buraya yerleşmiş, bir kısmı da daha sonra Osmanlılar tarafından özellikle Kerkük çevresine yerleştirilmişlerdir. Yüzyıllar boyunca kayda değer bir Türkmen topluluğu bu coğrafyada yaşamıştır".*

1960'ların başlarından itibaren Baas partisine Türkmenlere baskılar yapılmıştır. Önemli şehirlerin Araplaştırılması kapsamında, 1970'lerde Kerkük'ten göç etmeye zorlanmış kişi sayısı on binlerle ifade edilmektedir. 1957-1977 yılları arasında Kerkük'teki Türkmenlerin oranı %21,4'ten, %16,3'e

düşmüş, Arapların oranı ise, %28'den %44'e çıkmıştır (Human Rights Watch [HRW], 2003, s.36; Sirkeci, 2008, s.30.). 1991 yılına gelindiğinde ise yaklaşık 120.000 Kürt, Türkmen ve Asurî bu bölgeden etnik kimlikleri nedeniyle göç etmeye zorlanmışlardır (HRW, 2003, s.36).

ABD'nin Irak'ı işgal etmesinin ardından, 1960'lardan 1990'lara dek sürekle Araplaştırmanın yerine, bu kez de Kürtleştirme ön plana çıkmıştır. Bu süreçte, Irak'ın kuzeyinde yaşayan Türkmenlerin pek çoğunun kamuda istihdam edilmeleri yasaklanmış ve halen kamuda çalışmakta olanlar ise erken emekli edilmiştir (Sirkeci, 2008, s.29). Brüksel merkezli bir sivil toplum örgütü olan Uluslar Arası Kriz Grubu (International Crisis Group [ICG])'nun 2006 yılında hazırladığı Ortadoğu raporunda da Iraklı Türkmenlerin Kerkük civarında Kürtleştirme politikaları yüzünden evlerini terk etmek zorunda kaldıkları ve mülklerinin zorla istimlak edildiği ortaya konulmaktadır (ICG, 2006, s.5). Nakanishi (2008, s.21-22) ise Türkmenlerin bir kısmının Kürdistan Yurtseverler Birliği'ne katılmaya zorlandıklarını, Arap ve Kürt tüccarların kendilerine mal satmadıklarını belirtmektedir.

Etnik çatışmalar kadar önemli olan bir diğer unsur da dindir. Dünya tarihi boyunca gerçek ya da görünürdeki sebebi dini farklılıklar olan birçok savaş yaşanmıştır. Buna verilebilecek en basit örnek yüzyıllar önce düzenlenmiş olan Haçlı Seferleridir (H.Sever, 2008, s.15-16). Günümüzde ise, dini esasları argüman olarak kullanan terör örgütleri mevcuttur. Bu açıdan yaklaşıldığında, dinin göç hareketleri üzerinde etkisi olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte H.Sever (2008, s.16), İstanbul Emniyet Müdürlüğü İltica Büro Amirliği verilerine göre Türkiye'ye gelen sığınmacıların oldukça küçük bir kısmının, ülkelerinde dinlerini yaymak ve yaşamak istediklerinden dolayı ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmektedir.

Günümüz dünyası bir yandan demokrasinin ve medeniyetin daha ileriye taşınmasına gayret ederken, diğer yandan politik, etnik veya dinsel anlaşmazlıkların biri veya birkaçını temel alan terörizm pek çok insanın can güvenliği endişesiyle yerlerinden edilmesine neden olmuştur. Seçim yarışları, lobicilik, protesto ve gösteriler, meşru itirazlar ve hatta sivil itaatsizliklerin bile demokrasi tarafından kabul edilebilir çatışma kalıpları arasında sayıldığı bir

ortamda terörizm, hem fiziksel hem de psikolojik yönden devletleri, toplumları ve bireyleri tehdit etmektedir (Hazır, 2001, s.21; H.Sever, 2008, s.17).

Coğrafi ve Ekolojik Sebepler ise çevresel koşullardaki bozulmalara işaret etmektedir. Günümüzde bu koşullardaki ani değişimler ve doğal afetler insanları buldukları yerleri terk etmek zorunda bırakmaktadır. Benzer şekilde toprakların çölleşmesi, orman alanlarının daralması ve tarım topraklarının eski verimliliğinden uzaklaşması da ekolojik göç nedenleri olarak ön plana çıkmaktadır (Südaş, 2005, s.13-14). M.Ö. 4. yüzyılda Türk boylarının kıtlık ve kuraklık yüzünden Orta Asya'dan göç etmeleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir (H.Sever, 2008, s.16)

Göç tek başına değerlendirilemeyecek kadar karmaşık ve çok boyutlu bir olgudur. Öyle ki, göçün nedenlerinin açıklanması ve hedeflerinin belirlenmesi demografi, coğrafya, ekonomi, istatistik, sosyoloji, siyaset bilimi ve fizik gibi farklı bilim disiplinlerinin ortak gayreti ile ortaya konulabilir (Bijak, 2006, s.3). Bu bağlamda, hangi yönüyle incelendiği göz önünde bulundurulmak suretiyle aşağıdaki şekillerde göç türleri/sınıflamaları yapılabilir:

(1) Kalış zamanı ve geri dönme kararına bağlı olarak; *kısa süreli göç/uzun süreli göç*:

IOM tarafından yayınlanan Göç Terimleri Sözlüğü (2009, s.39) kısa süreli göçü; *“Dinlenme, tatil, arkadaş ya da akraba ziyareti, iş veya tıbbi tedavi amacıyla gerçekleşen hareketler dışında, en az üç aylığına ama bir yıldan az olmak üzere, kendi olağan ikamet yeri dışında başka bir ülkeye gitmek”* olarak tanımlamaktadır. Buna mukabil uzun süreli göç ise olağan ikamet ülkesinden en az bir yıllığına başka bir ülkeye giden ve varış ülkesi gerçekte yeni olağan ikamet ülkesi halinde gelen kişi olarak ifade edilmektedir. Söz konusu kişi, kaynak ülke açısından ülke dışına giden göçmen (emmigrant), hedef ülke açısından ise gelen göçmen (immigrant) sayılır (IOM, 2009, s.59).

(2) Mesafe ve mekâna bağılı olarak; *iç göç/dış göç*:

Ülke içinde yaşanan nüfus hareketleri iç göç olarak adlandırılabilir (H.Sever, 2008, s.10). Bu kapsamdaki nüfus hareketleri üç farklı türde gerçekleşmektedir. Bunlar; kırdan kente, kırdan kıra ve kentten kentdir (Tümertekin, 1968, s.35). Dış göç ise, uzun süre kalmak, yerleşmek, canını kurtarmak ya da ekonomik amaçlarla bir ülkeden bir başka ülkeye yapılan nüfus hareketidir (H.Sever, 2008, s.10). Bu noktada bir göç hareketinin “dış göç” olduğunun en önemli belirleyicisi olarak, göç eden kişilerce uluslar arası olarak tanınmış olan resmi ülke sınırlarının geçilmesi önem kazanmaktadır. Dış göç, yasal ya da yasadışı yöntemlerle gerçekleşebilmektedir. Bu bağlamda çalışmanın konusunu da yasadışı yollarla dış göç eylemini gerçekleştiren bireyler oluşturmuştur.

(3) Göç kararının kim tarafından alındığına bağılı olarak; *serbest göç/zorla göç*:

Serbest göç kişilerin kendi rızaları ile gerçekleştirdikleri göçtür. Göç bireysel ya da aile içi toplu karar alma süreçlerinden sonra yapılır (H.Sever, 2008, s.10). Serbest göç kavramına Petersen’in göç tiplerinden bahsedilirken ayrıntılı olarak değinilmiştir. Zorla göç ise, doğal ya da insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde yaşama ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan göç hareketleridir. Mültecilerin, ülkesinden ve yerinden edilmiş kişilerin hareketleri ile doğal, çevresel, kimyasal, nükleer felaketler ve açlık nedeniyle gerçekleşen göçler zorla göçe örnek olarak gösterilebilir (IOM, 2009, s.69). William Petersen burada tanımlanan zorla göç kavramını “*ilkel göç*” ve “*zoraki göç*” başlığı altında incelemektedir. Bu iki kavrama Petersen’in göç tiplerinden bahsedilirken ayrıntılı olarak değinilmiştir.

(4) Göç eyleminin yasal yollardan yapıp yapılmadığına bağlı olarak; *düzenli (yasal) göç/düzensiz (yasadıışı) göç*:

Düzenli göç, kişiye tanınan yasal haklar kullanılarak gerçekleşen göçtür (IOM, 2009, s.14). Daha açık ifadelerle düzenli göç, menşei ülkeden çıkışı ve ev sahibi ülkeye seyahati, transit geçişi ve girişi düzenleyen kanun ve yönetmeliklere uygun olarak insanların olağan ikamet yerinden yeni bir ikamet yerine gitmeleridir. Buna karşın düzensiz (yasadıışı) göç konusunda açık veya genel kabul gören bir tanım yoktur. EGM (Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı, 2014), yasadışı göçü; bir kişinin yasal/yasadışı olarak bulunduğu ülkeyi terk ederek başka bir ülkeye yasadışı yollardan girmesi veya yasal yollardan girdikten sonra süresi içinde ülkeyi terk etmemek suretiyle, o ülkede, yasal izin sahibi olmaksızın uzun süreli olarak yaşaması ve/veya çalışması olarak tanımlamaktadır. Bu tanım menşei, transit ya da hedef ülkelere göre farklılık gösterebilir. Örneğin, hedef ülkeler açısından yasadışı göç, o ülkeye yasadışı giriş yapmak veya yasal kalış süresini geçirmek suretiyle yasadışı şekilde kalmak ya da çalışmak anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle; göçmen, o ülkeye girmek, orada ikamet etmek veya çalışmak için gerekli olan izin veya belgelere sahip ya değildir ya da elindeki belgelerin süresi dolmuştur. Menşei ülke açısından ise, kişinin geçerli pasaportu veya seyahat belgesi olmadan uluslar arası bir sınırı geçmesi veya ülkeden ayrılmak için gerekli idari koşulları yerine getirmemesi durumu söz konusudur. Ancak “yasadıışı göç” kavramını yalnızca göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretiyle kısıtlamak gibi genel bir eğilim mevcuttur (IOM, 2009, s.15). Oysa bireyler göçmen kaçakçılığı organizasyonları olmadan da yasadışı göçün öznesi olabilirler.

Mevcut haliyle anlaşılması zor olan yasadışı göç/göçmenlik olgusunu daha da karmaşıklaştıran bir husus da “yasadışılık” statüsünün değişebilme özelliğidir (Kraler ve Reichel, 2011, s.102). Hedef ülkeye yasadışı yollardan giren bir kişi yasallaştırma programından (regularization program) istifade ederek o ülkede yasal olarak yaşamaya devam edebilir. Van Meeteren (2012, s.319-320) Belçika ve Hollanda’daki yasadışı göçmenler arasında “yasallaşma gayretindekiler” olarak adlandırdığı bir grubun varlığından söz etmektedir. Koser

de (2010, s.187) İtalya'da 1998 yılında 193.000, Yunanistan'da 2001 yılında 228.000 ve İspanya'da 221.000 yasadışı göçmenin yasallaştırıldığını belirtmektedir. Bu durumun tersi de söz konusu olabilmektedir. Buna göre bir hedef ülkeye yasal yollardan giren bir kişi vize süresinin dolmasıyla ya da çalışma izni bulunmamasına rağmen bir işe girmesiyle birlikte yasadışı hale gelir. İltica başvurusu reddedilen bir kişi de hedef ülkede yasadışı hale gelir.

(5) Kişi sayısına ve göç eyleminin yaygınlığına bağlı olarak; *toplular göç/bireysel göç*:

Kitlesel/toplu göç, menşei ülke dışına düzensiz gruplar halinde yüksek sayılardaki insan hareketidir (IOM, 2009, s.37). Yukarıda da belirtildiği üzere; gerek dinler tarihinde, gerekse milletler tarihinde toplular göç olaylarına rastlamak mümkündür (Eliade, 2003a, s.219, Eliade, 2003b, s.88, Deniz ve Etilan, 2009, s.474). Kitlesel/toplu göç kavramına Petersen'in göç tiplerinden bahsedilirken ayrıntılı olarak değinilmiştir. Bireysel göç ise, kişilerin ferdi olarak veya aileleriyle birlikte göç ettiği durumlardır. Kitlesel/toplu göç hareketlerinin aksine, bu gibi göç eylemleri genelde kişinin kendisi tarafından finanse edilir veya bireyler, örgütler ya da devletlerin desteğiyle gerçekleşir (IOM, 2009, s.5).

Yukarıda sıralanan göç türlerine ilave edilebilecek önemli bir göç türü de çalışma amaçlı (ekonomik) göçtür. Çoğu devletin göç kanunlarında ele alınan çalışma amaçlı göç, istihdam amacıyla kişilerin anavatanlarından ayrılarak başka bir devlete gitmeleri olarak özetlenebilir (IOM, 2009, s.8). 1960'lı yıllarda Türkiye'den Almanya'ya gerçekleşen işçi göçü çalışma amaçlı göçte güzel bir örnektir. Burada önemli olan nokta, çalışma amaçlı göçün devletlerin bilgisi dâhilinde ve inisiyatifinde gerçekleşmesidir ki bu türlü göçmenlerin yasal çalışma izinleri bulunur. Bu çalışmada incelenen Türkiye'de yaşayan göçmenler, bir işe girmiş olsalar dahi çalışma amaçlı göçmen olarak adlandırılmazlar. Çünkü göç eylemleri ne menşei ülkelerin, ne de hedef olan Türkiye'nin bilgisi dahilindedir.

### 2.1.2. Yabancı (Alien), Mülteci (Refugee) ve Göçmen (Migrant):

Yabancı, ülkesinde bulunduğu devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan kişidir (İl Emniyet Müdürlükleri Pasaport, Yabancılar, Pasaport-Yabancılar Şube Müdürlükleri Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği [İEMYPPY], 1993, s.1). Başka ifadelerle, belirli bir devlet açısından o devletin uyruğunda olmayan kişiye “yabancı” denir (IOM, 2009, s.64). Yabancı kavramının yasadışı göçle ilişkisi “kayıt dışı/belgesiz” olmaları durumuyla vücut bulur. Uygun belgelere sahip olmadan bir ülkeye giriş yapan veya o ülkede kalanlara kayıt dışı/belgesiz yabancı denir. Buna göre;

- \* Bir ülkeye giriş yapmak için yasal belgelere sahip olmamasına karşın, gizlice giriş yapmayı başaran kişiler,
- \* Sahte belgeler kullanarak o ülkeye giriş yapan kişiler,
- \* Yasal belgelerle giriş yaptıktan sonra, izin verilen süreyi aşarak veya giriş şartlarını ihlal ederek izin almadan o ülkede kalan kişiler kayıt dışı/belgesiz yabancı durumuna düşerler (IOM, 2009, s.36).

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, kayıt dışı/belgesiz yabancı tanımının yukarıda açıklanan “düzensiz (yasadışı) göçmen” kavramı ile birebir örtüştüğü anlaşılmaktadır.

İltica, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensup oluşu veya siyasi kanaatleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve kendi devletinin himayesinden yararlanmak istemeyen kişilerin buldukları ülkeye sığınmalarıdır (İEMYPPY, 1993, s.1). Aydoğan ve Öztürk’e (2007, s.77) göre ise iltica, siyasi sebeplerle kişinin ülkesini zorla ya da kendi iradesiyle terk etmesidir.

UNHCR’nin tanımına göre mülteci; *“UNHCR’nin tüzüğündeki kriterlere uygun olan ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi veya Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolüne taraf olan bir ülkede bulunup bulunmaması veya bu hukuki belgeler uyarınca ev sahibi ülke tarafından mülteci olarak tanınıp tanınmaması fark etmeksizin, Yüksek Komiserlik tarafından sağlanan BM korumasından yararlanmaya hak kazanan kişi”* olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2009, s.42). Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünde ise mülteci, *“ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba*



*mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi” şeklinde açıklanmaktadır (IOM, 2009, s.43).*

Türkiye Cumhuriyeti sosyoekonomik kaygılar ve güvenlik nedeniyle, Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesine koyduğu (1961) “coğrafi kısıtlama” (geographical limitation/reservation) şerhini (batıdan gelenlere mülteci statüsü verme, doğudan gelenleri ise sığınmacı olarak adlandırma) Mültecilerin Statüsüne İlişkin Ek Protokolü (1967) imzalarken de sürdürmüştür. Bu çekince 6169 sayılı İltica Yönetmeliğini (1994) de etkilemiş olup, bu yönetmelikte ifade edilen mülteci kavramı da Avrupa’da meydana gelen olaylar nedeniyle sığınan yabancıları kapsamaktadır. Buna göre mülteci; *“Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle ırki, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıdır”* (İltica Yönetmeliği, 1994).

Avrupa dışından gelen ve ülkesinde hayati tehlikesi bulunduğunu beyan eden yabancılar ise Türkiye tarafından “sığınmacı” olarak kabul edilmektedir. Sığınmacı, iltica talebi incelenene ve üçüncü bir ülke tarafından mülteci olarak kabul edilinceye kadar geçici olarak korunan, sığındırılan yabancıdır (H.Sever, 2008, s.12).

Göçmen, en genel ifadeyle ekonomik veya diğer nedenlerle bir ülkeye göç eden veya yerleşen yabancı kişi olarak tanımlanabilir (Köksoy, 2007, s.18). Göçmenliğin uluslar arası düzeyde genel kabul gören bir tanımı bulunmamaktadır. IOM bu terimin “kişisel rahatlık” amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın bireyin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsadığını kabul etmektedir. Dolayısıyla bu kavram, hem ekonomik hem ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya

ailelerinin gelecekte beklenenlerini artırmak için başka bir bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır (IOM, 2009, s.22).

Ulusal mevzuata bakıldığında göçmen; *“yerleşmek amacıyla Türkiye’ye gelmiş ve henüz vatandaşlık kazanmamış kişi veya kişiler”* olarak tanımlanmaktadır (İEMYPY, 1993, s.1). Bununla birlikte, 5543 sayılı İskân Kanununa (2006) göre; *“Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelen yabancılar”* göçmen olarak adlandırılmaktadır. Buna göre göçmen olabilmenin şartı, Türk soyundan olup Türk kültürüne bağlı olmaktır. Bu durumda olmayanlar ise durumuna göre *“münferit yabancılar”* veya *“sığınmacılar”* olarak tanımlanmaktadır (H.Sever, 2008, s.9).

Yukarıda da belirtildiği üzere göçün/göçmenin yasadışı, bir ülkeye yasadışı giriş ya da vize geçerlilik tarihinin sona ermesi sebebiyle transit veya hedef ülkede hukuki statüden yoksun kalma durumunda söz konusu olmaktadır. Nitekim H.Sever (2008, s.11) de yasadışı göçmen tanımlamasında, başka ülke topraklarına izinsiz giriş yapılarak ya da izin alınmasına rağmen öngörülen zamanda (vize bitiş tarihinde) çıkış yapılmayarak hedef ülkenin mevzuatına aykırı bir şekilde yurt tutulmasına atıfta bulunmaktadır. Literatürde yasadışı göç kavramına bakıldığında, kaynak (menşei/gönderen), transit (geçiş) ve hedef (ev sahibi) ülke kavramlarına sıklıkla rastlanmaktadır. IOM kaynak ülkeyi, göç akınlarının (yasal veya yasadışı) kaynağı durumundaki ülke olarak (IOM, 2009, s.41), İçli ve H.Sever (2008) ise *“insanları yaşadıkları topraklardan göç ettiren sebeplere sahne olan ülke”* olarak tanımlamaktadır. Transit ülke *“çeşitli sebeplerle göç eden yabancı uyruklu şahısların uğrak ülkeleri, geçici yaşama amacıyla kaldıkları ya da hedef ülkeye ulaşmak için mecburiyetten yol tuttıkları ülkelerdir”* (H.Sever, 2007, s.16). Hedef (ev sahibi) ülke ise göç akınları (yasal veya yasadışı) için varılacak hedef konumundaki ülkedir (IOM, 2009, s.25). Bir ülke başka bir ülkeden göç alırken, aynı zamanda kendi vatandaşları da başka ülkelere göç ediyor olabilir. Yani hem kaynak, hem transit, hem de hedef ülke olabilir.

### 2.1.3. Organize Suç, Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti:

Lyman ve Potter organize suçu, çok sayıda etnik ve uluslar arası grupları içeren, birlikte ya da ayrı olarak işleyebilen, meşru bir iş ve siyasi bir kuruluş ile bağlantılı olabilen bir suç türü olarak tanımlamaktadır (2000, s.4). 4800 sayılı Kanun (2003) ile Türkiye tarafından kabul edilen Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesinde örgütlü suç; *“doğrudan veya dolaylı olarak mali veya diğer bir maddi çıkar elde etmek amacıyla belli bir süreden beri var olan ve bir veya daha fazla ağır suç veya yasadışı eylemi gerçekleştirmek amacıyla birlikte hareket eden, üç veya daha fazla kişiden oluşan yapılanmış grupların eylemleri”* olarak tanımlanmaktadır. Ulusal mevzuatta da organize suç 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu (1999)’nda buna paralel bir şekilde bir şekilde tanımlanmaktadır. İçli (2007, s.241-242) hangi suçların organize suç, hangi örgütlerin organize suç örgütü olduğu konusunda belirleyici kriterler olarak özellikle kazanç elde etmek için oluşturulmuş hiyerarşik bir organizasyon yapısına, kazancın suç yoluyla elde edilmesine ve suç işleme eylemlerinin süreklilik göstermesine işaret etmektedir.

4803 sayılı Kanun (2003) ile Türkiye tarafından kabul edilen Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesine Ek Kara, Deniz Ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokolde göçmen kaçakçılığı; *“doğrudan veya dolaylı olarak, mali veya diğer bir maddi çıkar elde etmek için, bir kişinin vatandaşlığını taşımadığı veya daimi ikametgâh sahibi olmadığı bir taraf devlete yasadışı girişinin temini”* olarak tanımlanmaktadır. Bu protokole paralel olarak, TCK (2004)’nin 79. maddesi de göçmen kaçakçılığını; *“Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollardan bir yabancıyı ülkeye sokmak veya ülkede kalmasına imkân sağlamak veya bir Türk vatandaşı veya yabancının yurt dışına çıkmasına imkân sağlamak”* olarak tanımlamaktadır. Yukarıda belirtilen organize suç tanımlarından hareketle, göçmen kaçakçılığının yasadışı göçten mali kazanç hedefleyen bir organize suç türü olduğu ifade edilmelidir. İnsan ticaretinden farklı olarak, göçmen kaçakçılığında sömürü, zorlama ya da insan hakları ihlali yoktur (IOM, 2009, s.22).

İnsan ticareti, kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanımı tehdidiyle ya da diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, gücünü kötüye kullanma ya da kişinin hassasiyetinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkasına kazanç ya da çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması ya da teslim alınmasıdır (IOM, 2009, s.29). İlk kez 4804 Sayılı Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokolün Uygun bulunduğu Dair Kanun (2003)'da yer verilen bu tanım, TCK ile belirlenen "insan ticareti" terimine de kaynak teşkil edilmiştir. Buna göre, TCK (2004)'nın 80. maddesinde insan ticareti; *"Zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tâbi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri ülkeye sokmak, ülke dışına çıkarmak, tedarik etmek, kaçırmak, bir yerden başka bir yere götürmek veya sevk etmek ya da barındırmak"* şeklinde tanımlanmıştır.

## 2.2. KURAMSAL ÇERÇEVE

21. yüzyılda göç olgusu; bir yandan kendi içinde eskiden gelen genelgeçer nitelikler barındırırken, diğer yandan her göç eyleminin kendine has yeni özellikler gösterdiği bir kavram haline gelmiştir. Dolayısıyla göçü ele alan çalışmalarda; göçün bireysel ve yapısal nedenleri ile bu nedenlerin göçün biçimlenişindeki etkilerinin analiz edilebilmesi için bu konudaki kuramlar ayrıntılı olarak ele alınmalıdır.

### 2.2.1. Ravenstein'in Göç Kanunları:

Ravenstein göçe ilişkin yaklaşımını; William Farr'ın *"göçün hiçbir kesin kanuna bağlı olmaksızın yürüdüğü"* fikrinin aksi yönünde oluşturmuştur (Corbett,

2005). Bu çerçevede Ravenstein'in çabası, göç olgusunun genelgeçer kanunlarını bulmak içindir. Ravenstein İngiliz nüfus sayımı verilerinden istifade ile yedi göç yasası oluşturmuş, 1885 ve 1889 yıllarında yayımladığı "Göç Kanunları" başlıklı iki makale bu yasaları açıklamıştır. Buna göre en temelde göç hareketlerinin büyük çoğunluğu kısa mesafelerdedir. Uzun mesafeli göçler ise ticaret ve sanayinin yoğunlaştığı yerlere doğrudur (Jackson, 1986, s.14).

#### 2.2.1.1. Göç ve Mesafe:

Göçmenlerin çoğu kısa mesafeli yerlere göç ederler. Bu kısa mesafeli göç, gidilen yerde göç dalgaları yaratan bir etkiye sahiptir. Ortaya çıkan bu göç dalgalarının odak noktası, daha fazla göçmeni içine alabilecek olan büyük sanayi ve ticaret merkezleridir. Büyük merkezlere doğru yönelen göçün boyutlarını belirleyen ise sanayi kentlerindeki yerli nüfusun yoğunluğudur. Kısacası, Ravenstein göç edilen merkezlerdeki iş imkânlarının o şehirde yaşayan nüfusa oranının, göçün boyutunu belirlediğini ifade etmektedir (Tobler, 1995, s.331).

#### 2.2.1.2. Göç ve Basamakları:

Sanayileşme ve ticaretin gelişmesiyle birlikte oluşan hızlı ekonomik büyüme, kenti çevreleyen yakın yerlerdeki kişileri hızla kente çekmektedir. Kente yakın kırsal bölgelerde meydana gelen seyrelme, uzak bölgelerden gelen göçmenlerce doldurulmaktadır. Uzak bölgelerden gelen göçmenlerin kendi yaşadıkları yerde yarattıkları seyrelme de, o bölgelere daha yakın yerlerden gelenlerle doldurulacaktır. Her bir basamak kente yaklaştıkça ve kentin avantajları diğer göçmenler tarafından algılandıkça, göç tüm ülkeye yayılacak ve ülkenin her yerinde hissedilecektir (Yalçın, 2004, s.25). Kısacası Ravenstein'a göre göç, basamaklı merkezden dışarıya doğru seyrelen ve boşalan yerlerin yakın bölgelerden gelen göçmenlerce doldurulmasıyla oluşan dalgalarla oluşmaktadır.

Ravenstein'in ikinci kanunu, birincisinin destekçisi ya da açıklayıcısı gibi görünmektedir. İlk kanunda göç dalgalarının yaratılması ve bu dalgaların nasıl ortaya çıkacağı tam olarak açıklanmamaktadır. İkinci yasa ile bu boşluk doldurulmaktadır. Kısa mesafeli göç, Ravenstein'in birinci göç tipini oluşturmaktadır. Daha sonraki yasalarda ikinci bir göç tipi olarak uzun mesafeli göçlere yer verilmektedir.

#### 2.2.1.3. Yayılma ve Emme Süreci:

Göç olgusunda yayılma ve emme süreci bir arada yürüyen ve birbirini destekleyen niteliktedir. Ravenstein'a göre göç, kendi başına amaç olamaz, bireyler sadece göç etmek istedikleri için yer değiştirmezler. Göçmenler için amaç, kentte gelişen ekonomik ve ticari faaliyetlerin getirisinden pay almaktır. Gelişmekte olan sanayinin işgücü ihtiyacı göçle karşılanmakta ve böylece gelen göç kentsel sanayi merkezlerince emilmektedir (Gürkan, 2006, s.28). Özetle, göçmenler amaçları doğrultusunda yayılmakta ve sanayi merkezlerince emilmektedirler.

#### 2.2.1.4. Göç Zincirleri:

Ravenstein göç hareketlerinin zincirleme olarak geliştiğini belirtmektedir. Buna göre, göç alan yerleşim yerleri, aynı zamanda göç de vermektedir. Böylece her bir göç dalgası, tetikleyici etki göstererek bir diğer göç dalgası yaratmaktadır. Ravenstein için göç, bir bölümüyle zincirleme ve bir kez başladığında ardı ardına devam eden bir süreçtir (Tobler, 1995, s.333).

#### 2.2.1.5. Doğrudan Göç:

Ravenstein ilk dört kanunda basamaklı ve zincirleme bir göçten bahsetmektedir. Fakat Ravenstein'in beşinci yasası doğrudan, uzun mesafeli ve basamaksız; önceki kanunlarında açıkladığından başka bir göç türünü ifade etmektedir. Uzun mesafeli göçlerde, göç eden kişiler büyük ticaret ve endüstri

merkezlerine doğrudan yönelmekte ve bu kentlere yerleşmeyi tercih etmektedirler (Yalçın, 2004, s.25).

#### 2.2.1.6. Kır Kent Yerleşimcileri Farkı:

Ravenstein'a göre kentte yerleşik olarak yaşayanlar, kırsal kesimde yerleşik olarak yaşayanlardan daha az göç etme eğilimindedirler. Kente yönelen göçler, buradaki yerleşikleri çok fazla yerinden oynatmamaktadır. Oysa ki kırsal kesimden kırsal kesime yapılan göç, kırsalda yaşayan yerleşikleri yerinden oynatma ve göç dalgaları yaratma eğilimindedir (Tobler, 1995, s.335)

#### 2.2.1.7. Kadın Erkek Farkı:

Ravenstein'in son göç kanunu cinsiyetle ilgilidir. Ravenstein 1889 yılında yayınladığı ikinci makalesinde, kadınların iç göçler ve kısa mesafeli göçlerde erkeklerden daha fazla göç eğiliminde olduğunu tekrarlamış erkeklerin ise uzun mesafeli ve yurt dışı göçlere eğilimli olduklarını belirtmiştir (Yalçın, 2004, s.25).

#### 2.2.1.8. Ravenstein'in Kuramının Değerlendirilmesi:

Ravenstein'in ikinci makalesinin ilkinden temel farkı, uluslar arası göçle ilgili bilgiler vermesidir. Ravenstein uluslar arası göç olgusunda, yine ekonomik temelli bir yaklaşım ortaya koymuş ve uluslar arası göçü kentsel ve endüstriyel gelişimle bağlantılı olarak irdelemiştir. Ravenstein, bu makalesinde ayrıca düşüncelerine iki ekleme yapmıştır. Birinci eklemesi göçün nedenleriyle ilgilidir. Göçü yaratan ya da artıran etkenler olarak kötü veya baskıcı kanunlara, olumsuz iklim koşullarına ve ağır vergilere işaret etmiştir. Bununla birlikte Ravenstein göçün temel unsuru olarak "ekonomik anlamda daha iyi olma isteği"ni ön planda tutmaya devam etmektedir ve bunun dışındakiler tali unsurlardır. Ravenstein'in yaptığı ikinci ekleme ise göçün sürekliliğiyle ilgilidir. Buna göre sanayi ve ticaret merkezlerinin çoğalması nedeniyle göç sürekli artan bir süreçtir (Yalçın, 2004, s.26).

Ravenstein'in kırdan kente doğru olarak tanımladığı göçün yönü, Türkiye'deki iç göçler düşünüldüğünde tutarlıdır. Bununla birlikte, yukarıda sıralanan yasaların Türkiye örneğinde birebir uymadığı da kolaylıkla görülebilir. Örneğin, Türkiye'de iç göçlerin çoğu kısa mesafeli değil uzun mesafelidir. Ayrıca Türkiye'deki göç, Ravenstein'in bahsettiği gibi basamaklı bir şekilde de olmamıştır (Gürkan, 2006, s.29).

Ravenstein'in çalışmasının kuramsal temeli endüstrileşme ve kentleşme olguları üzerine kurulmuş ve 19. yüzyılın son yarısındaki gelişmeler çalışmanın temelini oluşturmuştur. Endüstrileşmeyle birlikte gelişen iş imkânları ve ulaşım ağları milyonlarca insanı daha iyi bir hayat umuduyla evlerini terk ederek Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'ya göç etmeye yöneltmiştir. Yedi göç yasası dönemin İngiltere'sinin şartlarına göre bir anlamlılık ifade etse de, bu kanunların genel geçer olduğunun iddia edilemeyeceği bir gerçektir. Ravenstein'in ekonomik ve endüstriyel gelişme çerçevesinde kurguladığı tek faktörlü göç olgusu, günümüzün göç kavramının açıklanabilmesi için yetersizdir (Çağlayan, 2006, s.71). Bununla birlikte Ravenstein'in yedi yasasının en önemli özelliği, diğer pek çok göç teorisine ve modeline zemin oluşturmuş olmasıdır.

### 2.2.2. İtme Çekme Kuramı:

İtme çekme kuramı 1966 yılına Everett Lee tarafından oluşturulmuş, daha sonraki yıllarda ise çeşitli araştırmacılar tarafından katkılar yapılarak geliştirilmiştir. Yapılan bu katkılarda Lee'nin ortaya koyduğu temel esaslar tamamıyla korunmuştur. Bu kuramın temelinde "*itme ve çekme faktörleri*" yatmaktadır. Buna göre insanlar; zayıf sosyal politika ya da ekonomik şartlardan (savaş, insan hakları ihlalleri, fakirlik, işsizlik vb.) dışa doğru itilerek, daha iyi hayat şartlarına doğru (Amerikan hayali, barış, politik ve ekonomik özgürlük, iş imkânı, sosyal güvenlik imkânları gibi) çekilirler. Kısacası, daha avantajsız yerlerden dışarıya doğru bir göç oluşmaktadır (Şeker ve Erdal, 2010, s. 104).

Everett Lee, "*Göç Teorisi (A Theory of Migration)*" adıyla yayınladığı makalesinde, Ravenstein'in göç yasalarına atıfta bulunarak bir saptama yapmıştır. Lee, Ravenstein'dan sonra birçok göç çalışmasının yapıldığını, ancak

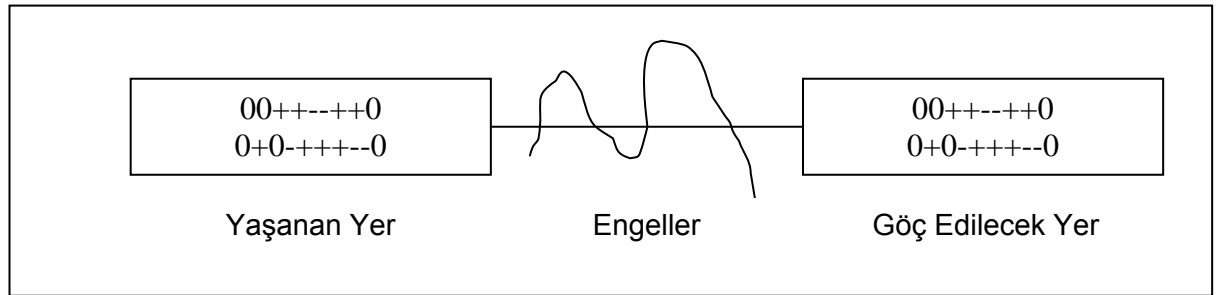


bu çalışmaların çoğunun göçmenlerin demografik yapısına ait genel bir eğilim ortaya koymaktan öteye gitmediğini ifade etmiştir. Lee kuramında, göçmenden daha çok göçe odaklanmış, fakat göçmenin göz ardı edilmemesi gerektiğini de belirtmiştir (Lee, 1966, s.53). Bu çerçevede Lee ilk olarak göçlerin temel ortak özelliklerini belirlemeye çalışmış ve bu kapsamda göçün itici ve çekici faktörlerini belirleyerek dört temel faktör oluşturmuştur. Bunlar,

- \* Yaşanan yerle ilgili faktörler,
- \* Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler,
- \* İşe karışan engeller,
- \* Bireysel faktörlerdir (Yalçın, 2004, s.30).

Lee'nin belirlediği bu faktörler, itme çekme kuramının da temelini oluşturmaktadır.

Şekil-1: Yaşanan ve Gidilecek Yerdeki Faktörler (Lee, 1966, s.50).



İtme ve çekme kuramına göre, hem yaşamın idame ettirildiği yerde, hem de göç etmek istenilen yerde, itici ve çekici unsurlar vardır. Bu itici ve çekici unsurların birliği, bir bütünlük oluşturmaktadır. Şekil-1'de görüldüğü üzere, göç için (0) işareti nötr, (+) işareti olumlu ve (-) işareti de olumsuz faktörleri belirtmektedir. Everett Lee'nin kuramına göre, nötr değerler herkes için aynı olan ve göçe herhangi olumlu ya da olumsuz bir katkısı olmayan faktörleri, (+) faktörler göçe yönelik çekici unsurları, (-) faktörler ise itici unsurları ifade etmektedir. Buna göre, yaşanan yerin de, göç etmek istenilen itme ve çekme faktörleri olabilir (Lee, 1966, s.51).

Bireysel anlamda göç için fayda ve zararları belirleyen yaş, cinsiyet, eğitim, ırk vb. demografik faktörler ile sosyal bağlam ve süreçlerin doğru değerlendirilebilmesi, itme çekme kuramı için çok önemlidir. Örneğin çocuk

sahibi bir aile için göç edilecek yerdeki eğitim olanakları önemliyken, çocuksuz bir aile için göç edilecek yerdeki eğitim olanaklarının durumunun ne olduğu herhangi bir önem taşımamaktadır. Tüm bunların ışığında itme çekme faktörlerinin karmaşık ve çok boyutlu sosyal gerçekliklere bağlı olduğu açıktır. Lee bu çok faktörlü, ince ve ayrıntılı içerik çerçevesinde önemli olanın öncelikle tüm itme ve çekme faktörlerinin farklı sınıflar için doğru tanımlanması olduğunu belirtmiştir (Çağlayan, 2006, s.74). Lee ayrıca yaşanan ve göç edilecek yerlerdeki itme ve çekme faktörlerinin kendi içlerinde birer bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini, her zaman geçerli bir itme veya çekme faktörü olamayacağı da belirtmektedir.

Lee kuramında göçün belirleyenlerine de vurgu yapmaktadır. Buna göre göçün kişisel (mikro) ve kişisel olmayan (makro) faktörleri mevcuttur. Potansiyel göçmenler olarak değerlendirilen bireyler, kendileri için yaşadıkları yerdeki olumlu ve olumsuz faktörlerin neler olduğunu, bu faktörlerin kendileri için ne anlama geldiğini çok iyi bilmekte ve itme çekme faktörlerinin hesabını çok rahatlıkla yapabilmektedirler. Ancak göç edilmek istenen yerdeki sosyal yapı ve oluşabilecek belirsizlikler ile hâlihazırda var olan riskler bu bireyler için göç sürecinin belirleyenleridir. Bu kuramsal yaklaşım bağlamında, göçün kendisinin başlı başına bir belirsizlik ve bu belirsizliğin de kişileri göç sürecinden alıkoyan bir durum olduğu söylenebilir.

Lee'nin itme çekme kuramı çerçevesinde özellikle üzerinde durduğu bir diğer nokta da yaşanan yer ile göç edilecek hedef yer arasında bulunan "*engelleyci*" faktörlerdir. Buna göre yaşanan yerde ve gidilecek olan hedef yerdeki tüm faktörler eşitlendiğinde, göçe yönelme eğilimlerini sadece göçmene ait bireysel faktörlerin farklılığıyla açıklamak yetersiz olacaktır. Göç analizini daha iyi ve doğru yapabilmek için, yaşanan yer ile göç edilecek yer arasındaki engelleri de göç analizinin içine katmak gerekmektedir. Buna göre; göçün beraberinde getireceği hukuksal ve sosyal belirsizlik, göç mesafesi, ulaşım imkânları ve bunun için için ödenecek bedel gibi etmenler göçü engelleyen mikro faktörleri oluşturmaktadır. Katı göç kanunları, ırk ya da ulusal kimliğe gönderme yapan göç sistemleri, göç için fiziksel uygunluk ve sağlık kontroleri gibi göçmenlerin karşılaşılabileceği daha üst düzeydeki faktörler ise

göçü engelleyen makro faktörleri meydana getirmektedir (Todaro, 1980, s.17-18). Göçü engelleyebilecek olan bu makro ve mikro faktörlere değinmeden, yalnızca itme ve çekme faktörlerini inceleyerek göçe ilişkin yorumlarda bulunmanın doğru bir yaklaşım olmayacağı açıktır. Bununla birlikte, artılar ve eksilerle yapılan matematiksel bir itme çekme hesabının göçün anlaşılmasında başlangıç noktası oluşturabileceği düşünülebilir.

Bu kuramın hem iç hem de dış göçler açısından Türkiye ile bazı yönleriyle uyum sergilediği görülebilir. Bununla birlikte yaşanan yerle kurulu olan duygusal bağın çok güçlü olabileceği göz ardı edilmemelidir. Göç hedefi olabilecek şehir ve ülkelerdeki cazip çekme faktörlerinin, yaşanan yere atfedilen “ata toprağı” ve “baba ocağı” gibi kavramların karşısında aciz kalabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Başka yerlere göç eden insanların öldüklerinde çoğunlukla ata toprağına gömülmeyi vasiyet etmeleri de bunun en açık örneğidir (Gürkan, 2006, s.31).

Yasadışı göç bağlamında itici ve çekici faktörler şu şekilde sıralanabilir:

\* İtici Faktörler:

- Kaynak ülkelerdeki hızlı nüfus artışı.
- Üçüncü dünya ülkelerinde işsizliğin kronik olarak devamı.
- Fakir ülkelerdeki ekonomik yetersizlikler.
- Ulaşım ve iletişim olanaklarının kolaylaşması.

\* Çekici Faktörler:

- İnsan hakları ihlallerinin yarattığı endişe nedeniyle, mülteci ve sığınmacılar için daha geniş yardım politikalarının üretilmesi ve uluslar arası yardım kuruluşlarının daha etkin rol alması.

- Ucuz işgücüne olan talebin artması.
- Yasadışı göç/göçmen kaçakçılığı ile mücadele yasalarının etkin olmaması (Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı, 2014).

Literatürde sıklıkla bahsedilmekle beraber, Lee'nin kuramına yönelik eleştiriler de mevcuttur. Söz konusu eleştirilerden ikisi dikkat çekmektedir. Birincisi itme çekme kuramının bir kuramdan ziyade göçü açıklamaya yönelik değişik faktörleri sınıflayan bir düşünce çatısı olduğudur. İkincisi, Lee'nin beşeri

sermayeye dayalı mikro-bireysel faktörleri makro-yapısal faktörlerin dışlanmasına varan bir üstünlükle ön planda tutmasıdır (Piche, 2013, s.143).

Günümüzdeki göç olgusuna ve yaşanan çeşitli göç olaylarına bakıldığında, itme ve çekme faktörlerinin işlerliğini koruduğu görülmektedir. Bununla birlikte, göçün belirleyenlerinde ve engelleyicilerinde meydana gelen artış, günümüzdeki göçlerin Lee'nin bahsettiğinden daha karmaşık bir hale gelmesine neden olmuştur. Başta küreselleşme olmak üzere pek çok faktör, göç olgusunu derinden etkilemekte ve değiştirmektedir (Tamas ve Palme, 2006, s.4).

### 2.2.3. Petersen'in Göç Tipleri:

William Petersen de itme çekme faktörleriyle ilgilenmiş ve göç üzerine çalışmalar yapmıştır. Petersen, her insanın aynı olduğu ve göçün de normal bir eylem olduğu yaklaşımına karşı çıkarak, *"Madem her insan aynı, o halde neden bazıları göç ediyor, bazıları ise etmiyor?"* sorusunu araştırmasının merkezine almıştır. Petersen esas olarak, itme çekme faktörlerinin altında yatan asıl sebeplerin neler olduğunu araştırmış, tarihsel döngünün öneminden bahsederek, belli bir zaman sürecinde göç için itme faktörü olarak işleyen bir bütünlüğün, belli bir dönemde çekme faktörü olarak işleyebileceğinden bahsetmiştir.

Ekonominin genel durumunun göç için her zaman önemli bir unsur olduğunu kabul eden göçleri anlayıp sınıflandırabilmek için Petersen; ekonomik yapının belli sınıflar için ne anlama geldiğinin ve ekonominin göçü nasıl etkilediğinin incelenmesi gerektiğini savunmuştur. Çünkü ekonomide yaşanan dalgalanmalar; üst, orta ve alt sınıfları farklı şekillerde etkileyerek kişilerin farklı tepkiler vermelerine neden olmaktadır (Petersen, 1958, s.257). Bu kapsamda Petersen, bireysel ve sınıfsal farklılıkları da gözeterik, beş göç tipi oluşturmuştur:

### 2.2.3.1. İlkel (Primitive) Göçler:

İlkel göçler doğal çevrenin yarattığı itme etkisiyle oluşan göçlerdir. Petersen göçebe toplulukların dönemlik göçlerini bu göç tipi içerisinde tanımlamaktadır. Fakat Petersen'in ayrıntıyla ve asıl üzerinde durduğu konu, kuraklık, kötü hava şartları gibi çevrenin yarattığı fiziksel zorluklardan kaynaklanan ve bu sebeplerle yaşanan toplu göçlerdir (Petersen, 1958, s.259). Kısacası, ilkel göçün ayırt edici unsuru doğanın yarattığı baskıdır.

Petersen'in kullandığı "*ilkel göç*" kavramı ile çalışmanın daha önceki bölümlerinde tanımlanan "*zorla göç*" kavramı, doğal faktör ve olayların bireyi veya toplumu göçe zorlaması kapsamında kısmî olarak örtüşmektedir.

### 2.2.3.2. Zoraki (Forced) ve Yönlendirilen (Impelled) Göçler:

Bu iki göç tipinde ayırt edici unsur olarak sosyal durumun yarattığı baskı ön plana çıkmaktadır. Buna göre, potansiyel göçmenler göç kararı üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunamıyorsa, bu bütünlük Petersen için "*zoraki göç*"e işaret etmektedir. Öte yandan, bireyler ya da bir toplum sosyal baskının mevcudiyetine rağmen göç edip etmeme konusunda bir karar mekanizması kullanabiliyor ve alınan kararı uygulayabiliyor ise bu da "*yönlendirilen göç*" anlamına gelmektedir (Petersen, 1958, s.261).

Özetle ifade etmek gerekirse; bireylerin ya da toplumların göç edip etmeme konusunda ellerindeki karar mekanizmasını kullanma şansına sahip olmaları ya da olmamaları belirleyici bir faktördür (Petersen, 1958, s.261). Aradaki farkın daha iyi anlaşılabilmesi için Petersen, Nazilerin Yahudileri göçe zorlamak için geliştirdikleri anti-Semitik eylemleri zoraki göçe örnek olarak vermiştir.

Petersen'in kullandığı "*zoraki ve yönlendirilen göç*" kavramları ile çalışmanın daha önceki bölümlerinde tanımlanan "*zorla göç*" kavramı, sosyal zorlamalar sonucu göçün gerçekleşmesi bağlamında kısmî olarak örtüşmektedir. Burada Petersen'in en önemli katkısı, birey ya da toplumun göç kararını alabilme yetisini tartışmaya açmış olmasıdır.

### 2.2.3.3. Serbest (Free) Göç:

Yukarıdaki göç tiplerinin serbest göçten farkı, temel bir belirleyenin varlığıdır. Oysa serbest göç tipinde kişiler veya toplumları zorlayıcı bir durum ya da itici bir güç yoktur. Buna göre, göçmen kesin ve kararlı bir şekilde kendi göç kararını vermekte ve buna göre hareket etmektedir. Bu göç tipi büyük kitlesel göçleri değil, bireysel tercihlerle ilerleyen kişisel göçleri tanımlamaktadır (Petersen, 1958, s.263).

Petersen'in kullandığı “serbest göç” kavramı ile çalışmanın daha önceki bölümlerinde tanımlanan “serbest göç” terimi, göç kararının göçmenin kendisi tarafından alınmış olması kapsamında tamamen örtüşmektedir.

### 2.2.3.4. Kitlesel (Mass) Göç:

Petersen'e göre dünyadaki göçün üçüncü basamağı olan kitlesel göç tipi, dünyadaki ulaşım yollarının ve imkânlarının gelişmesiyle, göçün kitlesel bir duruma geldiğini ifade etmektedir. Kitlesel göçün en belirgin ve diğer göç tiplerinden ayrılan özelliği ise, göçün kolektif bir olgu haline gelmesidir. Örneğin; Amerika ve Avrupa kıtalarına kendi iradeleriyle bireysel göçler gerçekleştirerek serbest göç eyleminde bulunanlar, peşlerinden bu kıtalara doğru başlayan kitlesel göç eylemlerini tetiklemişlerdir. Çünkü öncü serbest göçmenler, göç ettikleri yeri benimsemiş ve buralarda elde ettikleri yeni deneyimleri takipçilerine aktarmışlardır. Kısacası, teknolojik gelişme ve öncü göçmenlerin kurdukları göçmen ağları, yeni göçmenleri göçe cesaretlendirerek kitlesel göçü yaratmıştır (Petersen, 1958, s.263-264).

Petersen'in çalışmasında belirlediği tipleştirme kriterleri, dönemine göre oldukça kapsamlıdır ve dünyadaki göçün gelişimini ve sosyal açıdan nasıl değiştiğini de göstermektedir. Bu kuram çerçevesinde ortaya konan göç tipleri, sadece itme çekme faktörlerinin varlığı sonucunda oluşmamakta, aynı zamanda göç için bireysel ve toplumsal belirleyicilerini de göz önünde bulundurmaktadır. Bu bağlamda; Petersen'in çalışması özellikle bireysel ve toplumsal motivasyonu

kapsadığından, göçe ilişkin literatür içinde önemli bir yere sahiptir. Ayrıca, birden fazla faktörün göç analizinde kullanılmasına izin vermesi, yönlendirilen ve zoraki göç ayırımını iyi bir şekilde yapması da Petersen'in kuramını günümüzdeki göçleri çözümlenmede ve anlamda dahi kullanılabilir kılmaktadır. Özellikle günümüzde yaşanan çeşitli uluslar arası göçler (Sömürge döneminde bazı Afrika ülkeleriyle Fransa arasında ve Pakistan, Hindistan vb. ülkelerle İngiltere arasında oluşan göçmen ilişkisi vb. gibi) kapsamında bakıldığında, kuram analiz ve açıklama yapmaya fayda sağlayacak nitelikte olduğu düşünülmektedir (Çağlayan, 2006, s.76-77).

#### 2.2.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı:

Bu kurama genel olarak bakıldığında; mikroya yönelik, bizzat göçmenin kendisine ve göç konusunda bireylerin kararları ile onları bu kararlara iten sebepler üzerine odaklanan bir kuram olduğu görülmektedir. Kesişen fırsatlar (intervening opportunities) kuramından ilk kez 1940 yılında ABD'nin Ohio eyaletine bağlı Cleveland şehrinin nüfus istatistiklerinden istifade ederek bir çalışma yapan Samuel A. Stouffer bahsetmiştir. Stouffer çalışmasında evlerinden taşınan kişileri veri olarak kullanmıştır. Kurama göre göç olgusunda önemli olan nokta yalnızca göç edilecek mesafe değil, aynı zamanda göç edilecek yerdeki imkânlar ve bu imkânların miktarıdır (Lewis, 1982, s.55). Fakat Stouffer oluşturduğu kuramda, bu üç önemli faktörden mesafeyi analiz nesnesi olarak diğer faktörlerin önüne koymaktadır. Stouffer özetle, herhangi iki merkeze yönelecek göçlerde, çekme faktörlerinin önemli olduğunu, fakat bu faktörlerin önemini belirleyen temel hususun ise mesafe olduğunu belirtmektedir. Buna göre, belli bir mesafeye göç edecek kişilerin sayısı, bu mesafedeki iş imkânlarının çokluğuyla doğru orantılıdır (Stouffer, 1940, s.846). Göç edilecek yer ile yerleşik bulunulan yer arasındaki mesafenin kısalığı da göçü teşvik eden bir husus olarak öne çıkmaktadır.

Kesişen fırsatlar kuramının literatüre en önemli katkısı, göç mesafesine bağlı olarak çıkabilecek zorlukları ortaya koymasıdır. Buna göre göç ederken kat edilecek mesafede, aşılacak ülkeler ve geçilen sınırlar, belirli bir kontrol

sürecini de gerekli kıldığından göç üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Bu da göçü zorlaştıran bir durum olarak belirmektedir.

Çok geniş kapsamlı ve yaygın kullanılan bir kuram olmamakla birlikte, bu kuramın özellikle ekonomik temelli göçlerde ve işçi göçü çalışmalarında daha sıklıkla kullanılabileceği değerlendirilmektedir. Buna göre, bir yerde yaratılan iş imkânı ve bu iş imkânlarının yarattığı çekim, kuramın temelini teşkil eder. İş fırsatlarının nicel olarak çokluğu ve bu işleri talep eden yerleşik işçilerin sayısı buraya yaşanacak göçün büyüklüğünü belirleyecektir.

Bugün kişileri ve kitleleri göçe yönlendiren etkenlerin farklılaştığı ve çoğaldığı açıktır. Küreselleşmenin de etkisiyle, işgücünün göçü veya dolaşımı, nitelikli bireylerin ucuz çalıştırılması şeklinde yürümektedir. Dolayısıyla, Hintli bir bilgisayar mühendisinin İrlanda'da yerli bilgisayar mühendislerinden daha ucuz çalışma isteği, işverenler tarafından işe alma konusunda tercih sebebi olmaktadır. Fakat vasıfsız bir Hintli göçmen işçi için İngiltere'deki kayıt dışı işler, ne kadar ve nasıl bir fırsattır? Küreselleşme olgusuyla birlikte, günümüzde daha da yoğunlaşan ucuz işgücü talebi ve bu süreci destekleyen yasadışı göçleri bu kurama göre değerlendirebilmek mümkün görünmemektedir (Çağlayan, 2006, s.78).

#### 2.2.5. Merkez Çevre Kuramı:

Merkez çevre kuramı başta Immanuel Wallerstein, Samir Amin ve Andre Gunder Frank olmak üzere birçok düşünür tarafından geliştirilmiştir. Kurama göre dünya, merkez ve çevre olmak üzere ikiye ayrılmıştır ve bu iki grup ekonomik olarak birbirine bağımlı olarak yaşamını sürdürmektedir. Bu ayrışmada, bir işbölümü bulunmaktadır; merkez yüksek düzeyde teknolojik ürünler üretirken, çevrenin rolü merkezin temsilcilerine ham madde, tarımsal ürün ve ucuz işgücü sağlamaktır. Merkez ve çevre arasındaki değişim eşit olmayan şartlarda gerçekleşir; çevre ürünlerini ucuz fiyatlardan satmak zorunda iken merkezin ürünlerini daha pahalı almak durumundadır. Bu iki bölgeye ilave olarak bir de "yarı çevre" olarak adlandırılan merkeze göre çevre, çevreye göre merkez eğilimi gösteren üçüncü bir bölge vardır.



Tarihsel perspektiften bakıldığında, kolonyal dönemde sömürgecilik ve kolonyal bağlar, merkez ve çevre ülkeler arasındaki bağımlılığın temelini oluşturmuştur. Bu bağımlılık, kapitalizmin de gelişmesiyle kuvvetli ekonomik bağlara dönüşmüştür. Bu kapsamda merkez çevre kuramı, işleyiş açısından, kapitalizm ve ulus-devlet temellidir. Merkez çevre kuramının özünde merkez ülkelerin var olan kapitalist birikimlerini geliştirmek ve mükemmelleştirmek için çevre ülkelere ihtiyaç duymaları yatar. Çevre ülkeler de kapitalist gelişimlerini tamamlama ve ekonomik refahlarını yükseltmek için merkez ülkelerle bu tip bir ilişki sistemine dahil olmaktadır. Buna göre bağımlılık, tüm gelişmişlik ve az gelişmişlik kriterlerine göre olsa da sadece tek taraflı değildir. Çünkü kurama göre gerek merkez olarak kabul edilen gerekse de çevre olarak kabul edilen ülkelerin çeşitli bağlamlarda ve yapılarda birbirlerine ihtiyaçları vardır (Çağlayan, 2006, s.80).

Yukarıda belirtildiği üzere, merkez çevre kuramı için kapitalist etkiler ve bu etkilerin yarattığı işleyişler sistemi çok önemlidir. Bu etkilerden biri de çevre ülkelerde meydana gelen nüfus hareketleridir. Zolberg (1983, s.9) bu hareketi tarihsel bir yaklaşıma dayandırarak geçmişteki ve günümüzdeki göçlerin (özellikle de çağımızdaki işgücü göçlerinin) çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru olduğunu belirtmektedir. Abadan Unat (2002, s.15) da Zolberg'e katılmaktadır, ancak göç akımının çevreden merkeze doğru oluşunun kapitalizmin doğal bir sonucu olduğunu ifade etmektedir.

Kapitalist ağlarla kurulan ilişki bağlamında, merkez ülkelerin ucuz işgücü ihtiyaçlarını karşılamak için sınırlayıcı göçmen kabul politikalarını işlettikleri gözlemlenebilir. Günümüzde uygulanan bu göçmen kabul politikaları; hünerli, iyi yetişmiş ve kalifiye eleman olmayı gerektiren birçok ağır ön şartları gerektirmektedir. Merkez ülkelerde, çevre ülkelerden gelen bu tip elemanlar düşük ücretle çalıştırılmakta, böylece üretim maliyetleri düşürülmektedir.

Çevre ülkelerden merkeze doğru akan göç olgusunun bir diğer görüntüsü de vasıfsız işçilerin göçüdür. Merkez ülkeler, emek yoğun sektörlerde kendi vasıfsız işçilerinden daha ucuza çalıştıracığı bireyleri de göçmen olarak kabul etmekte ve/veya bu işçileri kaçak göçmenler arasından temin ederek çalıştırmaktadır. Bu durum da, üretim maliyetini düşürmeye yönelik bir

uygulamadır. Fakat ekonomik küreselleşmeyle birlikte, özellikle son on yılda bu durumun tersine döndüğü gözlenmektedir. Günümüzde ucuz işgücünün merkez ülkeye gitmesi yerine ziyade, sermaye işçilik maliyetlerinin ucuz olduğu çevre ülkelere gitmektedir (Çağlayan, 2006, s.81). Çin, Tayvan ve Vietnam gibi ülkelerde küresel şirketlere ait fabrikalar açılmasının altında yatan temel nedenin bu olduğu düşünülebilir. Merkez ülkelerden çevre ülkelere akan bu sermaye ve bilgi birikimi, temel olarak kapitalist ilişkilerin yoğunlaşp daha da derinleşmesini sağlamaktadır. Bu durum, çevre ülkede de bir takım değişimlere yol açmaktadır; merkezdeki kapitalist firmaların çevrede kurdukları fabrikalar ve bu fabrikalarda çalışan işgücü, çevrenin kendi topraklarındaki geleneksel üretim mekanizmalarını ve sistemlerini zayıflatmaktadır. Zayıflayan üretim mekanizmaları ve geleneksel üretim etkinliklerinden kopan yeni işçiler, ucuz emek piyasasına katılmakta ve bu piyasayı canlı tutmaktadırlar. Bu gelişmeler çerçevesinde, ucuz işgücüne olan talep, kadın ve çocuk işçiliğine duyulan ihtiyacı da artırmakta ve bu ihtiyaca yönelik olarak çalışma hayatına katılan kadınlar da ataerkil aile yapısı başta olmak üzere, toplumsal yapıda birçok değişime ve dönüşüme neden olmaktadır. Bahsedilen bu kapitalist işleyiş, çevre ülke içinde de göçe neden olmaktadır. Geleneksel üretim tarzından kopan işçiler sanayi merkezlerine doğru göç etmekte, bu da iç göçü tetiklemektedir (Oktik, 1997, s.81). Özetle kapitalist ilişkiler ağı, bir yandan çevre ülkelere merkez ülkelere doğru göç akınlarına sebep olurken, diğer yandan çevre ülkenin de kendi içerisinde kırsaldan kente doğru bir göçe neden olmaktadır. Toksöz (2006, s.20)'ün de belirttiği gibi, *“Bir kez açılan göç musluğunu kolayca kapatmak artık mümkün olmamaktadır”*.

Merkez çevre kuramı özetle, merkez ülkeler ile onların çevresinde gelişmekte olan ülkeler arasında küresel kapitalist bağların kurulduğu ve yaşandığını ifade etmektedir. Ancak küreselleşmenin hızla gelişmesi neticesinde uluslar arası şirketlerin merkez ülkelerin yerini alışı kurama yönelik eleştirileri de beraberinde getirmiştir.

### 2.2.6. Göç Sistemleri Kuramı:

Uluslar arası ilişkiler çerçevesinde, ekonomik ve siyasi temelde ortaya sürülmüş bir göç sistemleri kuramı, iki ya da daha fazla ülkenin karşılıklı olarak göçmen değişimiyle bir göç sistemi ve ilişkiler zinciri oluşturması esas almaktadır. Bu ilişkiler bütünü mesafece yakın iki ülke arasında gerçekleşebileceği gibi, aralarında hayli mesafe bulunan ülkeler ve bölgeler arasında da kurulabilir. Örneğin Meksika ve ABD arasındaki göç ve göçmen ilişkisi, yakın bir coğrafya üzerinde gerçekleşmektedir. Hindistan ve İngiltere arasındaki göç ve göçmen ilişkisi ise, coğrafi açıdan uzak bölgeler arasında gerçekleşen göç sistemlerine örnek olarak gösterilebilir.

Göç sistemleri kuramına göre göç hareketi kendisini önceleyen bir ilişkiler temeline dayanmaktadır. Özetle, göçün kaynağı ve hedefi olan iki ülke arasındaki göç hareketlerinden daha önce bir ilişki mevcuttur. Bu ilişkinin temeli farklı nedenlere dayanabilir. Örneğin; kolonyal dönem ve ilişkiler, ticari ve mali ilişkiler, politik nüfuz, kültürel bağlar ve hatta askeri işgal dahi göçü önceleyebilecek ilişkiler olarak sayılabilir (Castles ve Miller, 2003, s.23).

Göç sistemleri yaklaşımı, göçe yönelik herhangi bir sosyal hareketin makro ve mikro yapılarıdaki karşılıklı etkileşiminin bir getirisi olabileceğini göstermektedir. Bu çerçevede, makro yapılar geniş bir yelpazedeki kurumsal faktörleri gösterirken, mikro yapılar ise göçmenlerin kendilerine ait olan inanışlarını, davranışlarını ve kendi aralarındaki etkileşim ağını göstermektedir.

Castles ve Miller (2003, s.24), kaynak ve hedef ülkeler arasında göçün kontrolü ve göçmenlerin yerleştirilmeleriyle oluşan ilişki çerçevesindeki makro yapıların, dünya pazarında ekonomi politikalarını, uluslar arası uygulamaları ve hukuksal ilişkileri şekillendirdiğini ifade etmektedirler. İki ülke arasında kurulan bu makro boyuttaki ilişkiler ve bunların sonucunda ortaya çıkan yapı, göçe yönelik sosyal hareketlenmeleri kolaylaştırmaktadır. Fakat bu kolaylaştırma hedef ülkelerin aşırı göçü önlemek maksadıyla sınır güvenliğine daha fazla önem vermelerine de yok açmaktadır. Zolberg (1989, s.408) bu durumu "*bir yandan küçük kapıdan girişe izin verirken, diğer yandan duvarları yükseltmek,*" olarak açıklamaktadır.

Büyük kurumsal ilişkilerin aksine, mikro yapılar göç ve yerleşim sorunlarıyla mücadele edebilmek için göçmenlerin kendi aralarında geliştirdikleri sosyal ağlardır. Mikro yapıların dayandığı temel nokta da bu sosyal ağlardır. Çağlayan (2006, s.83), sosyal ağların oluşmasında göçmen ağlarının taşıdığı temel değerler olarak tanımlanabilecek “kültürel ya da sosyal sermaye”ye vurgu yapmaktadır.

“Uluslar Arası Göç ve Ulus Aşırı Toplumsal Alanlar” isimli çalışmasıyla mikro yaklaşımı ön plana çıkarmaya gayret ederek göçmenlerin “göçmenlik” vasfını temel araştırma konusu yapan Faist (2003, s.24) göç sistemleri kuramının üç ana niteliği olduğundan bahsetmekte ve şöyle sıralamaktadır:

(1) Göç sistemleri, hareketlerin ortaya çıktığı bağlamları oluşturmaktadır ve bu sistemler kalmak ya da göç etme eylemlerinde etkilidir. Temel olarak bir göç sistemi, birbirine insan akışı ile bağlı iki ya da daha fazla ülke içerir. Göç veren ülke, ihraç ettiği göçmenlerin geri dönüşüyle birlikte yeniden göç alan bir ülkeye dönüşebilir. Merkez çevre kuramını da göz önünde bulundurarak, ticaret ve güvenlik ilişkileri ile kolonyal bağların analiz edilmesi de, merkez, yarı çevre ve çevre devletler arasındaki hareketin yönünü açıklamakta yardımcı olmaktadır.

(2) Bu kuram, göç sistemlerindeki süreçler üzerine yoğunlaşmaktadır. Hareket tek seferlik bir olay değildir, aksine zaman içinde olaylar silsilesini barındıran aktif bir süreçtir.

(3) Bireyler; devletler arasındaki ekonomik eşitsizlikler, göç alan ülkelerin kabul etme politikaları ve benzeri önemli etkenler bağlamında, göç etme veya etmeme alternatiflerinden hangisini seçeceklerini belirleyebilmek için stratejiler geliştirirler.

Günümüz dünyasında göç hareketlerinin tek bir belirleyenin olduğunu düşünmek uygun bir yaklaşım değildir. Bu bağlamda göç sistemleri kuramının, iki ülke ya da iki bölge arasında yaşanan göçün anlaşılmasında kullanılabilir olduğu düşünülmektedir. Bu kuram ayrıca, çok uzun yıllara dayanan göç hareketlerinin, göçmenin göç ile ilişkisinin ve göçmenliğin içeriğinin belirlenmesi kapsamında analiz imkânı sağlamaktadır.

### 2.2.7. İlişkiler Ağı Kuramı:

Bundan önce özetlenen göç kuramları ağırlıklı olarak göçün hangi sebeplerden kaynaklandığını inceleyerek göçün nicel ve nitel görüntüsü üzerinde durmaktadırlar. Ayrıca, yine çoğu göç kuramı, göçü yalnızca ekonomik temelde açıklamaya gayret edip, tarihsel perspektifi göz ardı eden bir yaklaşımı benimsemektedir. Hâlbuki günümüzde yaşanan göçlerde zaman mekân ilişkisi göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir (Çağlayan, 2006, s.85).

Göç eyleminin yalnızca kendi yapısı içerisinde değil, aynı zamanda olay ve olgular bağlamında da analiz edilmesi gerekir. Bu çerçevede ağ kuramı göçe ve göçmene bakış açısıyla diğer kuramların önüne geçmektedir. İlişkiler ağı kuramının temelini; göçmenlerin hem hedef ülkede, hem de kaynak ülke ile hedef ülke arasında kurdukları sosyal ağlar ve bu ağların devam eden karşılıklı göçler üzerine olan etkileri oluşturmaktadır. İlişki ağları hemen her tür sosyal temele ve değişkene bağlı olarak kurulmuş güçlü ve zayıf ağlar olabilir. Abadan-Unat (2002, s.18) ise bu ağları; *“geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır”* şeklinde tanımlamaktadır.

Wilpert'e göre ağ teorisi ve göçmen ağı şu şekilde çalışmaktadır: Öncü göçmenler, göçün kaynağı ve hedefi durumundaki toplumları birbirine bağlayan bir altyapı ya da bir bağ tesis ederler. Bu bağ, göç veren toplumdaki diğer bireylere göç etme imkânı sağlar ve bu bireyler ilk gidenlerin tecrübelerinden yararlanırlar. Zamanla göç kendi kendini devam ettiren bir hal alır. Özetle, gideceği ülke veya kentte kendisine yardımcı olacak akraba veya tanıdıklar olduğunu bilen bir göçmenle yardım edecek kimsesi olmayan bir göçmen arasında büyük fark olacağını söylemek mümkündür. Hedef ülkeye ilk giden öncü göçmenler göçün zorluklarını yaşamakta, ancak bu ağ bir kez tesis edildikten sonra yeni gelenlere sorun yaşatılmamaktadır. Göç farklı bir ülkeye yapıyorsa, öncelikle dil sorunlarıyla başlayan sorunlar göçmenlerin yabancı toplumla ilişki kurup yerleşme, iş bulma ve kendilerini bekleyen olanaklardan haberdar olabilme sürecini uzatmaktadır ki, tüm bunlar öncü göçmenlere önemli

oranda maddi kayıplar vermektedir. Öncü gruptakiler gittikleri ülkede yerleşip olanakların farkına vardıklarında ve çevreyi tanıdıklarında, yeni gelenlere önemli yardımlarda bulunmaktadır (Yalçın, 2004, s.50).

İlişkiler ağı kuramına göre ekonomik ve siyasi bağlar mutlaka göz önüne alınmalıdır. İlişki ağları zaman içerisinde hem göçün kaynağı olan ülkede, hem de göç edilen ülkede katmanlaşırken farklı boyutlara da kaymakta, ağ giderek daha karmaşık hale gelmektedir. Çağlayan (2006, s.86) bu duruma örnek olarak Almanya'ya göç eden Türk işçilerin kurduğu göçmen ilişkiler ağına atıfta bulunmaktadır: *“İlk dönemlerdeki ağın içeriği, Türkiye’den Almanya’ya göç edenlerin uyum sağlamasını kolaylaştıran, iş ve kalacak yer bulma gibi temel durumlara yönelik iken, günümüzde bu temel durumların yanında ekonomik ilişki ve Almanya siyasetinde etkin olma gibi noktalara da kaymıştır”*.

Ağın göçmenlerin sosyal uyumuna yönelik etkilerine bakıldığında, hem olumlu hem de olumsuz yanları görülmektedir. Göçmen ağının varlığı muhakkak ki yeni gelen göçmenlerin de sosyal uyumunu kolaylaştırmaktadır. Bununla birlikte tersine etki yaratan durumlar da söz konusudur. Örneğin ağın varlığı sayesinde tüm ihtiyaçlarını kendi grubu içerisinde karşılayan yeni göçmenler, grubun içine kapanmakta ve göç ettiği ülkedeki halkla temastan, yani entegre olmaktan kaçınmaktadır. Almanya’da yaşayan Türk göçmenler arasında hala Almanca bilmeyen, yaşadığı Türk mahallesinden dışarıya çıkmayan birçok insanın varlığı bilinmektedir. Bu durum da, göçmen ağı ilişkiler sisteminin, tam anlamıyla kişileri nasıl kendi kültürünün içerisine kapatıp, göç edilen ülkenin beklediği uyumdan uzaklaştırdığını göstermektedir (Yalçın, 2004, s.53-54).

Göçmen ağlarıyla birlikte geliştirilen ve hatta değiştirilen bazı değerler, göçmenleri ve göçmen ailelerini derinden etkilemektedir. Buna örnek olarak göçmen ailelerde görülen ataerkil aile yapısındaki değişimler verilebilir. Kesişen fırsatlar kuramı açıklanırken de belirtildiği üzere, küreselleşme sürecinin işgücü üzerindeki etkilerinden bir tanesi de, ucuz işgücüne olan aşırı taleptir. Bu talebin yarattığı sonuç ise kadınların ve çocukların çalışma hayatının içerisine itilmesidir. Abadan Unat (2002, s.19) buna sebep olarak göçmenlerin daha fazla para kazanma istekleri ile göç ettikleri ülkede tutunma ve yaşama isteklerini göstermektedir. Kısacası ilişki ağlarının değiştirici etkisiyle, göçmen ailesinde

kadın iş hayatına girmiş, aile sosyal ve ekonomik anlamda yeniden yapılanmaya girmiştir.

Jeff Crisp (1999, s.6) uluslar arası göçmen ağlarını bilgi, maliyet, göçe zemin hazırlanması ve hedef ülkede sağlanan destek olmak üzere dört başlık altında incelemektedir. Buna göre uluslar arası göçmen ağlarının öncelikle bilgiye yönelik katkıları mevcuttur. İlişkiler ağı potansiyel göçmenler için önemli bir bilgi kaynağıdır ve bireylerin göç edilecek ülkeye nasıl gidildiğini, ülkeye girişte gerekli olan belgelerin nasıl temin edildiğini, farklı ülkelerdeki göçmenlik yasaları ve uygulamalarını, gözetim altında tutma ve sınır dışı etmeye ilişkin hukuksal süreçleri öğrenmelerini sağlar. Göçmen ilişkiler ağının göç süresine ikinci katkısı bireyin ülkesinden ayrılıp göç edeceği ülkeye gitme maliyetini karşılanması ve bu maliyetin en aza indirgenmesine yöneliktir. Özetle ilişkiler ağı yeni göçmenler için mali bir destek kaynağı olarak da iş görmektedir. Göçmen ağının üçüncü katkısı yasadışı göçe zemin hazırlamaya yöneliktir. Buna göre göçmen ilişkiler ağı bir ülkeden diğerine göç edecek olan kaçak göçmenler için gerekli olan alt yapı organizasyonunu (göçmen kaçakçılarıyla irtibat, bilet temini, transit ülkelerde konaklama imkanı sağlama, vb.) yapmaktadır. Ağın son katkısı ise varılan ülkedeki desteğe yöneliktir. Kurulan ağ, göçmenlerin ilk geldikleri dönemde geçimlerini sağlamakta ve kendilerinden önce gelen diğer göçmenlerin günlük yaşantısına alışmalarına yardımcı olmaktadır. (Crisp, 1999, s.7). Crisp'in bahsettiği bu dört husus, uluslar arası göçmen ağının hem yasal, hem de yasadışı göçü desteklemekte olduğunu ortaya koymaktadır.

Crisp'e benzer şekilde Gurak ve Cases (1992, s.174) de ilişki ağlarının altı önemli işlevi olduğunu belirtmektedir. Buna göre ilişki ağları;

(1) Göçmenleri, göçün verdiği huzursuzluk hissi ve masraflardan önemli ölçüde kurtarırlar.

(2) Göçmenleri göç ettikleri ülkenin toplumundan yalıtırlar ve onların kendi yurtlarıyla ilişkilerinin devamını sağlarlar.

(3) Göçün başlangıcını ve hedef yerini etkileyerek önemli ölçüde kimlerin göçeceğini belirlerler.

(4) Göçmenlerin gittikleri yerlerde uyumları için kolaylık sağlarlar.

(5) Potansiyel göçmenler ve ağı yeni katılanlar için göç edilen toplumdaki fırsatlar ve resmi yapılanmalar hakkında bilgi verirler.

(6) Göçün hızını ve büyüklüğünü önemli oranda belirlerler.

Yakın dönem göç araştırmalarında ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye kavramlarından sıklıkla bahsedilmektedir. Ekonomik sermaye doğrudan paraya çevrilebilen sermayedir ve yasadışı göç kapsamında iş bulma ya da anlaşmalı evlilik maksadıyla sahte evrak (pasaport, vize, kimlik, vb.) elde etmek için kullanılabilir (Van Meeteren ve diğerleri, 2009, s.884). Kültürel sermaye bireylerin hedef ülkedenin dilini bilmesi, eğitim seviyesi, vb. özellikleriyle ilgilidir. Sosyal sermaye ise bireyin o ülkede bulunan tanıdıklarıyla olan kurumsallaşmış ilişki ağlarından oluşan (mevcut veya potansiyel) kaynakların toplamıdır. Bir kişinin sosyal sermayesinin büyüklüğü sahip olduğu ilişki ağlarını ne derece etkin kullanabildiğiyle doğru orantılıdır. Sosyal sermaye büyüyebilir veya küçülebilir. Örneğin ilişkiler ağından istifade ederek iş bulan bir kişi, kendisinden bir yardım istendiğinde geri çevirirse söz konusu ağdan dışlanır. (Van Meeteren ve diğerleri, 2009, s.885).

Birçok çalışma sosyal sermayeyi ön planda tutarken, bazı çalışmalar ise kültürel sermayeye atıfta bulunmaktadır. Grzymala-Kazłowska (Aktaran: Van Meeteren ve diğerleri, 2009, s.883), özellikle hedef ülkenin dilini bilme ve eğitim seviyeleri ile özdeşleşmiş olan kültürel sermayenin bireyin grup içindeki konumunu ve rolünü belirleyen en önemli faktör olduğunu belirtmektedir.

Yukarıda incelenen göç kuramlarının herhangi birisinin bir diğerine üstünlüğü söz konusu değildir. Aksine her biri yapı ve içerik açısından göç ve göçmen analizinde kullanılabilecek kuramlardır. Ayrıca bu kuramların hiçbirisinin dünyada gerçekleşen tüm göç hareketlerini açıklama ve anlama iddiası da bulunmamaktadır. İlişkiler ağı kuramı, göçmen üzerinden göçü anlamaya çalışarak diğer kuram ve modellerden bir farklılık ortaya koymaktadır. Bu farklılığın en temel nedeni, diğer kuram ve modellerde göç içerisinde kaybolan ve pek üzerinde durulmayan göçmeni, yani bireyi ön plana çıkarmasıdır. Bu yaklaşım, yapılacak olan analizde sadece yapısal etkenleri göç



nedeni olarak değerlendirmekle kalmamayı, bireysel etkenleri de göç nedeni olarak analize katmayı mümkün kılmaktadır.

#### 2.2.8. Örnek Olay Çalışmalarıyla Ortaya Koyulan Yeni Yaklaşımlar:

Yukarıda belirtilen kuramlar kadar kapsamlı olmamakla birlikte, yakın geçmişte yapılan örnek olay çalışmalarlarıyla (*case study*) farklı göç/göçmen modelleri ortaya koyulmuştur. Söz konusu farklı göçmen modellerinin oluşmasında şüphesiz ki küreselleşmenin etkisi büyüktür. Hatta bazı çalışmalarda soğuk savaş döneminin bitişi ve küreselleşme sonucunda ortaya atılan “Yeni Göç (New Migration)” kavramından bahsedilmektedir (Düvell, 2011, s.278).

İncelenen örnek olay çalışmalarından anlaşılmaktadır ki yasal ve yasadışı göçmenler her zaman birbirlerinden kolaylıkla ayrılamamaktadır ve yasadışı göçmenler dahi kendi içlerinde farklı şekillerde gruplanabilmektedir. Göç etmeye ekonomik anlamda ihtiyacı olmayan ve tamamen hayat tarzı değişikliği peşinde olan küresel göçmen elitler (*globally mobile elites*) ile yasadışı göçmenlerin düşünüldüğünden çok daha fazla ortak yanları olabilir. Düvell’e göre (2006c, s.171), günümüzde mülteciler, ekonomik göçmenler ve eğitim göçmenleri arasında katı bir biçimde birbirinden ayrılmış göç nedenleri bulmak mümkün değildir. Buna ilave olarak, İngiltere, İspanya ve Belçika gibi içe dönük kontrollerin (ülke içinde kaçak göçmenleri bularak sınır dışı etme, vb.) sıkı bir şekilde uygulanmadığı ülkelerde yasal gibi görünen yasadışılar (*quasi-legal illegals*), yani devlet tarafından görmezden gelinen yasadışı göçmenler yaşamaktadır. Bu şekildeki göçmenler Hollanda’da “beyaz yasadışılar (*white illegals*)” olarak, İspanya’nın göç yasasında ise benzer şekilde “kayıtlı yasadışılar (*registered illegals*)” olarak adlandırılmaktadırlar (Düvell, 2006c, s.171).

İncelenen örnek olay çalışmaları ve güncel akademik literatür, göçe ilişkin kapsamlı kuramlar geliştirmekten çok uzaktır. Hatta çoğu çalışmada, yaygın olarak kullanılan göç ve göçmen sınıflamalarının kullanılmaması

gerektiği, zira günümüzde göçmenlere ilişkin yapılabilecek bir genellemenin mümkün görünmediği sıklıkla vurgulanmaktadır.

#### 2.2.8.1. Yeni Göç Sistemlerinin Ortaya Çıkışı:

Her ne kadar soğuk savaş döneminde birbirlerinden ayrılmış da olsalar, Avrupa coğrafyasında özellikle Polonya-Almanya-İngiltere ve Arnavutluk-İtalya-Yunanistan üçlülerinin kendi içlerinde tarihsel bir göç sistemine sahip oldukları söylenebilir (Castles ve Miller, 2003, s.32). Bu iki grup ülke aslında kıta Avrupası ve Akdeniz göç sistemlerinin birer parçalarıdır. Bununla birlikte, yakın geçmişte İtalya ve Yunanistan'a gerçekleşen Polonyalı göçü, yeni göç sistemlerinin ortaya çıktığının en somut örneğidir. Soğuk savaş döneminin sona ermesi, yeni seyahat olanaklarının gelişmesi ve çoğu ülkede küçük ölçekli azınlık toplumlarının bulunması yeni göç ağ ve sistemlerinin doğuşuna yardımcı olmuş ve bir uluslar arası işçi pazarı oluşmuştur. Büyük göç sistemleri içerisinde belirli mikro sistemler de oluşabilmektedir. Polonya'da sıklıkla kullanılan "*Her Polonyalının mutlaka Almanya'da çalışmış veya halen çalışmakta olan bir tanıdığı vardır*" sözü buna dayanmaktadır. Buna ilave olarak, belirli kaynak toplumlar, belirli hedef toplumlara göç edebilir. Castles ve Miller (2003, s.33), Polonya'nın Bialystok kentinde yaşayanların genellikle Belçika'nın Brüksel şehrine göç ettiklerinden bahsetmektedirler. Benzer şekilde, Türkiye'de de Brüksel şehrinde yaşayan Türk göçmenlerin genellikle Afyonkarahisar ilinin Emirdağ ilçesinden olduklarına dair bir söylence vardır.

Almanya'ya yönelik yasadışı göç hareketleri incelendiğinde, coğrafi koşulların ön plana çıktığı görülmüştür. Başkent Varşova'ya giderek iyi bir işte çalışma imkânı olabilecek bir Polonyalı, evine uzak olması sebebiyle bu tercihi bir yana bırakıp, mesafece daha yakın olan Berlin'e göç edebilmektedir. Bu bağlamda, geçişler yasadışı olsa dahi ülkeler arası sınırların önemli olmadığı ve bazı büyük boy kuramlarda da değinilen en yakın iş imkânının olduğu yere göçü teşvik eden işgücü pazarı düşüncesi ortaya çıkmaktadır (Düvell, 2006c, s.172).

Arnavutluk'tan İtalya ve Yunanistan'a yönelen yasadışı göç hareketlerini inceleyen çalışmalar ise finansal kaynakların göç kararına nasıl etki ettiğini

ortaya koymaktadır. Buna göre, fakir bir geçmişi olan ve parasal birikimi çok az olan yasadışı Arnavut göçmenler, ülkelerinin kara sınırının bulunması dolayısıyla geçişin daha az masrafla yapılabileceği Yunanistan'ı tercih etmektedirler. Göçmen kaçakçılarında gemiyle geçiş ve diğer masraflar için ödeme yapabilecek durumdaki daha iyi maddi imkânlarla sahip yasadışı Arnavut göçmenler ise İtalya'ya gitmeyi seçmektedirler (Düvell, 2006c, s.172).

Soğuk savaş döneminin sona ermesiyle ortaya çıkan sosyal dönüşüm sonucunda, özellikle Polonya ve Arnavutluk gibi ülkelerden yayılan büyük ölçekli göç hareketleri “Yeni Göç” olarak adlandırılan kavrama güzel birer örnektir (Castles ve Miller, 2003, s.34). Bununla birlikte, Martin (1993, s.52) Avrupa ve küresel dünyaya ayak uydurma sürecinde bir hayli yol kat eden her iki ülkenin de ihraç ettiği yasadışı göçmen sayısının artık düşmekte olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde, Fassmann ve Münz (2002, s.23) de Polonya'nın göç verme sürecinin artık tamamlandığını, orta ve doğu Avrupa kaynaklı göçlerin önümüzdeki 10–15 yılda ekonomik ve demografik nedenlerle azalacağını savunmaktadır.

#### 2.2.8.2. Yeni Göç Tipolojileri:

Yakın geçmişte yapılan örnek olay çalışmalarında yeni göç tiplerine rastlanmıştır. Morokvasic, “*Sarkaç Göçü (Pendulum Migration)*” olarak tanımladığı göç tipinde, bireylerin kaynak ve hedef ülkeler arasında sürekli gidiş gelişlerinden bahsetmektedir. Buna göre, kendi ülkesi dışında uzun süreli olarak yaşamak istemeyen göçmen adayları, ucuz ulaşım sağlayacak bir yol (ucuz otobüs seferleri veya promosyonlu uçak biletleri) bularak hedef ülkeye sık sık giriş çıkış yapmaktadırlar. Bu şekilde hareket etmek, bireye birçok fayda sağlayacaktır. Öncelikle hedef ülkeye resmi yollardan giriş kolaylığını sağlamakta ve kaçak ikameti ortadan kaldırmaktadır. Zira alınacak basit bir turist vizesi dahi kısa süreli kalmalarına yetmektedir. Ayrıca, uzun süreli ikamet edilmediğinden, motel ya da mobilyalı evlerde kısa sürelerle kalınmakta, böylece hedef ülkede ikamete harcanacak ücret de düşmektedir. Bu şekilde kişi, kendi ülkesiyle hedef ülke arasında gidip gelerek “mobil” bir göçmen tipi

ortaya koymaktadır (Düvell, 2006c, s.173). İçduygu ve Yüksek (2012, s.444) de bu şekildeki göç eylemlerini “*Mekik Göç (Shuttle Migration)*” olarak tanımlamakta ve 1990’lı yıllarda eski doğu bloku ülkeleri ile Türkiye arasındaki bavul ticaretini bu göç tipiyle açıklamaktadır. Sarkaç veya mekik göçü aslında, mevcut göç ve pasaport uygulamalarının istismarından başka bir şey değildir. Türkiye tarafından buna karşı nasıl bir tedbir geliştirildiğine, ileride “Yasadışı Göçle Mücadeleye İlişkin Olarak Yapılan Yasal Düzenlemeler” başlığı altında değinilmiştir.

Üzerinde durulabilecek bir başka göç tipi de, Cyrus ve Vogel (2000, s.6; 2001, s.3; 2002, s.4) tarafından tanımlanan “*Yaşam Tarzı Göçü (Lifestyle Migration)*”dür. Buna göre, toplumun geneline aykırı bir yaşam tarzını benimsemiş kişiler (örneğin eşcinseller, yaşadığı ülkenin yaygın dininden daha farklı bir inanışa sahip kişiler vb.), bu hayatı daha rahat yaşayabilecekleri veya toplumdan daha az tepki görebilecekleri yerlere göç ederler. Cyrus ve Vogel (2001, s.3), bu tip bireylere hedef ülkelerin büyük şehirlerinde rastlandığını belirtmektedirler.

Göç etmeye ekonomik anlamda hiç ihtiyacı olmayan ve tamamen hayat tarzı değişikliği peşinde olan “*Küresel Göçmen Elitler (Globally Mobile Elites)*” de yeni göç tiplerinden biri olarak sayılabilir (Düvell, 2006c, s.173). Buna verilebilecek en güzel örnek emekliliklerini Türkiye’nin sahil kesiminde satın aldıkları evlerinde geçiren İngiliz, Alman ve Hollandalı ağırlıklı yabancılardır (Aksoy, 2012, s.295). Bu tür bireyler, genellikle ikamet izinlerini almış yasal göçmenlerdir.

Örnek olay çalışmalarında vurgulanan bir başka yasadışı göçmen tipi ise “*Küresel Göçmen İşçiler (Globally Mobile Workers)*”dir. Bu göçmenleri iki gruba ayırmak mümkündür. Birinci gruptakiler, hedef ülkede yasadışı olarak yaşamış ve çalışmış, yapmış olduğu iltica başvurusu reddedilmiş ve hatta sınır dışı edilmiş göçmenlerdir. Bunlar, kendilerine yeni hedef ülkeler bulup oralara giderler. Bu gruba ilk hedef ülkelerinde aradıkları ekonomik gelire ve refah düzeyine ulaşamayanlar da dâhil edilebilir. İkinci gruptakiler ise daha nitelikli göçmenlerdir. Bu kişiler, iyi ücret alabilecekleri, üst seviyede, prestijli ve kendilerini geliştirebilecekleri işler nerede ise oraya giderler. Eğer mevcut

işlerinden daha cazip bir teklif alırlarsa, teklifin geldiği ülkeye göç ederler (Düvell, 2006c, s.174). Bu tür bireyler de ikamet izinlerini almış yasal göçmenlerdir.

Bir başka uluslar arası göçmen tipini de, hem kaynak hem de hedef ülkenin çalışma ve sosyal güvenlik yasalarını istismar edenler oluşturmaktadır. Bu kişiler, bir yandan kendi ülkelerinin sağladığı bazı sosyal güvenlik ödeneklerinden yararlanmakta, diğer yandan ise hedef ülkede kaçak olarak çalışmak suretiyle fazladan gelir elde etmektedirler (Düvell, 2006c, s.174). Örneğin bir kişi kaynak ülkede işsiz olarak görüldüğünden işsizlik maaşı vb. isimler altında ödemeler alıyor iken, hedef ülkede kaçak olarak çalışırken yakalansa dahi, ülkeler arasında yeterli koordinasyon olmadığından, kaynak ülke işsizlik maaşı ödemeye devam edecektir.

Yeni göç başlığı altında ele alınabilecek bir başka göç tipi de *“Eğitim/Öğrenim Göçü”*dür. Buna göre bireyler günümüz eğitim sisteminin getirdiği yurt dışı eğitim imkânlarından istifade ile memleketlerinden başka ülkelerde eğitim görürler. Eğitim süresinin tamamlanmasıyla geriye göç yapılabildiği gibi, eğitim alınan ülkede çalışma hayatına da devam edilmesi söz konusu olabilmektedir (Aksoy, 2012, s.295).

### 3. BÖLÜM

#### KÜRESELLEŞME, SUÇ VE TÜRKİYE BAĞLAMINDA YASADIŞI GÖÇ

Kavramsal çerçevede de belirtildiği üzere yasadışı göç hareketleri kaynak, transit ve hedef ülkeler arasında gerçekleşir. Bu ülkeler açısından yasadışı göçün uluslar arası ve ulus aşan bir hal alışı göç çalışmalarında “küreselleşme” kavramına atıfta bulunmayı gerektirir.

Doğası gereği bu tarz göç hareketlerinin kanunsuzluğu ile göçmenlerin hedef ülkelerde sınırdışı edilmeye giden süreçte karıştıkları suçlar “yasadışı göç ve suç” arasındaki ilişkinin incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda yalnızca adli ve idari suçlar bağlamında değil, aynı zamanda organize bir suç olarak yasadışı göç, insan ticareti ve terör örgütlerinin bu suçlara yönelik faaliyetleri de önem arz etmektedir.

İstanbul’da çalışan ve ikamet eden yasadışı göçmenler çalışmanın konusunu oluşturduğundan; komşu ülkelerle sınırların durumu, yakalanarak gözetim altına alınan yasadışı göçmenlere ilişkin bilgiler, yasadışı göçle mücadeleye yönelik alınan tedbirler ve yasal düzenlemelerin de araştırılması gerektiği değerlendirilmiştir.

Yukarıda belirtilen nedenlerle, bu bölümde yasadışı göç küreselleşme, suç ve Türkiye bağlamında incelenmiştir.

#### 3.1. KÜRESELLEŞME VE GÖÇ

Küreselleşme, sosyal etkileşim örüntüleri ile politik ve ekonomik açıdan güç ilişkilerinin kıtalar arası düzeyde artan ve derinleşen etkilerini ifade etmektedir. Bu kapsamda küreselleşme, insan örgütlenmelerinin uzak toplumlarla bağlantı kurmasını ve güç ilişkilerinin dünya çapında etkinliğini temel alır. Her ne kadar günümüz dünyasının sıklıkla başvurduğu bir terim olsa da, küreselleşmenin kavram olarak tarihi 19. ve erken dönem 20. yüzyıl sosyoloji ve jeopolitik çalışmalarına dayanmaktadır. Daha geniş bir bakış açısıyla akademik tanıma ulaşması ise 1970’lerde olmuştur. Her ne kadar küreselleşme diye bir

şeyin olmadığını, yalnızca “Batılılaşma”, “Amerikanlaşma”, “Uluslar Arasılaşma” ve benzeri şekilde adlandırılabilir akımların var olduğunu savunanlar olsa da, bu yeni gelişen düşünce tarzı politik, ekonomik ve kültürel açıdan yurt içi ile yurt dışını, ulusal ile uluslar arasını ve yerel ile küreseli keskin hatlarla birbirinden ayıran eski yaklaşımın hızlı bir biçimde terk edilmesine neden olmuştur (Held ve McGrew, 2002, s.1-3).

Tomlinson (2004, s.11)’a göre modern kültürün merkezinde küreselleşme vardır ve sıkça kullanılan ifadelerle denilebilir ki, artık yerel bir olayın dahi küresel etkileri olmaktadır. Bu bağlamda küreselleşme; modern yaşamı karakterize eden, hızla gelişen ve giderek yoğunlaşan karşılıklı bağlantılar (*connectivities*) ve bağımlılıklar ağına işaret etmektedir (Tomlinson, 2004, s.12-13). Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, bahsedilen bağlantıların birbirinden farklı birkaç biçimde var olduğudur. Tomlinson (2004, s.13) bu bağlantı biçimlerini şöyle açıklamaktadır:

*“...Örneğin bireyler ve topluluklar arasında dünya çapında hızla artan toplumsal-kurumsal ilişkiler, ulusal sınırlar arasında malların, bilginin, insanların ve pratiklerin giderek artan bir biçimde ‘akışı’, teknolojik gelişmelerin sağladığı uluslar arası hızla hava taşımacılığı gibi daha ‘somut’ bağ kurma biçimleri ve elektronik iletişim sistemlerinin tam anlamıyla ‘birbirine bağlanmışlığı’...”*

Düvell (2006a, s.4), göç söz konusu olduğunda, küreselleşmenin kendi içinde bir açmaz olduğunu savunmaktadır. Buna göre, hizmet ve ürünlerin rahatça dolaşımını ve serbest ticareti öngören neoliberal düşünce, kişilerin yer değiştirme özgürlüğü konusunda aynı serbestliği benimsememiştir.

İçduygu (2007, s.145), küreselleşmenin anlaşılması zaten güç olan yasadışı göç olgusunu daha da karmaşıktırdığını tartışmaktadır. Bu bağlamda küreselleşme ve yasadışı göç arasında üç ilişki vardır. İlk olarak, gelişmiş iletişim ve ulaşım teknolojileri daha önce görülmemiş ölçüde bir ulusaşan (transnational) ortam yaratmıştır. Koser (2010, s.188) de aynı görüşe katılarak iletişim alanındaki gelişmelerin ve küresel ulaşımın ucuzlamasının,

lkeler arasındaki eşitsizliklere ilişkin farkındalığı artırdığını ve gç etmek isteyen bireylerin ulaşmak istediği fırsatlara erişimini kolaylaştırdığını belirtmektedir. İkinci olarak, yerel ve ulusal düzeyde zayıflayan toplumsal değerler yasadışı göçü tetiklemektedir. Her gün daha fazla kişi mensubu olduğu toplum içinde kendini güvensiz hissettiğinden köklerinden koparak yer değiştirmektedir. nc olarak, ulus devlet olgusunun geri plana itilmesiyle ekonomik küreselleşme dünya çapında emek piyasasını da etkilemiştir. Günümüzde kapital ve emek de dâhil olmak üzere üretim faktörlerinin hızlı ve kapsamlı yer değiştirmesi söz konusudur ki emeğin yer değiştirmesi beraberinde yasal ve yasadışı göçü de getirmektedir.

Göçün küreselleşmesi, yalnızca dünyanın herhangi bir ülke veya bölgesinin gç süreçlerinden etkilenmesini değil, kaynak, geçiş ve hedef noktalarının hep birlikte, kalabalık ve kayıt dışı göçmen akınlarından etkilendiğini ifade etmektedir. Hem ABD ve İngiltere gibi dışa dönük kontrolleri (sıkı göçmen ve vize politikaları, sınırın ötesinden itibaren kontrol ve nleme, vb.) yoğun olarak uygulayan ülkeler, hem de Almanya ve Hollanda gibi ie dönük kontrolleri (lke içinde kaçak göçmenleri bularak sınır dışı etme, vb.) etkin olarak kullanan devletler yasadışı göç hareketlerine karşı kesin bir çözüm getirememilerdir. Hatta yasadışı göçü önleyebilmek adına hem dışa dönük, hem ie dönük kontrol sistemlerini kullanan ve halkı da bu yönde eğiten İskandinav lkeleri bile kayıt dışı göçmenliğin önüne geebilmi değildir (Düvell, 2006a, s.5). Bununla birlikte, g hareketlerinin üzerlerinden geçtiği ülkeler de yasadışı göç olgusuyla tanışmış ve başta Türkiye olmak üzere bunlardan bazıları yasadışı gn yeni hedefleri arasına haline gelmişlerdir.

G olgusunun genel görüntüsüne bakıldığında, küreselleşmenin pek çok olguyu ve durumu etkilediği gibi g hareketlerine de tesir ettiği görülmektedir. Nitekim birçok g kuramında küreselleşmeye atıfta bulunmaktadır. Küreselleşme g sebebinin oluşmasından, g kararının alınmasından, g edilecek yerin seçimine ve g edilen yerdeki yaşama koşullarının belirlenmesine kadar, g üzerinde çok geniş bir yelpazede etkilidir. Günümüz dünyasında politik, sosyal ve ekonomik yapılarda küreselleşmenin meydana getirdiği değişimler göçü ve göçmeni de etkilemektedir.



Küreselleşme süreci; göç, göçün yapısı ve biçimi üzerinde etkili olmuş ve yeni göç biçimlerini ortaya çıkarmıştır. Uluslar arası göçün politik yapısı, sanayileşmiş ülkelere doğru olan ekonomik temelli göçler, küresel ekonomi içerisindeki göçmen işgücünün yapısı, uluslar arası göçün yeni şekilleri ve göçmenlerin hedef ülkelerdeki uyum sorunları küreselleşme süreciyle birlikte yeni bir boyut kazanmıştır. Tüm bu faktörler göç çalışmalarının parçalanmasına sebep olmakta ve kapsayıcı bir göç ve göçmen teorisinin oluşturulmasını olanaksız hale getirmektedir. Böyle kapsayıcı bir göç teorisinin oluşturulmasındaki bir diğer engel ise, göç olgusunun sürekli kendini yenileyen bir yapı olarak ortaya çıkmasıdır. İşte bu noktada, küreselleşmenin göç olgusunu ve sürecini dinamik kılan bir etken olduğu unutulmamalıdır. Özetle küreselleşme; göç edenin kimliği, göç edilen yerin nitelikleri ve benzeri pek çok göç faktörünü etkilemekte ve her göçün diğerinden farklı olmasını beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla bu durum da göç üzerine çalışan araştırmacıların genelleme yapabilme olasılığını zayıflatmaktadır.

Bu noktada, sıklıkla ifade edilen “soğuk savaş sonrası dönem”e vurgu yapmak uygun bir yaklaşım olacaktır. Küreselleşmenin kuvvetlendiği bu dönem hem Avrupa’ya doğru, hem de Avrupa’nın kendi içinde göç hareketlerini tetiklemiştir (Düvell, 2006b, s.14). Bu süreçte göç hareketlerinin hedefindeki ülkeler çoğunlukla Almanya, Fransa, İngiltere, Hollanda, Belçika, Avusturya ve İsviçre olmuştur. Benzer göç akınları Amerika kıtasında da yaşanmış, kuzeyde bulunan ABD ve Kanada, Avrupa üzerinden gelen Atlantik ötesi göçlerin ve güneyden gelen Meksikalı, Karayipli, Kübalı vb. yasadışı göçmenlerin hedefinde olmuştur. Savaşlardan, sert askeri yönetimlerden ve ekonomik krizlerden kaçan Asyalı, Afrikalı ve Latin Amerikalı binlerce insan, daha güvenli ülkelere göç etmişlerdir (Düvell, 2006b, s.15). Şüphesiz ki bunların bir kısmını yerlerinden edilmiş kişiler, mülteciler ve yasal göçmenler oluşturmaktadır. Ancak diğer bir kısmı da yasadışı göçmenler teşkil etmektedir.

Soğuk savaş döneminin sona ermesiyle, eski doğu bloku ülkeleri küresel dünyaya ayak uydurmak maksadıyla politik ve ekonomik bir dönüşüm sürecine girmiştir (Düvell, 2006b, s.15). Burada özellikle vurgulanması gereken bir husus, komünist sistemlerde devlet sektörünün emrinde çalışan yoğun işçi kitlelerinin

bir anda özel sektöre doğru salıverildiği ve demir perdenin devrilmesiyle birlikte otoriter seyahat sınırlamalarının da kaldırıldığı gerçeğidir. Soğuk savaş dönemi sonrasında göç hareketlerinin neden arttığı sorusunun yanıtı bu şekilde verilebilir. Kısacası, daha önce dünyadan soyutlanmış ülkeler (Örneğin Arnavutluk) demir perdenin kalkmasıyla yoğun göç veren ülke konumuna gelmişlerdir. Rusya, Ukrayna ve Tacikistan gibi diğer eski komünist devletler ise yalnızca göç veren değil, aynı zamanda geçiş ve hedef ülke konumuna gelmişlerdir. Burada yine dikkat çekilmesi gereken bir başka husus da daha önceleri göç veren ülkeler olan İrlanda, İtalya, Yunanistan, Portekiz, Polonya, Türkiye ve Güney Kore'nin de, günümüzde artık göçün hedef ülkeleri arasında girmiş olmalarıdır. Dolayısıyla bu yeni dünya düzeninde gönderen ülke/hedef ülke ayrımını yapmak daha da zorlaşmış ve "itme/çekme" faktörlerini temsil eden ülkeler sorgulanabilir hale gelmişlerdir (Düvell, 2006b, s.15). Çünkü günümüzde bir ülke hem itme, hem de çekme faktörlerini barındırabilmektedir.

Küreselleşmenin yukarıda açıklandığı şekilde sebebiyet verdiği değişim ve gelişmeler, sosyal bilimcilerin göç olgusunu daha karmaşık ve çok boyutlu olarak ele almalarını zorunlu kılmaktadır. Bu bakış açısı sosyal bilimcileri ulus aşırı nüfus hareketleri, çok kültürlülük, uzak ve yakın coğrafyalar içinde oluşan yeni tip topluluklar, karmaşık ilişki ağları ve benzeri pek çok faktörü de incelemeye zorlamaktadır (Çağlayan, 2006, s.89).

## **3.2. YASADIŞI GÖÇ VE SUÇ İLİŞKİSİ**

### **3.2.1. Yasadışı Göç ve Suç:**

Her ne şekilde (yasal/yasadışı) ve sürede göç etmiş olurlarsa olsunlar, bir ülkeye yerleşen yabancıların karşı karşıya kaldıkları birçok sorun ve bilinmeyen bulunmaktadır. Bireyler bilmedikleri yeni ülkelerde kimi zaman kurallara ve normlara uyum sağlamakta, kimi zaman da aykırı davranışlar sergilemektedirler (Demir ve Duman, 2009, s.3). Beutin ve diğerleri de entegrasyon eksikliği ve toplumdaki marjinal statüleri dolayısıyla göçmenler arasında suç davranışının oluşabileceğini belirtmektedirler (2007, s.406).

Tablo-6: 1995-2006 Yılları Arasında İstanbul'da Adli ve İdari Suçlara Karışan Yabancılar (İçli ve H.Sever, 2012, s.40).

Yıl	Adli ve İdari Suçlara Karışan Yabancı Sayısı
1995	4543
1996	10,017
1997	18,002
1998	12,689
1999	17,350
2000	16,047
2001	13,232
2002	10,148
2003	8753
2004	10,990
2005	9864
2006	10,307

İçli ve H.Sever (2012, s.40) İstanbul'da gözetim altında tutulan 1841 yasadışı göçmen üzerine gerçekleştirdikleri çalışmalarında, yabancı suçluluğu ve bu kişilerce en çok işlenen suç türlerine ilişkin önemli veriler ortaya koymaktadırlar. Buna göre, yılda yaklaşık 10.000 yabancı çeşitli suçlara karışmaktadır (Tablo-6).

Tablo-7: 2001-2007 Yılları Arasında İstanbul'da Suça Karışan Yabancıların En Çok İşlenen Suç Tiplerine Göre Dağılımı (H.Sever, 2008, s.65-66).

<b>Suçlar</b>	<b>2001</b>	<b>2002</b>	<b>2003</b>	<b>2004</b>	<b>2005</b>	<b>2006</b>	<b>2007</b>	<b>Toplam</b>
İzinsiz Çalışmak	148	351	449	378	230	285	404	2245
Fuhuş	894	527	407	829	455	71	244	3427
Vize İhlali	2965	1561	1893	2195	2505	3582	1662	16318
Pasaportsuz Sey.	2121	2004	628	489	360	3539	1034	10175
Sahte Pasaport	179	206	171	296	182	72	1	1107
Sahte Vize	161	79	39	11	30	29	0	349
Hırsızlık	383	335	182	218	239	272	109	1738
Uyuşturucu	302	201	153	173	175	253	147	1404
Kaçakçılık	9	6	-	76	41	1	3	136
Sahte Kimlik	33	38	57	42	22	10	1	203
Dolandırıcılık	21	23	50	54	44	17	14	223
Gasp	34	18	15	35	26	13	0	141
Sahte Oturum İzni	52	26	19	27	13	3	13	153
Diğer Suçlar	1884	1390	1583	980	1400	1632	667	9536

Tablo-7'de, 2001-2007 yılları arasında İstanbul'da suça karışan yabancıların en çok işlenen suç tiplerine göre dağılımı gösterilmektedir. Buna göre, yasadışı yabancıların sıklıkla fuhuş (sınır dışı etmeyi gerektirdiğinden), izinsiz çalışma, vize ihlali ve pasaportsuz seyahat gibi idari suçlara karıştıkları görülmektedir. Bununla birlikte, hırsızlık, dolandırıcılık, uyuşturucu bulundurmak/satmak ve gasp gibi adli olay sayıları da mutlaka göz önünde bulundurulması gereken rakamlardır. Bu verilere dayanarak yasadışı göçün yalnızca sınırları yasadışı yollarla aşmak olarak değil, aynı zamanda sınırların yasal yollardan aşılmasına rağmen vizenin öngördüğü süre içinde ülke sınırları dışına çıkmamak veya karıştığı adli ya da idari bir suçtan dolayı yasadışı konuma düşmek olarak da tanımlanması gerektiği değerlendirilmektedir.

Tablo-8: 2007-2011 Yılları Arasında Sınır Dışı Edilen Yabancıların Sınır Dışı Nedenlerine Göre Dağılımı (EGM Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı, 2012).

Yıllar	5682-5683 Sayılı Kanuna Muhalefet	Sahtecilik	Kaçakçılık	Muhtelif Suçlar	Toplam
2007	47.484	1.534	663	5.011	54.692
2008	43.312	1.149	631	5.666	50.758
2009	18.603	1.003	721	3.823	24.150
2010	17.110	1.377	1.501	3.595	23.583
2011	19.790	1.281	1.184	4.634	26.889
2012	16.950	1.640	1.175	1.540	21.305
2013	21.100	1.404	1.194	1.183	24.881

2007-2013 yılları arasında sınır dışı edilen yabancıların sınır dışı nedenleri incelendiğinde, yabancıların Türkiye’de çalışma ve ikametine yönelik mevzuatın güncellenmeye başlaması nedeniyle 5682 Sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanuna muhalefet suçlarında büyük düşüş yaşanmış, adli suç oranlarında ise artış gözlemlenmiştir (Tablo-8).

### 3.2.2. Organize Suç Örgütlerinin Yasadışı Göç ve İnsan Ticareti Faaliyetleri:

Günümüzde dünya çapında birçok organize suç örgütü; silah kaçakçılığı, karapara aklama ve vergi kaçırma gibi faaliyetlerin yanı sıra, uyuşturucu ve göçmen kaçakçılığı ile cinsel sömürü amaçlı insan ticareti gibi yasadışı faaliyetlerde bulunmaktadır (Kleemans ve De Poot, s.69). Şeker ve Erdal (2010, s.110) yasadışı göçmen kaçakçılığını az riskli ve çok getirili bir iş alanı olarak tanımlamaktadır.

Quassoli (2004, s.1165), AB ülkelerinde giderek artan suç ve güvenlik sorunlarının temelinde yasal veya yasadışı göçmenler ile etnik azınlık gruplarca oluşturulan organize suç örgütlerinin görüldüğünü savunmaktadır. EUROPOL

kayıtlarına göre AB'ye yasadışı girişlerin yarısı organize suç gruplarının yardımı ile olmaktadır (Kaizen and Nonneman, 2007: 127). İçduygu ve Toktaş (2002, s.30) da kaynak, geçiş ve hedef ülkeler arasında bir köprü oluşturan küresel göçmen kaçakçılığı şebekeleri içinde birbirini tanıyan ve tanımayan birçok bireyin görev aldığını belirtmektedirler.

Bruggeman (Aktaran: Şeker ve Erdal, 2010, s.109) EUROPOL kayıtlarına dayanarak, dünya çapında organize suç örgütlerinin yasadışı göçmenler üzerinden 12 milyar Euro kazanç sağladıklarını belirtmektedir. Yasadışı göçmen kaçakçılığında elde edilen kazançla ilgili olarak, Jandl (2004, s.144) da organize suç örgütlerince (göçmen kaçakçılarınca) kısa, orta ve uzun mesafelerden Avrupa'ya gitmek isteyen yasadışı göçmenlerden alınan ücretlere yönelik bir sınıflama yapmaktadır. Buna göre;

\* Eski Yugoslav devletleri gibi kısa mesafedeki ülkelere orta ve batı Avrupa'ya gidenlerden 200-5.000 Avro,

\* Ukrayna, Türkiye, vb. orta mesafedeki devletlerden gelip Avrupa'yı hedef alanlardan 1.500-6.000 Avro,

\* Göç hareketine Irak, Çin, Afganistan, Bangladeş gibi uzak mesafedeki ülkelere başlayıp Avrupa'yı hedef alanlardan ise 3.000-40.000 Avro alınmaktadır.

Organize suç örgütlerinin insan ticareti faaliyetleri açısından bakıldığında da durum farklı değildir. H.Sever ve Arslan (2008, s.51) fuhuş yaptırılan bir insan ticareti mağduru üzerinden ayda ortalama 10.000 ABD doları kazanç sağlandığını, çoğu Avrupa ülkesinde organize suç örgütlerinin insan kaçakçılığı faaliyetlerinde bir mağdur için harcadıkları paranın 20-30 katını bir ay içinde kazandıklarını belirtmektedirler.

### 3.2.3. Terör Örgütlerinin Yasadışı Göç ve İnsan Ticareti ile İlişkisi:

Yukarıda belirtildiği üzere göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti uluslar arası literatürde genellikle organize suç örgütlerine atfedilen suç tipleridir (Kleemans ve De Poot, 2008, s.70). Bununla birlikte, terör örgütlerinin de faaliyetlerine finansal destek sağlamak amacıyla bu tür eylemlerde buldukları

bilinmektedir (Thomas, 2009, s.1893). Rohan Gunaratna, finansal kaynak imkânları sunması açısından suç eylemlerinin günümüz terörist grupları için bir zorunluluk olduğunu belirtmektedir (Aktaran: Treverton ve diğerleri, 2009, s.6). Şüphesiz bu hususta organize suç kapsamına giren faaliyetler terör örgütleri için iyi birer kaynak bulma aracıdır. Örneğin PKK/KONGRA-GEL Avrupa’da yaşayan Türk ve Kürtlerden üyelik aidatı, vergi vb. isimler altında para toplamakta, uyuşturucu, göçmen ve silah kaçakçılığı ile insan ticareti gibi organize suç faaliyetlerinde bulunmaktadır (Şahin, 2008,s.49-50; Roth ve M.Sever, 2007, s.904). Özellikle Batı Avrupa’ya yönelen uyuşturucu trafiği ve yasadışı göçmen akınlarının ardında bu örgütün varlığı birçok uluslar arası belge ve raporda belirtilmektedir. EUROPOL tarafından yıllık olarak güncellenen “AB Terörizm Durumu ve Eğilim Raporu (The European Union Terrorism Situation and Trend Report/TE-SAT)”nda PKK/KONGRA-GEL’in terör eylemlerinin finansmanı için uyuşturucu ve insan kaçakçılığına sıklıkla başvurduğu açık bir şekilde ifade edilmektedir (EUROPOL, 2011, s.6). Aynı raporda, AB üyesi ülkelerden elde edilen bilgiler ışığında örgütün Avrupa’da insan ticareti, göçmen kaçakçılığı, kredi kartı dolandırıcılığı ve kara para aklama gibi organize suç faaliyetleri gerçekleştirdiğine atıfta bulunmaktadır. USDS (2011, s.224) tarafından yayımlanan “2010 Yılı Terörizm Hakkında Ülke Raporları”nda da PKK/KONGRA-GEL’in tüm yasadışı faaliyetlerinden yılda 500 milyon ABD doları gelir elde ettiği belirtilmektedir. Aynı adlı raporun 2013 yılına yönelik hazırlanan baskısında ise örgütün Avrupa’daki Kürtlerden ve değişik organize suçlardan maddi kazanç elde ettiği belirtilmektedir (USDS, 2014, s.293). Benzer şekilde, ulusal kapsamdaki finansal usulsüzlükleri inceleyen MASAK tarafından da PKK/KONGRA-GEL’in adam kaçıрма, uyuşturucu, göçmen kaçakçılığı, insan ticareti, dolandırıcılık, soygun, gasp ve hırsızlık gibi yasadışı eylemlerde bulunduğu somut olarak kanıtlandığı belirtilmektedir (Terörün Finansmanının Niteliği, 2011).

Bünyesinde yasadışı göç ve insan kaçakçılığını da barındıran organize suçlarla terörizmin ilişkilendirilmesine yönelik olarak birçok ülke yasal yaptırımlar uygulamaktadır. Örneğin, ABD’nin organize suçlarla mücadeleye ilişkin yasal mevzuatında bu tür faaliyetleri terörist eylemlerle ilişkili olarak

yaptığı tespit edilenlerin cezasının iki katı oranında artırılacağı belirtilmektedir (Thomas, 2009, s.1893).

Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti açısından bakıldığında, terörist ve organize suç örgütü arasında birbirinden yararlanmaya dayalı iki yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir. Buna göre, terörist kendi eylemlerine mali destek sağlamak amacıyla kendi kendine yasadışı göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti eylemleri gerçekleştirebilir. Diğer yandan herhangi bir siyasal güdüsü olmayan organize suç örgütlerinin göçmen ve insan kaçakçılığı faaliyetlerini emniyetle yürütebilmek maksadıyla terör eylemlerinin sıklıkla gerçekleştiği bölgeleri kullanması ve hatta bu faaliyetlerini gerçekleştirdikleri sürece terör örgütlerine haraç, vergi vb. isimler altında ödeme yapmaları da söz konusudur (Thomas, 2009, s.1911-1912).

#### 3.2.4. Yabancıların Suçlu Olarak Tanımlanması:

Yukarıda incelenen yasadışı göçmenlik ve suç ilişkisi, kişinin bir yabancı olarak kendiliğinden suçluluğu seçmesi veya organize suç örgütlerinin faaliyetleri içerisinde (kaçakçı veya kaçırılan) yer alması olarak özetlenebilir. Özellikle 2000 yılından sonraki literatürde, buna ilave olarak bir de devletin yabancıları doğrudan suçlu olarak algıladığı bir yaklaşıma rastlanmıştır. Buna göre devletler tarafından kayıt dışı yabancı çalıştırmanın cezaları artırılmış, yabancılar tarafından işlenebilecek suçların sayısı ve cezalarında (öncelikle sınır dışı etme) artış sağlanmış, kayıtlı veya kayıt dışı göçmenlerin kamu hizmetlerinden istifade etmesi zorlaştırılmıştır. Kısacası, yasal veya yasadışı bir göçmen olarak yabancı bir ülkede yaşamak güçleştirilmiş ve göçmen yasaları ceza yasalarına dönüşmüştür (Sen ve Mamdouh, 2008, s.57). Bu sorunun temelinde çoğulcu ve çok kültürlü bir toplum modelini ulusal değerlere tehdit olarak algılayan ve farklı kültürlerle bütünleşmeye temkinli yaklaşan bir görüş yatmaktadır (Piche, 2013, s.154; Papadopoulos, 2011, s.455). Stumpf (2006, s. 385) bunu “suç göçü (*crimmigration*)” olarak tanımladığı bir olguyla açıklamaktadır. Buna göre devletler artan suç oranlarını göçmenlere bağlamakta, bundan dolayı göçmenlerin yaşantısını daha da zorlaştıracak yasal



düzenlemeler getirmekte ve bu düzenlemeler göçmenlerin daha da suçlulaşmasına sebebiyet vermektedir. Stumpf (2006, s.388) ayrıca, 11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de meydana gelen terör saldırılarına dahi göçmenlerin sebep olduğu yönündeki yaygın Amerikan kamuoyu görüşüne de atıfta bulunmaktadır. Hedef ülke vatandaşları ile göçmenler arasında gruplaşmalara sebebiyet veren suç göçü yaklaşımının, gerek yasal gerek se yasadışı göçün azaltılmasına hiçbir katkısı olmamıştır (Sen ve Mamdouh, 2008, s.58). O halde yabancıları suçlu olarak göstermenin ne faydası vardır? Sen ve Mamdouh (2008, s.58) bunu şu şekilde açıklamaktadır: Göçmenleri halka doğrudan suçlu olarak sunmak, mevcut sistemi eleştiriden korumakta ve dolayısıyla toplumu gerçek sorunlara gerçek çözümler bulmaktan alıkoymaktadır. Örneğin, 11 Eylül 2001 saldırılarını gerçekleştiren Muhammed Atta ve arkadaşları Ortadoğu kökenli Müslüman göçmenlerdi. Saldırının ardından kamuoyunda *“Tüm Müslümanlar terörist değildir, ancak her terörist Müslümandır”* şeklinde bir algı yaratıldı. Oysa 19 Nisan 1995 tarihinde Oklahoma şehrinde Alfred P. Murrah binasına bomba yüklü kamyonla bir saldırı gerçekleştirerek 168 kişinin ölümüne, 800’den fazlasının da yaralanmasına sebep olan ABD vatandaşı Timothy McVeigh ne Müslümandı, ne de Ortadoğuluydu.

Çoğu ülkede, yasadışı göçmenler herhangi bir suça karışmamış olsalar dahi, yalnızca göç eylemlerinin hukuka aykırılığından bile suçlu durumuna düşmektedirler. Hatta bazı ülkelerde düzensiz göç hareketleri, ulusun ve/veya devletin varlığına bir tehdit olarak algılanmaktadır. Göçü bir suç olarak gören devlet merkezli açıdan bakıldığında, en temel hak ve hürriyet olan kişisel güvenlik (özellikle can güvenliği) sorununun mülteciler ve sığınmacılar bağlamında çözümsüz kalabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle göç ve güvenlik ilişkisinde, insan merkezli veya hem insan hem de devlet menfaatlerini dengeli tutabilen bir güvenlik kavramı sunabilmek önemlidir (Şeker ve Erdal, 2010, s.105).

### 3.3. YASADIŞI GÖÇ VE TÜRKİYE

#### 3.3.1. Türkiye’de Yasadışı Göç Hareketleri:

Türkiye’nin Yunanistan ile 203 km., Bulgaristan ile 269 km., Gürcistan ile 276 km., Ermenistan ile 328 km., Nahçıvan ile 18 km., İran ile 560 km., Irak ile 384 km. ve Suriye ile 911 km. olmak üzere toplam 2.949 km. uzunluğunda kara sınırı ve 8.333 km. uzunluğunda deniz sınırı bulunmaktadır (Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı, 2014). Böylesine uzun mesafelerin güvenli bir şekilde korunması büyük önem arz etmektedir. Bu sınırlar üzerinde bulunan 53 deniz, 22 kara ve 7 demiryolu ile yurt içindeki 48 havalimanında bulunan toplam 130 hudut kapısından her yıl artan sayılarda yabancı giriş çıkış yapmaktadır (Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı, 2014).

Türkiye, doksanlı yıllardan itibaren, topraklarından Batı Avrupa’ya yönelen, özellikle Afganistan, Irak, Pakistan, İran ve Bangladeş kaynaklı yasadışı göç hareketlerine maruz kalmış, Sovyet Bloğunun dağılmasından sonra da Romanya, Rusya, Moldova, Ukrayna, Belarus gibi ülke vatandaşlarının yasadışı göçlerine hedef haline gelmiştir (Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı, 2014). Öteden beri uluslar arası göç hareketlerinde bir kaynak alanı olarak kabul edilen Türkiye (Castles ve Miller, 2003, s.7), bu dönemle birlikte hem transit göçler için bir köprü halinde gelmiş, hem de yasal ve yasadışı yollardan artan bir şekilde göç almaya başlamıştır. 1995 yılında Türkiye’de yakalanan yasadışı göçmen sayısı 11.362 iken, bu rakam 2000 yılında %900’lük bir artışla 94.514’e ulaşmıştır (Südaş, 2005, s.1). Avrupa Komisyonu’nca hazırlanan Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporunda (2011, s.89) *“Türkiye, düzensiz göç konusunda çok önemli bir geçiş ülkesi ve hedef ülke olmaya devam etmektedir.”* ifadesine yer verilerek, Türkiye’nin artık yasadışı göç konusunda bir hedef ülke olduğu kabul edilmiştir. Bu bağlamda, Türkiye’de yabancıların kaçak çalışması da son yıllarda dikkat çeken bir olgu haline gelmiş, 1990’lı yıllardan bu yana süregelen çekim alanı olma niteliği, özellikle eski doğu bloku ülkeleri vatandaşlarını cezbetmiştir.

İçduygu (2003, s.18) Türkiye'ye yönelen yasadışı göçleri üç grupta değerlendirmektedir. Birinci grup ağırlıklı olarak Romanya ve Moldova gibi doğu Avrupa ülkelerinden çalışma amaçlı gelen göçmenlerdir. Buna göre özellikle batı bölgelerinde yaşayan çiftçiler ve inşaat firmaları doğu Avrupalı erkek göçmenleri sezonluk işçi olarak çalıştırmakta, orta ve üst sınıf aileler ise kadınları hizmetçi, yardımcı vb. işlere almaktadırlar. Bu kişilerin çoğu ülkeye yasal yollardan giren ancak vize süresini geçiren veya yeniletemeyen bireylerdir. İkinci grup Türkiye'ye Ortadoğudan (ağırlıklı olarak İranlılar ve Iraklılar), çeşitli Asya ülkelerinden (Bangladeş, Pakistan, Sri Lanka) ve Afrika'dan (Kongo, Nijerya, Somali vb.) gelen transit yasadışı göçmenlerdir. Bu kişiler esasen Türkiye'yi transit (geçiş) bölge olarak kullanarak batı Avrupa ülkelerine gitmek istemektedirler ve yasadışı giriş/çıkış ya da geçerli olan vize sürelerini geçirmek suretiyle yasadışı göçmen haline gelirler. Üçüncü grup ise sığınma başvuruları reddedilen ve ülkelerine geri dönmek yerine yasadışı işlerde çalışan ya da başka ülkelere düzensiz göç gerçekleştirmek için fırsat kollayan mültecilerdir (İçduygu, 2003, s.18).

İçduygu aynı çalışmasında (2003, s.19) yasadışı göç ve göçmenler hakkında şu sonuçlara ulaşmıştır:

- Yakalanan yasadışı göçmen miktarındaki artışa bakarak, devletin daha sıkı tedbirler mi aldığı, yoksa düzensiz göç akınlarında ciddi bir artış mı olduğu belirlenemez.
- Türkiye'ye giriş noktası olarak en çok İran ve Irak sınırları ön plana çıkmaktadır. Van ili bu konuda sıklıkla bahsedilen bir giriş noktasıdır.
- Bu bölgeden giren yasadışı göçmenlerin büyük çoğunluğu İranlı ve Iraklıdır. Bununla birlikte Afganistan, Azerbaycan, Bangladeş, Hindistan, Nijerya, Pakistan, Filistin ve Sri Lanka'dan da göçmenler de vardır.
- Göçmen kaçakçıları kendilerine uyum sağlayan ve itiraz etmeyen bireylerin göç sürecini kolaylaştırmaktadır.
- Kaçakçılara ödenen para 1.000-7.000 ABD doları arasındadır.
- Yasadışı göçmenler Türkiye'ye yaya olarak veya otomobil, otobüs ya da kamyon içerisinde giriş yapmaktadır.

Tablo-9: 1995-1999 Yılları Arasında Yakalanan Yasadışı Göçmenler (H.Sever, 2008, s.58-59).

Uyruk	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Irak	2128	3319	5689	14237	11546	17280	18846	20926	3757	6393	3591
Moldova	19	-	17	5	5098	8312	11454	9611	7728	5728	3462
Pakistan	708	435	307	1798	2650	5027	4829	4813	6258	9396	11001
Afganistan	24	68	81	921	2476	8746	9701	4246	2178	3442	2363
Iran	252	362	364	1116	5281	6825	3514	2508	1620	1265	1141
Romanya	68	12	107	36	3395	4500	4883	2674	2785	1785	1274
Bangladeş	113	322	301	2408	1193	3228	1497	1810	1722	3271	1524
Ukrayna	9	4	17	4	1715	4527	3451	2874	1947	1341	1335
Rusya Fed.	5	4	52	2	1695	4554	3893	2139	2130	1266	1152
Gürcistan	37	9	9	5	809	3300	2693	3115	1826	2294	2348
Bilinmeyen	-	20	315	127	292	2998	2499	1934	826	716	4074
Azerbaycan	21	3	3	10	620	2262	2426	2349	1608	1591	1410
Bulgaristan	21	22	39	103	1005	1699	1923	3132	989	550	363
Somali	1	6	7	19	14	58	136	591	1806	2756	3118
Çin	-	-	-	1	115	545	264	674	787	788	339
Suriye	78	86	144	476	776	1399	782	462	623	1097	983
Moritanya	-	-	-	4	6	6	11	27	277	1462	4805
Fas	28	53	93	295	369	1401	849	603	361	402	171
Hindistan	2	25	18	102	189	799	599	475	846	803	206
Özbekistan	1	1	-	-	142	587	535	533	584	714	652
Filistin	2	3	4	63	-	-	13	934	648	264	1295
Kazakistan	2	2	-	-	185	294	489	396	414	367	296
Kırgızistan	-	-	-	-	35	200	161	274	285	410	333
Mısır	4	12	99	29	94	382	184	182	222	257	137

Südaş (2005, s..34), 1990'ların ikinci yarısında yakalanan kaçak göçmen sayısındaki artışa dikkat çekmektedir. Buna göre yurda kaçak yollardan giren yasadışı göçmenlerin büyük çoğunluğu, Türkiye'ye toplumsal açıdan yakın ya da ekonomik açıdan sorunlu ve çatışmaların yaşandığı ülkelerden gelmiştir. Aynı görüşte olan H.Sever de (2008, s.58), EGM verilerinden hareketle ülkeler bazında bir inceleme yaparak 1995-2005 yılları arasında Türkiye'de yakalanan yasadışı göçmen sayılarını (Tablo-9) incelemiştir. Buna göre özellikle Irak, Pakistan, Moldova, Afganistan ve İran başta olmak üzere yakalanan bütün yasadışı göçmenlerin sayılarında bir artış gözlenmektedir. Ayrıca Somali ve Moritanya'dan gelen yasadışı göçmenlerin sayısı 2000'den sonra artış göstermektedir (H.Sever, 2008, s.59).

Tablo-10: 1995-2004 Yılları Arasında Yakalanan Yasadışı Göçmenler (EGM ve AB-EPG, 2005, s.26-27; Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı, 2014).

<b>Yıl</b>	<b>Yakalanan Yasadışı Göçmen Sayısı</b>
1995	11.362
1996	18.804
1997	28.439
1998	29.426
1999	47.529
2000	94.514
2001	92.365
2002	82.825
2003	56.219
2004	61.228

Tablo-11: 1998-2004 Yılları Arasında Yakalanan Yasadışı Göçmen Kaçakçıları (EGM ve AB-EPG, 2005, s.26-27; Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı, 2014).

Yıl	Yakalanan Göçmen Kaçakçısı Sayısı
1998	98
1999	187
2000	850
2001	1.155
2002	1.157
2003	937
2004	956

Türkiye tarafından yasadışı göçmen hareketlerinin artış gösterdiği 1990'ların sonunda ve 2000'li yılların başlarında yakalanan yasadışı göçmenlere ve göçmen kaçakçılarına ilişkin toplam sayılar Tablo-10 ve Tablo-11'de gösterilmiştir. Yalnızca bu rakamlar dahi Türkiye'nin göç hareketlerinde bir hedef ülke olarak da incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Her iki tabloda da 2001 yılından sonra yakalanan yasadışı göçmen ve kaçakçı sayılarında düşüş görülmektedir. EGM (Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı, 2014) bunun sebebini, 2001'den itibaren Türk güvenlik güçlerinin kararlı tutumu sonucunda göçmen kaçakçılarının o dönemki güney geçiş rotasının (Irak-Suriye-Lübnan) kuzey geçiş rotasına (İran-Kafkaslar-Ukrayna) doğru kayması şeklinde açıklamaktadır.

### 3.3.2. Yasadışı Göçle Mücadeleye Yönelik Olarak Türkiye'nin Aldığı Tedbirler:

Ulusal açıdan yasadışı göçle mücadeleye ağırlık verilmesi 1990'ların sonlarına rastlamaktadır. Türkiye, yasadışı göçe karşı gerek ulusal düzeyde etkin tedbirler alarak gerekse bu alanda uluslararası düzeyde sorunların tespiti, bilgi alışverişi, ortak mücadele ve işbirliği şeklindeki çalışmaların çoğuna aktif

katılarak bu konudaki kesin tavrını ortaya koymuş, toprakları üzerinden yasadışı göçü önlemek ve yurtiçinde yasadışı bulunan yabancıları ülkeden çıkarmak için etkin bir mücadeleye girişmiştir (EGM ve AB-EPG, 2005, s.25). Yasadışı göçle mücadeleye ilişkin alınan tedbirler; “sınır kapılarında yapılan kontroller” ile “sınırlarda ve ülke içinde yapılan kontroller/operasyonlar” şeklinde iki alt başlık halinde incelenebilir.

#### 3.3.2.1. Sınır Kapılarında Yapılan Kontroller:

Bir ülkenin yasadışı göçle mücadeledeki ilk adımı, hudut kapılarında alınan önlemlerdir. Buralarda yapılan pasaport kontrollerinde yasadışı göçe karışacağından şüphe duyulan ya da sahte belgelerle giriş yapmak isteyen yabancılar geri çevrilmiştir. Bu bağlamda, 1999-2010 yılları arasında hudut kapılarından Türkiye'ye girmek isterken geri çevrilen kişilere ilişkin rakamlar Tablo-12'de gösterilmiştir.

Tablo-12: 1999-2010 Yılları Arasında Hudut Kapılarından Türkiye'ye Girmek İsterken Geri Çevrilen Yabancılar (Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı, 2014; EGM Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı, 2012).

Yıl	Geri Çevrilen Yabancı Sayısı
1999	6.069
2000	24.504
2001	15.208
2002	11.084
2003	9.362
2004	11.093
2005	8.818
2006	8.107
2007	14.265
2008	11.046
2009	12.804
2010	15.227
2011	13.621
TOPLAM	143.587

Tablo-12'de verilen sayılara göre, sınır kapılarında yapılan kontrollerin neticesinde yılda ortalama 10.000-15.000 kişi sınır kapılarından geri çevrilmiştir. Bunun muhakkak yasadışı göçe de etkisi olacaktır. Sınır kapılarında geri çevrilmelerine rağmen bir ülkeye girmeye kesin bir şekilde karar veren yabancılar kendi başlarına ya da göçmen kaçakçılarından yardım alarak ve yasadışı rotaları deneyeceklerdir.

### 3.3.2.2. Sınırlarda ve Ülke İçinde Yapılan Kontroller:

Yasadışı rotaları izleyerek giriş yapan yabancıların yakalanması için EGM ve Jandarma Genel Komutanlığınca yurt içinde, Kara Kuvvetleri Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığınca ise sınır çizgileri boyunca kontroller ve gerektiği takdirde operasyonlar yapılmaktadır. Özellikle 2000



yılından sonra güvenlik kuvvetlerinin daha kararlı tutumları neticesinde yasadışı göçle mücadelede daha başarılı sonuçlar alınmaya başlanmış, bunun neticesinde yasadışı göçmen güzergâhlarında gözle görülür değişiklikler meydana gelmiştir. (EGM ve AB-EPG, 2005, s.25).

Danış (2004, s.221), Türkiye’de yakalanan kaçak göçmenlerin sayısı ile ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

*“Son bir iki senede, Türkiye’deki yetkililerce yakalanan usulsüz göçmen sayısında eskiye nazaran bir duraklama, hatta küçük de olsa bir azalma yaşandı. Bu azalmada artan denetimler kadar, uygulanan ağır cezalar da etkili olsa gerek. Bu önlemler kadar, hedef ülkelerdeki göçmen kabul politikalarının zorlaşması da Türkiye’den geçen göç hacminin azalmasına neden oldu.”*

Tablo-13: 2005-2011 Yılları Arasında Yakalanan Yasadışı Göçmenler (Avrupa Komisyonu, 2010, s. 82; Avrupa Komisyonu, 2011, s. 89; Sever, 2008, s.58; Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı, 2014; EGM Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı, 2012).

Yıl	Yakalanan Yasadışı Göçmen Sayısı
2005	57.428
2006	51.983
2007	64.290
2008	65.737
2009	34.345
2010	32.667
2011	44.415
2012	47.510
2013	39.888
Toplam	438.263

Tablo-14: 2009-2013 Yılları Arasında Yakalanan Yasadışı Göçmen Kaçakçıları (Avrupa Komisyonu, 2010, s.82; Avrupa Komisyonu, 2011, s.89; Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı, 2014).

Yıl	Yakalanan Göçmen Kaçakçısı Sayısı
2005	834
2006	951
2007	1.242
2008	1.305
2009	1.027
2010	750
2011	625
2012	505
2013	783
Toplam	8.022

EGM tarafından hazırlanan yıllık faaliyet raporları da Danış'ın düşünceleri ile paralellik göstermektedir. 1995 yılında yakalanan yasadışı göçmen miktarı 10.000'in biraz üzerindeyken, 2000'de bu sayı 90.000'i aşmış, bundan sonraki dönemlerde ise düşmeye başlamıştır (Tablo-10, Tablo-13). EGM tarafından hazırlanan yıllık faaliyet raporlarında senede ortalama 300-350 göçmen kaçakçılığı olayına müdahale edildiği belirtilmektedir (EGM-SGDB, 2010, s.30-31). Bu müdahaleler neticesinde 2005-2011 yılları arasında 438.263 yasadışı göçmen ve 8.022 kaçakçı yakalanmıştır (Tablo-13, Tablo-14).

2009 yılında, Yunanistan ve Bulgaristan kara sınırından geçen düzensiz göç akışında 2008 yılına kıyasla % 40, Yunanistan-Türkiye deniz sınırında gerçekleşen düzensiz sınır geçişinde ise % 16 azalma meydana gelmiştir (Avrupa Komisyonu, 2010, s. 82). 2010-2011 döneminde ise bu iki ülke sınırlarındaki yasadışı göç hareketlerinde gözle görülür bir artış olmuştur. 2010 yılında, Yunanistan sınırını geçerken yakalananların sayısı 5.694, Bulgaristan sınırında yakalananların sayısı ise 37 iken, 2011 yılında bu rakamlar sırasıyla 15.749 ve 124 olmuştur (Genelkurmay Başkanlığı İletişim Daire Başkanlığı,

2012). Bir yılda gerçekleşen yaklaşık % 300 oranındaki artışın nedeninin, Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinde süregelen çatışmalar sonucunda yaşadıkları yerleri terk ederek Avrupa'ya gitmeye çalışan kişiler olduğu değerlendirilmektedir.

2010 yılında AB'ye üye ülkelerin kolluk kuvvetleri tarafından, doğrudan Türkiye'den veya Türkiye üzerinden geçiş yaparak yasadışı yollarla AB'ye girerken veya girmeye çalışırken tespit edilen üçüncü ülke vatandaşlarının sayısı 54.493'tür (Avrupa Komisyonu, 2011, s. 89). Bu rakam, yasadışı göçle mücadeleyle ilişkin olarak, neden Avrupa'nın daha fazla gayret beklediğini ortaya koymaktadır. Ancak, yukarıda verilen rakamların tamamına genel bir çerçeveden bakıldığında, Türkiye'nin yasadışı göçmen kaçakçılığıyla mücadele alanında son 10 yıl içerisinde çok büyük başarılar imza atmış olduğu da hatırlanmalıdır.

### 3.3.3. Yasadışı Göçle Mücadeleye İlişkin Yasal Düzenlemeler:

Türkiye bir yandan yasadışı göçe ilişkin uluslar arası anlaşmalara ve bu şekildeki göçmenlerin iadesine yönelik geri kabul anlaşmalarına imza atarken, diğer yandan da kendi sınırları içerisinde yasadışı göç mevzuatını bütüncül bir yapıya dönüştürme gayretindedir.

#### 3.3.3.1. Uluslar Arası Kapsamda Yapılan Düzenlemeler:

Uluslar arası anlaşmalar, iltica hukuku ve temel insan hakları hukuku saklı kalmak kaydıyla bir devlet, ülkesinde bulunan ve durumları yasal olmayan yabancıları ülkesinden çıkarma hakkına sahiptir. Ne var ki uygulamada yasadışı göçmenlerin geri gönderilmesinde ciddi zorluklarla karşılaşmaktadır. Özellikle Türkiye açısından konuya bakıldığında sınırdaş olmayan, fakir ülkelerin vatandaşlarının geri gönderilmesinde mali ve idari sıkıntılarla karşılaşmaktadır (Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı, 2014).

Yasadışı yollardan başka ülkelere geçmiş kişilerin vatandaşı oldukları ülkelere veya geldikleri ülkelere iadelerini düzenleyen "*geri kabul anlaşmaları*"

bu amaçla kullanılan yasal araçların başında gelmektedir. Yasadışı göçmenlerin sınır dışı edilmelerinde yaşanan çözümsüzlüklerin ortadan kaldırılması ve caydırıcılık gücünün bulunması bakımından bu anlaşmaların ülkeler arasında önemli bir işbirliği aracı olduğu değerlendirilmektedir.

Ulusal mevzuat, Türk vatandaşları açısından geri kabul anlaşmaları yapmaya gerekli kılmayacak ölçüde esnek bulunmaktadır. Anayasanın 23 üncü maddesinde; *“Vatandaş sınır dışı edilemez, yurda girmekten men edilemez”* hükmü yer almaktadır. Buna göre yasadışı yollardan başka ülkelere göç eden Türk vatandaşlarının yakalanmaları halinde Türkiye'ye geri gönderilmeleri hususunda herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Türkiye'de yasal ikamet izni bulunan yabancıların ikamet izinleri içinde yurt dışına çıktıklarında, gittikleri ülkede yasadışı statüsüne düşmeleri halinde Türkiye'ye geri gönderilmelerine ilişkin bir sınırlama da bulunmamaktadır. Ancak asıl sorun vatandaş olmayanların geri kabulü noktasında yaşanmaktadır. Vatandaşları Türkiye'yi hedef ya da transit ülke olarak seçmiş devletlerle geri kabul anlaşmaları yapılması gerekli ve çok önemli bir husustur.

AB üyelik sürecinde, Türkiye'ye yasadışı göçmen gönderen, doğu sınırındaki komşu ülkelerle, daha sonra bunların ötesindeki ülkelerle ve batı sınırındaki ülkelerle geri kabul anlaşmaları akdedilmesi orta vadede hedeflenmektedir. Böylece, Türkiye üzerinden yasadışı yollarla Avrupa ülkelerine gitmiş olan yasadışı göçmenlerin kabul edilmesi durumunda, ülkelere ya da Türkiye'ye geldikleri ülkelere iadesinin gerçekleşmesi sağlanabilecektir (Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı, 2014). Bu çerçevede; 2001 yılında İran, Bulgaristan, Bangladeş, Hindistan, Çin Halk Cumhuriyeti ve Sri Lanka'ya, 2002 yılında Ürdün, Tunus, Özbekistan, Moğolistan, Mısır, İsrail, Gürcistan, Etiyopya, Belarus, Sudan, Cezayir, Libya, Fas, Lübnan ve Kazakistan'a, 2003 yılında Azerbaycan'a, 2008 yılında Afganistan'a, 2009 yılında Irak'a geri kabul anlaşmaları teklif edilmiştir. AB ile 2005 yılında başlayan geri kabul anlaşması müzakereleri devam etmektedir.

Tablo-15: Türkiye-Yunanistan Arasındaki Geri Kabul Anlaşması Kapsamındaki Bilgiler (EGM Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı, 2012).

Yıl	Türkiye'nin Geri Kabulünü Uygun Gördüğü Göçmen Sayısı	Yunanistan Tarafından Teslim Edilebilen Göçmen Sayısı
2007	1.414	390
2008	3.168	398
2009	1.189	276
2010	1.450	570
2011	1.683	838
TOPLAM	8.904	2.472

Müzakereler neticesinde; Suriye ve Yunanistan ile 2001, Ukrayna ile 2008, Kırgızistan ve Romanya ile 2009 yıllarından itibaren geçerli ikili geri kabul anlaşmaları imzalanmıştır (Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı, 2014). Türkiye ayrıca, Nijerya, Pakistan ve Rusya Federasyonu ile geri kabul anlaşması müzakerelerini tamamlamış, diğer menşei ülkelerle de (Azerbaycan, Bangladeş, Beyaz Rusya, Bosna-Hersek, Makedonya, Gürcistan, Lübnan, Libya, Moldova ve Özbekistan) görüşmeleri sürdürmektedir (Avrupa Komisyonu, 2010, s. 82). Söz konusu anlaşmaların uygulanmasına örnek olarak Türkiye-Yunanistan arasında imzalanan geri kabul anlaşması kapsamında Türkiye'nin geri kabulünü uygun gördüğü ve Yunanistan'ın teslim edebildiği göçmen miktarları Tablo-15'de gösterilmektedir.

### 3.3.3.2. Ulusal Kapsamda Yapılan Düzenlemeler:

Türkiye sürekli olarak hukuki düzenlemeler yaparak yasadışı göçle mücadele ve yasadışı göçmenlere uygulanacak usullere yönelik aldığı tedbirleri sürekli geliştirmektedir. 765 Sayılı TCK (1926)'da "göçmen kaçakçılığı" ve "insan ticareti" kavramları tanımlanmamıştır. Önceki bölümlerde de belirtildiği üzere, 2004 yılında yayımlanan yeni TCK'nın 79. ve 80. maddelerinde her iki kavram da birer suç olarak belirtilerek müeyyideleri açıklanmıştır. Anılan

kanunda 2010 yılında yapılan değişiklik ile göçmen kaçakçılarına verilen cezalar artırılmıştır (Avrupa Komisyonu, 2010, s. 80).

Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün, 2009'da yayımladığı genelge ile yasadışı göçmen olan yabancıların ve insan ticareti mağdurlarının ücretsiz sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri sağlanmıştır (Avrupa Komisyonu, 2010, s. 81).

Yasadışı göçün önlenmesi bağlamında Türkiye'nin idari kapasitesinin artırılmasına yönelik çalışmalar da devam etmektedir. Nitekim yasadışı göçle mücadele konusunda alınacak tedbirlerin tespit edilmesi, kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonun güçlendirilmesi ve operasyonel faaliyetlerin izlenmesi maksadıyla, 2010 yılında, Yasadışı Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur. İçişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısının başkanlığında iki ayda bir toplanan kurul; Dışişleri Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve EGM temsilcilerinden oluşmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2010, s. 81). İçişleri Bakanlığı 2010 yılında yasadışı göçle mücadeleye ilişkin yayımladığı genelgede, yasadışı göçmenlerin geri gönderme merkezlerine veya Valilikler tarafından önceden belirlenmiş alternatif yerlere yerleştirilmelerine ilişkin esasları ve geri gönderme merkezlerinin sahip olması gereken fiziksel koşulları düzenlenmiştir. Genelge ayrıca geri gönderme merkezlerinin düzenli olarak denetlenmesi, bu merkezlerdeki insan hakları ihlali iddialarının soruşturulması, düzensiz göçmenlerin UNHCR ile iletişime geçmeyi talep etmeleri durumunda kendilerine bu imkânın verilmesi ve yasadışı göçmenlerin bedeli kendilerince karşılanmak kaydıyla hukuki danışmanlığa erişimlerinin sağlanması konusunda Valilik, Kaymakamlık ve İl Emniyet Müdürlüklerini görevlendirmiştir (Avrupa Komisyonu, 2010, s. 80).

Eylül 2010'da, EGM tarafından yayımlanan genelgeyle, yakalanan yasadışı göçmenlerin vali tarafından verilen yazılı izinle geri gönderme merkezlerinde barındırılmaları sağlanmıştır. Genelge geri gönderme merkezlerinde kalınan süre boyunca tüm masrafların devlet tarafından karşılanacağı hususuna açıklık getirmektedir. Türkiye'nin geri gönderme usulleri tamamlanana kadar yasadışı göçmenleri barındırma kapasitesinin uluslar arası

standartlara uygun olarak artırılmasına yönelik çabaları devam etmektedir. 2.875 olan mevcut barınma kapasitesinin Bitlis, Van, Aydın ve Edirne’de inşa edilmekte olan ve her biri 650 kişi barınma kapasitesine sahip dört geri gönderme merkezinin hizmete açılmasıyla iki katına ulaşması beklenmektedir. Ayrıca, AB tarafından finanse edilen projeler yoluyla, her biri 750 kişi barınma kapasitesine sahip iki ilave geri gönderme merkezinin, Ankara ve Erzurum’da oluşturulma çalışmaları devam etmektedir (Avrupa Komisyonu, 2010, s. 81).

İçişleri Bakanlığının 19 Mart 2010 tarihinde yayımladığı Yasadışı Göçle Mücadele Genelgesinde, yasadışı göç günümüzde en önemli sınır aşan sorunlardan biri olarak tanımlanmakta ve coğrafi konumu, çevre ülkelerdeki savaş ve istikrarsızlık durumunun sürekliliği, sınırların zor fiziki yapısı gibi etkenlerin, Türkiye’yi yasadışı göç ve göçmen kaçakçılığı faaliyetleri bakımından transit ve/veya hedef ülke konumuna getirdiği ifade edilmektedir (2010, s.1-2). Bu genelge ile ayrıca değişik kolluk birimlerinin (polis, jandarma, sahil güvenlik) uygulamaları standart hale getirilmeye çalışılmış ve yakalanan yasadışı göçmenlerin barındırılacakları geri gönderme merkezlerinin sahip olması gereken nitelikler tespit edilmiştir (2010, s.3-9).

Yasadışı göç bir sorun olarak ele alındığında, bu sorunun önemli bir kısmı olarak yasadışı çalışmayı da göz önünde bulundurmaktadır. Türkiye’de yabancıların çalışma esasları, 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun (2003) ve bu kanunun uygulanmasına ilişkin hazırlanan yönetmelik (Kısaltma: Çalışma İzni Yönetmeliği, 2003) ile belirlenmiştir. 14 Şubat 2012 tarihinde yayımlanan Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (Kısaltma: Çalışma İzni Değişiklik Yönetmeliği) ile de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşı olan yabancıların, Türk ve akraba toplulukları uygulamaları çerçevesinde ikamet izni verilmiş olan yabancıların, insani mülahazalar çerçevesinde ikamet izni verilmiş olan yabancıların, insan ticareti mağduru olarak ikamet izni verilmiş olan yabancıların, anne, baba veya çocuğu Türk vatandaşı olan yabancıların ve vatansız statüsünde ikamet izni verilmiş olan yabancıların çalışma izni almaları da kolaylaştırılmıştır (Çalışma İzni Değişiklik Yönetmeliği, 2012).

Yabancıların Türkiye’de çalışmasına yönelik olarak buraya kadar açıklananlar, hudut kapılarından yasal yollardan giren ve vize ihlali yapmadan ikamet etmeye devam edenlerin çalışma esaslarını kapsamaktadır. Çalışmanın konusunu oluşturan yasadışı göçmenler ve bunların Türkiye’de kaçak olarak çalışmaları iki şekilde olabilmektedir. Bunların ilki, bireyin tamamen yasadışı yollardan girip, ülkede kaçak (vizesiz, ikamet ve çalışma izni olmadan) hayatı sürerek çalışmasıdır. İkincisi ise, kişinin Türkiye’ye yasal yollardan giriş yapıp, ülkede kaçak (vize ihlali yaparak) olarak ikamet etmesi veyahut 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun (1950)’u suiistimal ederek çalışmasıdır (İçduygu, 2007, s.143). Buna göre yabancı birey turist olarak yasal kalış süresi olan 90 günün sonunda sınır dışına çıkmakta ve çok kısa bir süre sonra geri dönmektedir. Böylelikle kişi, turist statüsüyle ve çalışma izni olmadan Türkiye’de çalışabilmektedir.

5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun (1950)’un suiistimalinin önüne geçmek maksadıyla 2011/2306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (2011) ile uygulamada köklü bir değişikliğe gidilmiştir. Bu değişikliğin amacı şunlardır:

(1) Türkiye’de yasadışı olarak bulunan ve birçok iş kolunda kaçak olarak istihdam edilen göçmenleri kayıt altına almak.

(2) Bu kişileri sosyal güvenlik sistemine (prim ödenmesi, sağlık güvencesi vb.) dâhil etmek.

(3) Bavul ticareti olarak da adlandırılan, yabancıların Türkiye’de satın aldıkları muhtelif ticaret eşyasını vergisiz olarak ülkelerine ithal etmelerini kontrol altına almak.

Değişikliğin özünde Türkiye’nin artık yasadışı göçün hedef ülkelerinden biri olduğu düşüncesi yatmaktadır. Yeni düzenleme ile Türkiye’deki kaçak istihdamın ve yurt dışına bir günlük çıkışlarla vize uzatımlarının önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Buna göre Türkiye’de turist olarak bulunan yabancıların bir defalık kalış süresi 180 gün (6 ay) içinde 90 gün (3 ay) ile sınırlandırılmıştır. Bu süreyi geçenlerin, Türkiye’de kalabilmek için ikamet izni alması gerekmektedir ve kaçak durumuna düşen kişiler sınır dışı edileceklerdir.



Anılan Bakanlar Kurulu Kararına paralel olarak ÇSGB tarafından yeniden düzenlenen yabancıların çalışma izinlerinin alınmasına ilişkin esaslar da yasadışı göçle mücadeleye katkı sağlayacak niteliktedir. Buna göre, yabancılar tarafından ÇSGB'ye başvurarak alınacak ilk çalışma izni bir yıllık olacaktır. Bir yılın dolmasının ardından yeniden çalışma izni başvurusunda bulunulacak ve yapılacak incelemeyi müteakip daha uzun süreli izin verilebilecektir. İnceleme sonuçlarına göre çalışma izinlerinin üç ya da altı yıla kadar uzatılabilmesi de mümkündür. Müteakip başvurularda ise uygun görülmesi halinde süresiz çalışma izni verilebilecektir. Yeni düzenlemenin en önemli yanı yaşlı, hasta ya da çocuk bakıcılığı gibi işlerde istihdam edilen yabancı çalışanlara özel olarak atıfta bulunmasıdır (ÇSGB, 2012).

5543 sayılı İskân Kanunu (2006)'nda "göçmen" olarak sayılan "*Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelen yabancılar*", 2527 sayılı Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun (1981) kapsamında değerlendirilerek çalışma izni alırlar.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (2006)'nda yabancı uyruklu kişilerden hizmet akdi ile çalışanların sigortalı sayıldığı belirtilmektedir. ÇSGB'nin yeni uygulaması ile yaşlı, hasta ya da çocuk bakıcılığı gibi işlerde istihdam edilen yabancı çalışanlara da sigorta yapılması zorunlu hale getirilmiştir (ÇSGB, 2012). Buna göre sigorta primleri işveren tarafından ödenecek ve yabancı çalışanın hastanelere gidip sigortalı olarak tedavi görebilmesinin önünde bir engel kalmayacaktır.

Yukarıda anılan yasal düzenlemelerin birleştirilerek tek elden takip edilmesi ve uygulamaların standartlaştırılması maksadıyla, 11 Nisan 2013 tarihinde 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslar Arası Koruma Kanunu TBMM tarafından kabul edilmiştir. Bu kanun ile 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun tamamen, 5682 sayılı Pasaport Kanununun ise yirmi maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Yabancılar ve Uluslar Arası Koruma Kanunu (2013) yabancıların Türkiye'ye girişleri, kalışları ve çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın

kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemektedir. Kısacası bu kanun önümüzdeki dönemde yabancılar mevzuatının Türkiye'deki en temel başvuru kaynağı olarak hazırlanmıştır. Yine bu yasayla İçişleri Bakanlığı bünyesinde kurulan GİGM'nin kuruluş, görev, yetki ve sorumlulukları düzenlenmiştir. Kanun ayrıca GİGM'ne her yıl düzenli olarak ulusal göç raporu ve TÜİK ile işbirliğinde göç alanında istatistikler yayımlama sorumluluğunu vermiştir. Bu kapsamda ilk yıllık göç raporunun 2015 yılının Ocak ayında yayımlanacağı GİGM tarafından duyurulmuştur (GİGM, 2014).

Uluslar arası ve ulusal kapsamda yapılan yasal düzenlemeler ve yasadışı göçle mücadeleye yönelik alınan tedbirler sayesinde Türkiye'nin transit ülke özelliğinde gözle görülür bir azalma meydana gelmiştir. Ancak hazırlanan raporlara bakıldığında, başta batı Avrupa ülkeleri olmak üzere AB'nin konuya ilişkin bazı beklentilerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Avrupa Komisyonunca hazırlanan Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporunda (2010, s.82-83) Türkiye tarafından yasadışı göç, iltica ve vize politikalarına yönelik gerçekleştirilmekte olan reformların erken bir aşamada olduğu belirtilmekte ve Türkiye'nin Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi (1961) ile Mültecilerin Statüsüne İlişkin Ek Protokol (1967)'e coğrafi sınırlama (geographical reservation) şerhini sürdürmesi nedeniyle ilerlemenin sınırlı olmaya devam ettiği ifade edilmektedir (Avrupa Komisyonu, 2010, s. 82). Raporda ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'nin yasadışı göç olayları hakkında Türkiye aleyhine hükmettiği kararların dikkate alınması gerektiği belirtilmektedir. Bu kapsamda özellikle gözaltına alma ve gözaltı süresinin uzatılmasına ilişkin açık hükümlerin eksikliğinden dolayı; yasadışı göçmenlerin gözaltına alınmalarına ve menşe ülkelerine sınır dışı edilmelerine, kişilere sınır dışı edilme sebeplerinin bildirilmemesine ve gözaltı kararına karşı herhangi bir yargı yolunun bulunmamasına vurgu yapılmaktadır. (Avrupa Komisyonu, 2010, s. 81).

FRONTEX tarafından hazırlanan risk analiz raporunda (2012, s.4), 2011 yılında AB üyesi ülkelere yasadışı yollardan giren kişilerin sayısında %35'lik bir artış olduğu (toplam 141.000 kişi) belirtilmektedir. Raporda bu ani yükselişin sebebi olarak, Ortadoğu ve kuzey Afrika ülkelerinde yaşanan siyasi değişimler (Arap baharı vb.) gösterilmektedir. Bununla birlikte, doğu Akdeniz rotası

üzerinden Avrupa'ya geçen yasadışı göçmenlere de atıfta bulunulmuş ve Türkiye-Yunanistan sınırının yasadışı göçmenler için önemli bir geçiş güzergâhı olmaya devam ettiği belirtilmektedir (FRONTEX, 2012, s.4-5, 18, 39).

Yasadışı göçe ilişkin olarak Türkiye ile AB arasındaki bir başka problem alanı da geri kabul konusudur. FRONTEX'in risk analiz raporunda (2012, s.13) Türkiye'nin geri kabul konusunda daha aktif bir rol oynaması beklentisi yer almaktadır. Avrupa Komisyonunun Türkiye 2012 Yılı İlerleme Raporunda (2012, s.35) ise kolluk kuvvetleri ile merkezi ve yerel yönetimlerin uygulamalarını geliştirmesi ve geri gönderme merkezlerindeki muamele ve gözaltı koşullarının iyileşmesiyle gerektiği belirtilmekte ve Yabancılar ve Uluslar Arası Koruma Kanununun henüz kabul edilmemesi eleştirilmektedir.

2013 Yılı İlerleme Raporunda (Avrupa Komisyonu, 2013, s.16) ise Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunu'nun kabul edilmesinin mülteciler ve sığınmacılar bakımından önemli bir ilerleme olduğu belirtilerek uygulamaya yönelik mevzuatın da süratle yürürlüğe konması gerektiğine işaret edilmektedir.

Bu ilerleme raporları, AB'nin beklentilerinin yansıtılmakla birlikte, Türkiye'nin yasadışı göçle mücadelesinde zaman içinde aldığı tedbirleri de açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

## **4. BÖLÜM**

### **BULGULAR**

H.Sever (2008, s.13), göç etme sebeplerinin ortaya konulabilmesi için, göçmenlerin davranışlarının “göçten önce” ve “göçten sonra” olmak üzere iki aşamada incelenmesi gerektiğini savunmaktadır. Mevcut çalışmada da bu görüş benimsenmiştir. Bu nedenle ankette bulunan sorular bireylerin hem kaynak ülkelerindeki hem de Türkiye’deki sosyal, ekonomik, demografik ve kültürel özellikleri ile göç nedenleri ve süreçlerini inceleyecek şekilde seçilmiştir.

#### **4.1. BETİMSSEL VERİLER**

Araştırmanın betimsel verileri frekans ve yüzdelerle birlikte Tablo 16-35’de sunulmuştur.

## 4.1.1. Sosyodemografik Özellikler:

TABLO-16: Temel Demografik Özellikler.

	Frekans	Yüzde
<b>Yaş</b>		
25 ve altı	51	24,3
26-30	59	28,1
31 ve üstü	100	47,6
<b>Cinsiyet</b>		
Erkek	155	73,8
Kadın	55	26,2
<b>Medeni Hali</b>		
Bekâr	98	46,7
Evli	102	48,6
Boşanmış/Dul	10	4,7
<b>Çocuk Sayısı</b>		
Çocuk sahibi değil	105	50,0
Bir	24	11,4
İki	42	20,0
Üç	15	7,1
Dört	14	6,7
Beş	6	2,9
Altı ve daha fazla	4	1,9
<b>Öğrenim Durumu</b>		
Okuryazar değil	32	15,2
Okuryazar	41	19,5
İlkokul	49	23,3
Ortaokul	39	18,6
Lise	33	15,7
Lisans ve üstü	16	7,6
<b>İkamet Yeri</b>		
Köy	87	41,4
Kasaba	65	31,0
Şehir	42	20,0
Metropol/Büyükşehir	16	7,6

25 ve altı yaşlarda olan göçmenler örneklemin % 24,3'ünü (51), 26-30 yaşları arasındaki göçmenler ise %28,1'ini (59) teşkil etmektedir. Buna mukabil, 31 yaş ve üzerindeki göçmenler örneklemin yaklaşık yarı (% 47,6) oranındadır.

En yaşlı göçmen 1956 doğumlu (58 yaşında), en genç göçmen ise 1994 (20 yaşında) doğumludur. Tüm göçmenlerin yaş ortalaması 31, medyanı ise 30'dur.

Cinsiyet açısından bakıldığında erkekler % 73,8 ile (155) örneklemin yaklaşık dörtte üçünü oluşturmaktadır. Medeni duruma bakıldığında ise evli ve bekâr bireyler arasında kayda değer bir farka rastlanmamıştır. Dolayısıyla çocuk sahibi olmayanların oranı da buna paralel olarak % 50 (105)'dir.

Yasadışı göçmenlerin % 58'i ilkökul ve daha düşük seviyede öğrenim durumuna sahiptir. Lisans ve üstü öğrenim seviyesindeki bireyler ise örneklem içinde yalnızca % 7,6'lık bir yer kapsamaktadır. 25 Eylül 2012 tarihinde görüşme yapılan Bangladeşli yasadışı göçmen öğrenim durumunu *"Altı okudum"* diyerek açıklamıştır. Altı okumanın ne demek olduğu sorulduğunda; *"benim ülkemde hepimiz güzel okullarda uzun süreler okuyamayız. Bu yüzden okuduğumuz süreyi mezuniyet durumu olarak söyleriz. Ben okula altı sene gidebildim, yani altı okudum"* demiştir. 16 Ocak 2013 tarihinde görüşme yapılan Afgan birey de yalnızca ilkökula gidebildiğini söyleyerek bunu *"Savaş zamanıydı ve babamın bizi okula gönderecek kadar parası yoktu. Zaten Vardak gibi bir şehirde herkes çiftçi olur, okula gitmek çok da önemli değildi"* diyerek açıklamıştır. Öğrenim durumu yüksek olan bireylerin hem bugünün dünyasında sahip oldukları iş potansiyeli hem de yüksek öğrenimin getirdiği bilinç ve dünya görüşü nedeniyle, yasal yollardan ve gittikleri ülkelerde özel sektör tarafından talep edilerek göç ettikleri değerlendirilmektedir.

Örneklemin yaklaşık dörtte üçü ülkelerinde köy ve kasabalarda ikamet etmektedir. Bu bağlamda göçmen ihraç eden ülkelerin ana kaynağının kırsal kesimler olduğu değerlendirilmektedir.

TABLO-17: Yasadışı Göçmenlerin Uyrukları.

Ülke Grubu	Ülke	Frekans	Yüzde
Asya	Bangladeş	19	9,0
	Pakistan	15	7,1
	Afganistan	35	16,7
	Iran	24	11,4
	Özbekistan	3	1,4
	Türkmenistan	1	0,5
	Ermenistan	1	0,5
	Gürcistan	3	1,4
Ortadoğu	Irak	46	21,9
	Filistin	6	2,9
Avrupa	Beyaz Rusya	2	1,0
	Ukrayna	3	1,4
	Romanya	5	2,4
	Moldova	2	1,0
Afrika	Nijerya	14	6,6
	Somali	10	4,8
	Gana	6	2,9
	Gambiya	5	2,4
	Cezayir	7	3,3
	Senegal	3	1,4
Toplam		<b>210</b>	<b>100,0</b>

Göçmenlerin %48,1'i (101) Asya, % 24,8'i (52) Ortadoğu, % 21,4'ü (45) Afrika, % 5,7'si (12) Avrupa'da bulunan ülkelerden gelmiştir. Örneklemin yarısını oluşturan Iraklı, Afgan ve İranlı bireyler dikkat çekmektedir. Bu üç ülkenin vatandaşlarının dini, tarihi ve kültürel bağlar yoluyla Türkiye'yi göç hedefi haline getirmiş olmaları beklenen bir bulgudur. Ayrıca Irak ve İran'ın Türkiye'nin sınır komşusu olmalarının da önem arz ettiği değerlendirilmektedir.

## 4.1.2. Göç Öncesi Yaşam Özellikleri:

TABLO-18: Yasadışı Göçmenlerin Ülkelerindeki Meslekleri.

Meslek Grubu	Çalışanların Mesleği	Frekans	Yüzde
Üretim, İmalat, İnşaat ve Vasıfsız İşçilik (ÜİİVİ)	Çiftçi/Hayvan Yetiştirici	50	34,9
	Günlük işçi	19	13,3
	İnşaat işçisi	7	4,9
	Kaynakçı	2	1,4
	Oto tamircisi	5	3,5
	Boyacı	1	0,7
	Fayans ustası	3	2,1
	Temizlik görevlisi	1	0,7
	Şoför	10	7,0
	Su tesisatçısı	2	1,4
	Elektrikçi	4	2,8
	Ayakkabı tamircisi	3	2,1
	<b>Toplam (ÜİİVİ)</b>	<b>107</b>	<b>74,8</b>
	Hizmet Sektörü	Kamu Hizmetleri (Memur)	8
Muhasebeci		6	4,2
Hemşire		2	1,4
Kasiyer		1	0,7
Sekreter		1	0,7
Tezgâhtar		4	2,8
Bakkal		4	2,8
Kuaför		1	0,7
<b>Toplam (Hizmet Sektörü)</b>	<b>27</b>	<b>18,9</b>	
Ticaret	Tüccar	9	6,3
<b>Toplam</b>		<b>143</b>	<b>100,0</b>

Bireylerin göç etmeden önce ülkelerinde yaptıkları işler üretim, imalat, inşaat ve vasıfsız işçilik, hizmet sektörü ve ticaret şeklinde gruplanmıştır. Çalışanlar örneklemin % 68,1'i (143), çalışmayanlar ise % 31,9 (67)'udur. Dikkat çekici bir şekilde 143 bireyin % 74,8'i (107) üretim/imalat/inşaat/vasıfsız işçilik grubunda çalışmıştır. En sık rastlanan meslekler ise tarım ve hayvancılık, günlük işçilik ve şoförlüktür. Burada günlük işçi ile kastedilen sabit işi olmayan ve her gün yevmiye karşılığı farklı bir iş yapan bireylerdir.



TABLO-19: Yasadışı Göçmenlerin Ekonomik Durumları.

	Frekans	Yüzde
<b>İş imkânları</b>		
Yeterliydi	16	7,6
Yeterli değildi	182	86,7
Fikri yok	12	5,7
<b>Toplam</b>	<b>210</b>	<b>100,0</b>
<b>Ülkesindeki Aylık Geliri</b>		
Geliri yok	67	31,9
1-200 ABD doları	40	19,0
201-500 ABD doları	65	31,0
501 ABD doları ve üzeri	38	18,1
<b>Toplam</b>	<b>210</b>	<b>100,0</b>
<b>Mal Varlığı</b>		
Evi var	12	25
Arabası var	8	16,7
Arsası/Tarlası var	12	25
Menkul kıymeti, değerli taşı, nakit parası var	16	33,3
<b>Toplam</b>	<b>48</b>	<b>100,0</b>

Bireylerin % 86,7'si (182) ülkesindeki iş imkânlarının yetersiz olduğunu belirtmektedir. Geliri olmayan göçmenler örneklemin % 31,9'unu (67) oluşturmaktadır. Tüm göçmenlerin aylık gelir ortalaması 300 ABD doları, medyanı ise 200 ABD dolarıdır. En yüksek gelire sahip olan birey 3.000 ABD doları ile üniversite mezunu tüccar bir Filistinlidir. Örneklemin yarısı (%50,9) 200 ABD dolarının altında bir aylık gelire sahiptir ve yalnızca % 22,8'inin (48) göç etmeden önce mal varlığı bulunmaktadır. Ülkelerindeki meslek yelpazesinin en alt kademesindeki işlerde düşük ücretler alan bireylere ait olan bu oranlar, en temel göç sebebi olarak ekonomik nedenlere işaret etmektedir.

## 4.1.3. Göç Özellikleri:

TABLO-20: Ailesinden Türkiye'ye Göç Edenler.

<b>Göç Eden Aile Bireyleri</b>		<b>Frekans</b>	<b>Yüzde</b>
<b>Annesi</b>	Kendisinden önce	-	-
	Kendisi ile birlikte	1	1,25
	Kendisinden sonra	-	-
<b>Babası</b>	Kendisinden önce	6	7,5
	Kendisi ile birlikte	4	5,0
	Kendisinden sonra	-	-
<b>Kardeşi</b>	Kendisinden önce	7	8,75
	Kendisi ile birlikte	15	18,75
	Kendisinden sonra	3	3,75
<b>Eşi</b>	Kendisinden önce	4	5,0
	Kendisi ile birlikte	28	35,0
	Kendisinden sonra	4	5,0
<b>Çocuğu</b>	Kendisinden önce	1	1,25
	Kendisi ile birlikte	5	6,25
	Kendisinden sonra	2	2,5
<b>Toplam Göç Eden</b>		<b>80</b>	<b>100</b>

80 yasadışı göçmenin aile bireyleri de Türkiye'ye göç etmiştir. Buna göre en yüksek oranlarda bireylerin %45'inin (36) eşinin, % 31,25'inin (25) kardeşinin ve % 12,5'inin (10) babasının da Türkiye'ye geldiği anlaşılmıştır. Zamanlama açısından bakıldığında, bireylerin aile fertlerinin % 22,5'i (18) kendisinden önce, % 66,25'i (53) kendisiyle birlikte, % 11,25'i (9) ise kendisinden sonra Türkiye'ye giriş yapmıştır.

05 Nisan 2013 tarihinde görüşme yapılan İranlı yasadışı göçmen Türkiye'de düzenini kurduktan sonra eşi ve çocuğunu da İstanbul'a getirdiğini belirtmiştir. Aynı gün görüşme yapılan Gürcü yasadışı göçmen ise İstanbul'a kendisinden küçük kızkardeşiyle birlikte geldiklerini ifade etmiştir.

TABLO-21: Akrabalarından Türkiye'ye Göç Edenler.

<b>Göç Eden Akrabalar</b>		<b>Frekans</b>	<b>Yüzde</b>
<b>Amca/Dayı</b>	Kendisinden önce	7	19,4
	Kendisi ile birlikte	4	11,0
	Kendisinden sonra	1	2,8
<b>Hala/Teyze</b>	Kendisinden önce	1	2,8
	Kendisi ile birlikte	-	-
	Kendisinden sonra	-	-
<b>Kuzen</b>	Kendisinden önce	12	33,3
	Kendisi ile birlikte	2	5,6
	Kendisinden sonra	2	5,6
<b>Yeğen</b>	Kendisinden önce	2	5,6
	Kendisi ile birlikte	2	5,6
	Kendisinden sonra	3	8,3
<b>Toplam Göç Eden</b>		<b>36</b>	<b>100</b>

Toplam 36 yasadışı göçmenin akrabaları da Türkiye'ye göç etmiştir. Bunların yakınlık durumu incelendiğinde, kayda değer bir bilgiye rastlanmamıştır. Bireylerin en yüksek oranlarda % 44'ünün (16) kuzeninin, % 33'ünün (12) ise amca/dayısının da Türkiye'ye geldiği anlaşılmıştır. Zamanlama açısından bakıldığında ise bireylerin akrabalarının % 61'inin (22) kendisinden önce, % 22'sinin (8) kendisiyle birlikte, % 17'sinin (6) ise kendisinden sonra Türkiye'ye giriş yaptığı görülmüştür.

16 Ocak 2013 tarihinde görüşme yapılan Afgan yasadışı göçmen "*Annem ve babam ölünce Türkiye'de yaşayan amcam bizi Türkiye'ye çağırdı*" diyerek kendisinden önce göç etmiş akrabasının varlığını ifade etmiştir. Bu birey Türkiye'ye göç ederken yanında kız kardeşini de getirmiştir.

TABLO-22: Türkiye'den Önce Başka Ülkelere Göç Durumu.

Ülke	Frekans	Yüzde
Dubai	4	9,5
Iran	2	4,8
Kuveyt	4	9,5
Pakistan	1	2,4
Yunanistan	5	11,9
İngiltere	10	23,8
Belçika	4	9,5
Hollanda	3	7,2
Fransa	4	9,5
Almanya	4	9,5
İtalya	1	2,4
<b>Toplam Göç Eden</b>	<b>42</b>	<b>100</b>

Yasadışı göçmenlerin Türkiye'den önce başka ülkelere göç edip etmedikleri sorulduğunda, 42 kişinin evet yanıtı verdiği anlaşılmıştır. Bu kişilerin % 73,8'lik büyük kısmı batı Avrupa ülkelerine göç etmiştir. En çok göç edilen ülke olarak % 23,8 ile İngiltere (10) belirlenmiştir.

25 Eylül 2012 tarihinde görüşme yapılan Bangladeşli yasadışı göçmen Türkiye öncesi Dubai'ye gittiğini belirtmiştir. Buraya gidiş ve oradaki yaşam öyküsü sorulduğunda, *“Daha önce yurt dışına gidip sonradan Bangladeş'e geri dönen bir arkadaşım beni kaçakçılarla tanıştırdı. Bir hafta içinde Dubai'ye bir grup götürceklerini, eğer istersem beni de 4.000 dolara götürebileceklerini söylediler. Yedi ay inşaatta çalıştım ama çok az para kazandım. Araplar bize iyi davranmadı. Ben de yeniden kaçakları buldum ve başka ülkeye gitmek istediğimi söyledim, 2.500 dolara Türkiye'ye getirdiler”* şeklinde yanıtlamıştır.

05 Nisan 2013 tarihinde görüşme yapılan İranlı birey ise Türkiye öncesi göç öyküsünü; *“İlk önce yasal yollardan Fransa'ya gittim. Üniversite mezunu olduğum için iyi bir iş bulabileceğimi düşünmüştüm. Ama çalışma izni alamayınca kaçak olarak az paraya zor işlerde çalışabildim ve ailemi yanıma getirebilecek bir hayat kuramadım”* sözleriyle özetlemiştir.

TABLO-23: Türkiye’den Önce Başka Ülkelere Göç Edenlerin Bu Ülkelerde Çalıştığı İş Türleri.

Meslek Grubu	Çalışanların Mesleği	Frekans	Yüzde
Üretim, İmalat, İnşaat ve Vasıfsız İşçilik (Ülivi)	Günlük işçi	2	6,25
	Kaynakçı	1	3,12
	Oto tamircisi	1	3,12
	İnşaat işçisi	12	37,5
	Boyacı	1	3,12
	Fayans ustası	1	3,12
	Temizlik görevlisi	5	15,65
	Su tesisatçısı	1	3,12
	Hamal	1	3,12
	Kâğıt toplayıcı	1	3,12
	Seyyar satıcı	1	3,12
Şoför	1	3,12	
	<b>Toplam (Ülivi)</b>	<b>28</b>	<b>87,5</b>
Hizmet Sektörü	Tezgâhtar	3	9,38
	Muhasebeci	1	3,12
	<b>Toplam (Hizmet Sektörü)</b>	<b>4</b>	<b>12,5</b>
<b>Toplam</b>		<b>32</b>	<b>100</b>

Türkiye’den önce başka ülkelere göç eden 42 kişinin 32’si çeşitli mesleklerde çalışmış, 10 kişi çalışmamıştır. Söz konusu 32 bireyin % 87,5’i (28) “3D (difficult, dirty, dangerous – zor, kirli, tehlikeli) Jobs” olarak tanımlanan üretim, imalat, inşaat ve vasıfsız işçilik grubundaki mesleklerde çalışmıştır. Ülkelerinde iş hayatının en alt kademesinde bulunan yasadışı göçmenlerin Türkiye’den önce göç ettikleri ülkelerde de benzer işlerde çalıştıkları anlaşılmıştır. Dolayısıyla göç süreçlerini üçüncü bir ülkeye, yani Türkiye’ye doğru devam ettirmiş olmaları beklenen bir davranıştır.

TABLO-24: Daha Önce Türkiye’de Yasadışı Göçmen Olarak Bulunma Durumu.

<b>Daha Önce Türkiye’de Yasadışı Bulunma</b>		<b>Frekans</b>	<b>Yüzde</b>
<b>Evet</b>	Sınır dışı edilmiş	14	48,3
	Kendi isteğiyle ülkesine dönmüş	15	51,7
<b>Toplam</b>		<b>29</b>	<b>100,0</b>

Örnekleme bulunan 29 birey Türkiye’ye daha önce de yasadışı yollardan gelmiştir. Bu kişilerden sınır dışı edilme veya kendi isteğiyle ülkesine geri dönme oranı yaklaşık olarak yarıya yarıyadır.

TABLO-25: Göç ve Türkiye'yi Tercih Etme Nedeni ile Göçe Teşvik Eden Kişiler.

	Frekans	Yüzde
<b>Ülkesinden Göç Etme Nedeni</b>		
Ekonomik nedenler	102	48,6
Siyasi baskılar	7	3,3
Etnik çatışmalar	9	4,3
Dini Çatışmalar	30	14,3
Güvenlik Endişeleri	59	28,1
Öğrenim	3	1,4
<b>Toplam</b>	<b>210</b>	<b>100,0</b>
<b>Türkiye'yi Tercih Etme Nedeni</b>		
İş imkânlarının Türkiye'de daha iyi olması	78	37,1
Yasadışı yollardan Türkiye'ye girişin kolay olması	13	6,2
Türkiye'de yabancılara iyi davranılması	33	15,7
Türkiye'nin kendi ülkesine coğrafi olarak yakın olması	16	7,6
Türkiye'nin kendi ülkesine kültürel olarak yakın olması	24	11,5
Türkiye'nin kendi ülkesine dinsel olarak yakın olması	43	20,5
Öğrenim	3	1,4
<b>Toplam</b>	<b>210</b>	<b>100,0</b>
<b>Göçe Teşvik Eden Kişi</b>		
Eşi	25	11,9
Ülkesindeki akrabaları	33	15,7
Ülkesindeki arkadaşları	25	11,9
Yurt dışındaki akrabaları	18	8,5
Yurt dışındaki arkadaşları	44	21,0
Kendisi	65	31,0
<b>Toplam</b>	<b>210</b>	<b>100,0</b>

Örneklemede yer alan yasadışı göçmenler en yüksek oranlarda ekonomik nedenlerle (% 48,6) ve güvenlik endişeleriyle (% 28,1) göç etmiştir. Öğrenim nedenleri ile Türkiye'ye gelen üç birey ise bu durumlarından kaynaklı geçerli vizeye sahip olmakla birlikte çeşitli suçlardan dolayı adli ve idari takibata uğrayarak sınır dışı edilmek üzere İEM Kumkapı Geri Gönderme Merkezine teslim edilmişlerdir. Bu bireyler daha önce açıklanan "yasallıktan yasadışılığa kayan göçmen" tanımlamasına örnek teşkil etmektedirler. Bireylerin Türkiye'yi

tercih etme nedenleri sorulduğunda, bir önceki sorunun yanıtına paralel olarak iş imkânlarının Türkiye’de daha iyi olması % 37,1 (78) ön plana çıkmaktadır. Burada belirtilen iki oran da Türkiye’ye yönelen yasadışı göçün nedenleri arasında ekonomik nedenlerin ön planda olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

16 Ocak 2013 tarihinde görüşme yapılan Afgan yasadışı göçmen neden göç ederek Türkiye’ye geldiği sorulduğunda, *“Daha iyi hayat şartları ve daha çok para kazanmak istedim. Burada yabancılara iyi davranıyorlar”* diyerek tercih nedenini açıklamıştır. 05 Nisan 2013 tarihinde görüşme yapılan Gürcü birey de göç sebebi olarak ekonomik nedenleri işaret etmektedir. Genç kadın *“Daha iyi iş umuduyla Gürcistan’dan ayrıldık. İki yıl önce İstanbul’a tatil için gelmiştik ve burada yaşayan bir akrabamız bize İstanbul’un çok büyük ve kolaylıkla iş bulunabilen bir şehir olduğunu söyledi. Zaten Gürcistan’a da çok yakın, gelmek için çok para harcamadık”* diyerek neden Türkiye’yi seçtiğini açıklamıştır.

Diğer yandan güvenlik endişeleri nedeniyle göç eden bireyler de % 28,1 (59) oranındadır. 16 Ocak 2013 tarihinde görüşme yapılan Nijeryalı birey, ülkesinden göç etme nedenini şöyle açıklamaktadır:

*“10 yıl boyunca bir işadaminin yanında muhasebecilik yaptım. Bir gün mafyan borç para aldık ama zamanında ödeyemedik. Mafya bizi tehdit edince patronum İngiltere’ye, ben de buraya kaçtım. Daha önce Türkiye’ye gelen bir arkadaşım buranın yaşanabilir bir ülke olduğunu söylemişti. Zaten onun sayesinde İstanbul’a geldim”.*

05 Nisan 2013 tarihinde görüşme yapılan İranlı göçmen ise ülkesindeki muhalefet partilerine olan sempatisi nedeniyle önce memuriyetten çıkarıldığını, sonrasında ise baskılar nedeniyle yurt dışına çıkmak zorunda kaldığını belirtmektedir. Önce Fransa’yı deneyen İranlı, burada tutunamayınca şansını Türkiye’de denemiştir. Neden Türkiye’de sığınmacılık ya da başka bir ülkede mültecilik talep etmediği sorusunu, *“İran’da yaşayan akrabalarım var. ‘Ülkesini satan adam’ damgası yersen onlar zor durumda kalır”* şeklinde yanıtlamıştır.

Göçe kimin teşvik ettiği sorulduğunda bireylerin % 31’i (65) kendisinin karar verdiğini, % 29,5’i (62) ise yurt dışındaki arkadaşları ve akrabalarının teşvik ettiklerini belirtmiştir. Benzer şekilde Tablo-20 ve 21’de belirtilen yasadışı



göçmenlerin kendilerinden önce Türkiye'ye göç eden aile bireyleri ve akrabalarının da ilişki ağları açısından potansiyel bağlantı noktaları olabilecekleri de göz önünde bulundurulmalıdır.

TABLO-26: Türkiye'ye Girişinin Yasallığı ve Giriş Şekli.

	Frekans	Yüzde
<b>Türkiye'ye Girişinin Yasallığı</b>		
Yasadışı yollardan	151	71,9
Yasal yollardan, ancak sonradan vize ihlali yaparak	59	28,1
<b>Toplam</b>	<b>210</b>	<b>100,0</b>
<b>Giriş Şekli</b>		
Sınır kapıları dışında karadan (Yaya)	117	55,7
Sınır kapılarından, karadan (Araç içinde)	20	9,5
Deniz yoluyla	31	14,8
Hava Yoluyla	42	20,0
<b>Toplam</b>	<b>210</b>	<b>100,0</b>

Yasadışı göçmenlerin Türkiye'ye girişleri incelendiğinde, %71,9'unun (151) yasadışı yollardan giriş yaptığı ve en yüksek oranda sınır kapıları dışından yaya girişin tercih edildiği anlaşılmıştır. Bu sonuç Türkiye'nin özellikle İran ve Irak sınırının yasadışı girişler için kullanıldığı düşüncesini desteklemektedir. Kars, Ağrı, Iğdır, Van ve Hakkâri illerinin yalçın arazi yapısı ile bölgedeki terör tehdidinin sınır güvenliğine olumsuz etkisi nedeniyle, göçmen kaçakçılarının bu bölgeyi açık bir şekilde istismar ettikleri değerlendirilmektedir.

25 Eylül 2012 tarihinde görüşme yapılan Bangladeşli yasadışı göçmen daha önce göç ettiği Dubai'den Türkiye'ye geliş öyküsünü şöyle anlatmaktadır:

*“Benden başka 20-25 kişi daha vardı. Önce bizi gemiyle İran'a götürdüler, sonra bir kamyonun arkasına bindik ve çok uzun yol gittik. Kamyondan indikten sonra gece dağda yürüttüler bizi. Ertesi gün büyük bir mağarada saklandık ve akşam olunca yine yürümeye başladık ve sabaha doğru yeniden kamyonu bindik. O gece Türkiye'ye girmişiz. Kamyon bizi İstanbul'a kadar getirdi ”.*

16 Ocak 2013 tarihinde görüŖme yapılan Afgan birey de Türkiye'ye Van ili sınırından yasadıŖı giriŖ yaptıklarını belirterek *“Sınırı yürüyerek geçtikten sonra bazen bir süre minibüsle devam ettik. ‘Büyük Yol’a girince bir kamyonun arkasına bindirdiler bizi. İstanbul’a böyle geldik”* demiŖtir. Bu kiŖinin büyük yol olarak adlandırdığı güzergâhın bölünmüş bir yol ya da daha kuvvetle muhtemel otoyol olabileceği değerlendirilmektedir.

05 Nisan 2013 tarihinde görüŖme yapılan İranlı yasadıŖı göçmen ise Türkiye'ye yasal yollardan girmiş ancak 90 günlük vize muafiyetini aşarak ve izinsiz çalışarak yasadıŖı hale gelmiştir.

TABLO-27: İş Vaadinde Bulunan Kişiler.

	<b>İş Vaadinde Bulunuldu mu?</b>	<b>Frekans</b>	<b>Yüzde</b>
<b>Evet</b>	Ailesi	2	2,7
	Akrabaları	5	6,7
	Arkadaşı	21	28,4
	Göçmen Kaçakçısı	46	62,1
<b>Toplam</b>		<b>74</b>	<b>100,0</b>

74 birey Türkiye'ye gelmesi halinde kendisine iş vaat edildiğini belirtmektedir. Buna göre bu kişilerin en yüksek oranda % 62,1'ine (46) göçmen kaçakçıları Türkiye'de iş bulma konusunda yardımcı olacaklarını söylemiştir. Söz konusu 74 kişinin iş vaadi, Crisp (1999, s.6)'in belirttiği ilişki ağlarının "göçe zemin hazırlamaya yönelik etkileri"ne iyi bir örnek teşkil etmektedir.

TABLO-28: Göçmen Kaçakçılarıyla İrtibat ve Yasadışı Göçe Harcanan Para.

	Frekans	Yüzde	
<b>Kaçakçılarla İrtibat</b>			
<b>Evet</b>	Ailesi vasıtasıyla	23	15,2
	Akrabaları vasıtasıyla	30	19,9
	Arkadaşı vasıtasıyla	58	38,4
	Kendisi irtibat sağlamış	40	26,5
<b>Toplam</b>	<b>151</b>	<b>100</b>	
<b>Göçmen Kaçakçılarına Ödenen Para (\$)</b>			
	2000	9	6,0
	2001-4000	65	43,0
	4001-6000	52	34,4
	6000 ve Ustu	25	16,6
<b>Toplam</b>	<b>151</b>	<b>100</b>	
<b>Göçmen Kaçakçılarına Ödeme Şekli</b>			
	Birikmiş parasını vermiş	54	35,8
	Mal varlığını satmış	23	15,2
	Yurt dışındaki akrabası ödedi/ödeyecekti	7	4,6
	Yurt dışındaki arkadaşı ödedi/ödeyecekti	1	0,7
	Ülkesinde akrabası ödedi/ödeyecekti	19	12,6
	Borç almış	47	31,1
<b>Toplam</b>	<b>151</b>	<b>100</b>	

Göçmen kaçakçıları vasıtasıyla Türkiye'ye giren 151 kişiye kaçakçılarla irtibatı ne şekilde sağladıkları sorulduğunda, % 38,4'ü (58) arkadaşı vasıtasıyla, % 26,5'i (40) kendiliğinden, % 19,9'u (30) akrabaları vasıtasıyla ve % 15,2'si (23) ailesi vasıtasıyla kaçakçılarla tanıştıklarını beyan etmişlerdir. Bu her dört kişiden üçünün göçmen kaçakçılarıyla arkadaşları, ailesi veya akrabaları vasıtasıyla iletişime geçtiği anlamına gelmektedir ve bunun Crisp (1999,s.6)'in

belirttiği “ilişkiler ağının göçe zemin hazırlamaya yönelik etkisi” bağlamında anlaşılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Kendisini Türkiye’ye getirmeleri karşılığında göçmen kaçakçılarınınca 2001-4000 ABD doları ödeyenler örneklemin % 43’ünü (65), 4001-6000 ABD doları ödeyenler % 34,4’ünü (52), 6001 ABD doları ve üzerini ödeyenler % 16,6’sını (25) ve 2000 ABD doları ödeyenler % 6’sını (9) teşkil etmektedir. Göçmen kaçakçısına ödenen en fazla miktar 9500 ABD doları, en az ödenen miktar ise 2000 ABD dolarıdır. Tüm göçmenlerin ödedikleri paranın ortalaması 3.306 ABD doları, medyanı ise 3.500 ABD dolarıdır. Örneklem içerisinde bulunan 151 yasadışı göçmenin Türkiye’ye göçmen kaçakçılarınınca getirildiği göz önünde bulundurulduğunda, yalnızca bu 151 kişiden elde edilen haksız kazancın yaklaşık yarım milyon (499.206) ABD doları olduğu hesaplanabilir. Bireylere kaçakçılara ne şekilde ödeme yaptıkları sorulduğunda, en yüksek oranlarda % 35,8’i (54) birikmiş parasını verdiğini ve % 31,1’i ise (47) borç aldığını belirtmiştir.

25 Eylül 2012 tarihinde görüşme yapılan Bangladeşli yasadışı göçmen, daha önce yurt dışına gidip sonradan Bangladeş’e geri dönen bir arkadaşı sayesinde göçmen kaçakçılarıyla tanıştığını belirtmiştir. Bu birey kaçakçılar vasıtasıyla önce 4.000 ABD doları karşılığında Dubai’ye, oradan da 2.500 ABD doları karşılığında Türkiye’ye gelmiştir. Burada önem arz eden bir başka husus da bu göçmenin yasal göç süreçleri hakkında bilgi sahibi olmadığını beyan etmesidir. Bangladeşli *“Biz köyde yaşayan insanlarız. Pasaport nasıl alınır, vize nereden istenir bilmiyorduk. Tek bildiğim göç arkadaşımın para verip başka bir ülkeye gittiğiydi.”* diyerek göç sürecine ilişkin tüm bilgisinin arkadaşının kendisine anlattıklarıyla sınırlı olduğunu ifade etmiştir.

16 Ocak 2013 tarihinde görüşme yapılan Afgan birey ise kız kardeşiyle birlikte Türkiye’de yaşayan amcasının yanına gelebilmek için kaçakçılarla kişi başı 6.500 ABD dolarına anlaştıklarını ifade etmektedir. Parayı ne şekilde ödediklerine ilişkin olarak *“Annem ve babam ölünce evimizi ve taksicilik yaptığım arabayı sattık ve bunlardan gelen parayla İstanbul’a gelebildik”* demiştir.

## 4.1.4. Göç Sonrası Yaşam Özellikleri:

TABLO-29: Göç Sonrası İstanbul'daki Yaşam Özellikleri.

	Frekans	Yüzde
<b>Türkiye'deki İkamet Süresi</b>		
1-2 yıl	82	39,0
2-3 yıl	49	23,4
3 yıl ve üzeri	79	37,6
<b>Toplam</b>	<b>210</b>	<b>100,0</b>
<b>İstanbul'u Tercih Sebebi</b>		
İş imkânlarının İstanbul'da daha iyi olması	49	23,3
Nüfusu yüksek olduğundan, kalabalığın arasında daha iyi saklanabildiği için	12	5,7
Türkiye'ye gelmeden önce yalnızca İstanbul şehrini bildiği için	21	10,0
Göçmen kaçakçıları İstanbul'u önerdikleri için	52	24,8
İstanbul'da akrabaları var	24	11,4
İstanbul'da arkadaşları var	33	15,7
Öğrenim (Üniversite)	3	1,4
Diğer	16	7,6
<b>Toplam</b>	<b>210</b>	<b>100,0</b>
<b>İkamet Şekli</b>		
Ev	149	71,0
Otel	58	27,6
Öğrenci yurdu	3	1,4
<b>Toplam</b>	<b>210</b>	<b>100,0</b>
<b>Yakalanmadan Önce Birlikte Yaşadığı Kişiler</b>		
Ailesiyle	72	34,3
Akrabalarıyla	19	9,0
Arkadaşlarıyla	51	24,3
Diğer göçmenlerle	54	25,7
Yalnız başına	4	1,9
Çalıştığı evde	10	4,8
<b>Toplam</b>	<b>210</b>	<b>100,0</b>

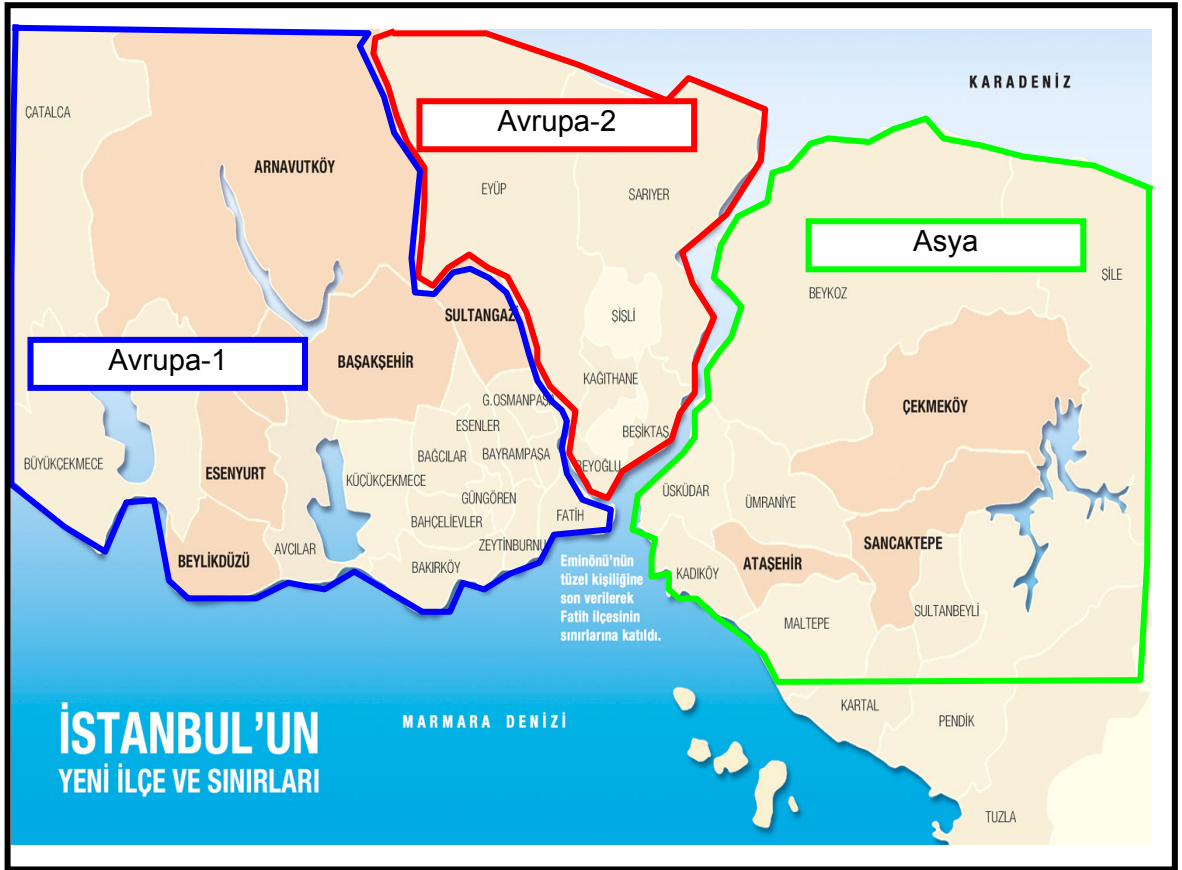
Örneklemede bulunan bireylerin % 39'u (82) 1-2 yıldır, % 37,6'sı (79) 3 yıl ve daha uzun zamandır ve % 23,4'ü (49) ise 2-3 yıldır Türkiye'de ikamet etmektedirler. Göçmenlerin en eskisi 12 yıldır, en yenisi ise 1 yıldır Türkiye'de ikamet etmektedir. Tüm göçmenlerin Türkiye'de geçirdikleri sürenin ortalaması 2,5 yıl olarak bulunmuştur.

Türkiye'de yaşamak için neden İstanbul'u seçtiği sorulduğunda; en yüksek oranlarda bireylerin %24,8'i (52) göçmen kaçakçılarının kendilerine İstanbul'a götürmeyi teklif ettiklerini, % 23,3'ü ise (49) bilinçli bir şekilde iş imkânlarının İstanbul'da daha iyi olduğunu düşündüklerinden bu şehri seçtiklerini belirtmektedir.

Kolluk kuvvetleri tarafından yakalanmadan önce yasadışı göçmenlerin % 71'i (149) kiraladıkları, misafir kaldıkları ya da çalıştıkları evlerde yaşamakta idi. 1774 Sayılı Kimlik Bildirme Kanunu (1973) gereği Türkiye'deki oteller müşteri bilgilerini Konaklama Yeri Kayıt Defterine kaydetmek zorundadır. Bu kayıtlar 2001 yılından itibaren kolluk kuvvetlerinin internet veri terminallerine bağlı olarak elektronik ortamda tutulmaya başlanmıştır. Otelere ibraz edebilecekleri geçerli yasal kimlikleri bulunmadığından yasadışı göçmenlerin kaçakçılar veya İstanbul'daki tanıdıkları tarafından daha önceden ayarlanmış evlere yerleştirildikleri ve bu sebeple evde ikamet edenlerin oranın yüksek çıktığı değerlendirilmektedir.

Birlikte yaşadıkları kişiler incelendiğinde, yasadışı göçmenlerin %43,3'lük bir kısmı aile ve akrabalarıyla yaşarken, %24,3'lük dikkat çekici bir bölümü ise (51 kişi) arkadaşlarıyla yaşamaktadır. Şüphesiz bu kişilerin tamamının tanışıklığı göç öncesi zamanlara dayanmamaktadır. Örneğin 25 Eylül 2012 tarihinde görüşme yapılan Bangladeşli yasadışı göçmen İstanbul'da nerede ve kimle ikamet ettiğini *"İlk başlarda Bangladeşli arkadaşlarla kaldım. Ama sonra Pakistanlı ve Iraklı arkadaşlarımla tanıştım. Onlar beni yanlarına aldılar, aynı pastanede çalıştık, aynı evde kaldık"* diyerek açıklamıştır. 16 Ocak 2013 tarihinde görüşme yapılan Afgan yasadışı göçmen de *"Amcam bizi yanına aldı. İstanbul'a geldiğimizden beri Küçükçekmece'de birlikte yaşıyoruz"* diyerek kalacak yer konusunda akrabalarından aldığı desteği ifade etmiştir.

Şekil-2: İstanbul İlçelerinin Gruplandırılması.



Yabancıların İstanbul'da ikamet ettikleri ilçelere göre incelenmesi yapılırken, öncelikle Şekil-2'de gösterildiği şekilde coğrafi olarak birbirine yakın ilçeler bir arada olacak şekilde üç ana grup oluşturulmuştur. Buna göre Avrupa yakasındaki tarihi yarımada ve batısı "Avrupa-1" bölgesini, Haliç'in kuzeyinde bulunan Beyoğlu, Beşiktaş, Kâğıthane, Şişli, Sarıyer ve Eyüp ilçeleri "Avrupa-2" bölgesini, Anadolu yakasındaki ilçeler ise "Asya" bölgesini oluşturmaktadır. Bu gruplama tamamen coğrafi temelde yapılmış olup, ilçeler arasında demografik, ekonomik veya idari açıdan gruplamaya imkân sağlayacak başkaca bir veriye rastlanmamıştır.



TABLO-30: Göç Sonrası İstanbul'da İkamet Edilen İlçe.

Bölge	Yakalanmadan Önce İkamet Edilen Semt	Frekans	Yüzde
Avrupa-1	Fatih	25	11,9
	Arnavutköy	7	3,3
	Avcılar	8	3,8
	Bağcılar	12	5,7
	Bahçelievler	12	5,7
	Bakırköy	10	4,8
	Başakşehir	3	1,4
	Bayrampaşa	5	2,4
	Beylikdüzü	6	2,9
	Büyükçekmece	8	3,8
	Çatalca	1	0,5
	Esenler	10	4,8
	Esenyurt	9	4,3
	Gaziosmanpaşa	9	4,3
	Güngören	14	6,7
	Küçükçekmece	7	3,3
	Sultangazi	6	2,9
Zeytinburnu	4	1,9	
<b>Avrupa-1 Bölgesindeki Toplam Göçmen</b>		<b>156</b>	<b>74,4</b>
Avrupa-2	Eyüp	11	5,2
	Şişli	7	3,3
	Sarıyer	10	4,8
	Beşiktaş	3	1,4
	Beyoğlu	1	0,5
	<b>Avrupa-2 Bölgesindeki Toplam Göçmen</b>		<b>32</b>
Asya	Kadıköy	5	2,4
	Maltepe	2	1,0
	Kartal	2	1,0
	Pendik	4	1,9
	Sile	1	0,5
	Beykoz	2	1,0
	Üsküdar	6	2,9
<b>Asya Bölgesindeki Toplam Göçmen</b>		<b>22</b>	<b>10,7</b>
<b>Toplam</b>		<b>210</b>	<b>100,0</b>

Örnekleme bulunan bireyler İstanbul'da ikamet ettikleri ilçelere göre incelendiğinde, % 74,4'ünün (156) Avrupa-1 bölgesinde, % 15,2'sinin (32) Avrupa-2 bölgesinde ve % 10,7'sinin (22) Asya bölgesinde oturdukları görülmektedir. En çok ikamet edilen ilçeler; Fatih, Güngören, Bahçelievler, Bağcılar, Eyüp, Bakırköy, Esenler ve Sarıyer'dir.

Avrupa-1 bölgesinin nüfus ve yüzölçümü açısından büyüklüğü ile turistik kapasitesi ve yasadışı göçmenlerin erişebileceği iş imkânlarının sayıca fazlalığı nedeniyle daha çok tercih edildiği değerlendirilmektedir.

TABLO-31: Yasadışı Göçmenlerin İstanbul'daki Meslekleri.

Meslek Grubu	Çalışanların Mesleği	Frekans	Yüzde
Üretim, İmalat, İnşaat ve Vasıfsız İşçilik (Ülivi)	Günlük İşçi	5	2,9
	İnşaat İşçisi	35	20,3
	Tekstil işçisi	17	9,9
	Kaynakçı	4	2,4
	Oto Tamircisi	4	2,4
	Boyacı	7	4,0
	Fayans Ustası	4	2,3
	Temizlik Görevlisi	10	5,8
	Su Tesisatçısı	1	0,6
	Elektrikçi	2	1,2
	Kâğıt Toplayıcısı	10	5,8
	Hamal	12	6,9
	Seyyar satıcı	9	5,2
	<b>Toplam (Ülivi)</b>	<b>120</b>	<b>69,7</b>
Hizmet Sektörü	Yaşlı bakıcılığı	5	2,9
	Çocuk bakıcılığı	3	1,7
	Hizmetçi	5	2,9
	Sekreter	3	1,7
	Bilgisayar operatörü	2	1,2
	Tezgâhtar	4	2,3
	Muhasebeci	1	0,6
	Kasiyer	3	1,7
	Tercüman	3	1,7
	Kuaför	1	0,6
	Asçı	1	0,6
<b>Toplam (Hizmet Sektörü)</b>	<b>31</b>	<b>17,9</b>	
<b>Ticaret</b>	Tüccar/Serbest meslek	<b>21</b>	<b>12,4</b>
<b>Toplam</b>		<b>172</b>	<b>100,0</b>

Bireyler en yüksek oranda % 69,7 (120) ile üretim, imalat, inşaat ve vasıfsız işçilik grubunda çalışmıştır. En sık rastlanan meslek % 20,3 ile inşaat işçiliğidir (35). 210 kişilik örneklem içerisinde çalışmayanların oranı % 18,1'dir (38). İstanbul'daki meslekleri açısından bakıldığında yasadışı göçmenlerin ülkelerinde çalıştıkları işlerden çok da farklı olmayan 3D işlerde

istihdam edildikleri anlaşılmaktadır. Bununla birlikte %12,4'lük bir grup ticaret yapmaktadır ve bu gruptakilerin aylık gelirleri diğerlerinden belirgin oranda fazladır. İstanbul'da yakalanan yasadışı göçmenler çalışmanın örneklemini oluşturduğundan tarım işçiliği yapan bireye rastlanmamıştır.

25 Eylül 2012 tarihinde görüşme yapılan Bangladeşli yasadışı göçmen; *“İlk başta inşaatlarda çalıştım, sonra kurye oldum. Türkçeyi daha iyi öğrenince dükkânlarda (tezgâhtarlık) çalıştım. Ondan sonra seyyar satıcı oldum, çanta ve gömlek sattım. Ev arkadaşlarımla tanışınca bana pastanede bulaşıkçılık işi buldular”*. diyerek İstanbul'daki meslek safahatını açıklamıştır.

16 Ocak 2013 tarihinde görüşme yapılan Nijeryalı yasadışı göçmen ise *“İşportacılık, barda güvenlik görevlisi, lüks bir villada bahçivanlık”* gibi işlerde çalıştığını belirtmiştir. Yakalanmadan önceki son işi sorulduğunda, *“Yeni gelen göçmenlere ücret karşılığı iş buluyordum, bir de kaçakçılar beni çağırırsa göçmenlerle aralarında tercümanlık yapıyordum”* demiştir.

16 Ocak 2013 tarihinde görüşme yapılan Afgan birey ise; *“Vardak'ta taksicilik yaparken eski olan arabam sürekli bozulurdu, ben de tamir ederdim. İstanbul'a gelince de amcam bana tamircide iş buldu”* diyerek ülkesinde edindiği tecrübenin Türkiye'de kendisine yardımcı olduğunu belirtmiştir.

05 Nisan 2013 tarihinde görüşme yapılan İranlı yasadışı göçmen elinde bulunan parasını sermaye olarak kullanarak Laleli ve Beyazıt semtlerinde bulunan mağazalardan ve Bayrampaşa, Yenibosna ve Merter gibi semtlerdeki tekstil atölyelerinden giyim eşyası alarak İran'a göndermek suretiyle kayıtdışı ticaret yapmıştır.

05 Nisan 2013 tarihinde görüşme yapılan Gürcü yasadışı göçmen ise İstanbul'da ne iş yaptığını söyle anlatmıştır:

*“Yaşlı ve bebek bakıcılığı yapmak istedim ama onun yerine zengin bir ailenin evinde 1.200 lira maaşla hizmetçilik yapmaya başladım. İstanbul'a birlikte geldiğim kızkardeşim de Rusça bildiği için bir turizm firmasında 1.000 liraya sekreterlik yapmaya başladı. Çalıştığım aile de turizm firması da kaçak geldiğimizi biliyordu ama bizden memnun oldukları için bir şey demediler.”*

TABLO-32: Yasadışı Göçmenlerin İstanbul'daki Aylık Gelirleri.

Aylık Gelir	Frekans	Yüzde
0-800 TL.	93	54,1
801-1500 TL.	55	31,9
1501 ve üzeri	24	14,0
<b>Toplam</b>	<b>172</b>	<b>100</b>

İstanbul'da ikamet ettiği sürece herhangi bir işte çalışan 172 kişinin aylık gelir durumları Tablo-32'de gösterilmektedir. Tüm göçmenlerin aylık gelir ortalaması 871 TL., medyanı ise 750 TL.'dir.

Bireylerin % 54,1'i (93) anketin uygulandığı dönemde Türkiye'de uygulanan asgari ücretin altında bir aylık gelire sahiptir. Bunun nedeni olarak işverenlerin sigortasız ve düşük ücretle işçi çalıştırma eğiliminin ön planda olduğu değerlendirilmektedir. Ticaretle ilgilendiklerini belirten Cezayir, Irak ve Moldovalı birer yasadışı göçmen aylık 4.000 TL. ile örneklem içerisinde en yüksek gelire sahip bireyler olarak görülmektedir. Tablo-31'de belirtilen % 69,7'lik işçi oranı göz önünde bulundurulduğunda, bu üç bireyin sahip olduğu ekonomik standartların geneli yansıtmadığı anlaşılmaktadır.

25 Eylül 2012 tarihinde görüşme yapılan Bangladeşli yasadışı göçmen bulaşıkçı olarak çalıştığı pastaneden aylık 800 Türk lirası, seyyar satıcılıktan ise 1.300 Türk lirası civarında para kazandığını belirtmiştir.

05 Nisan 2013 tarihinde görüşme yapılan İranlı yasadışı göçmen, İran'a giyim eşyası göndererek yaptığı ticaretten sabit bir kazanç sağlamadığını belirterek *"Eşim ve bebeğimizi İstanbul'a getirip Bayrampaşa'da bir ev tuttum. Aylık harcamalarımızı ve kiramızı karşılayabiliyordum. Hatta biraz para bile biriktirdim"* demiştir.

TABLO-33: Türkçeyi Öğrenme Durumu.

	Frekans	Yüzde
<b>Türkçe Bilme</b>		
Hayır	38	18,1
Evet, orta seviyede	135	64,3
Evet, iyi seviyede	37	17,6
<b>Toplam</b>	<b>210</b>	<b>100,0</b>
<b>Türkçeyi Kimden Öğrendi?</b>		
Ailesinden	13	7,6
Akrabalarından	19	11,1
Arkadaşlarından	69	40,1
Diğer göçmenlerden	71	41,2
<b>Toplam</b>	<b>172</b>	<b>100</b>

172 birey orta veya iyi seviyede Türkçe bilmektedir. Kimden öğrendikleri sorusuna, % 41,2'si (71) diğer göçmenlerden, % 40,1'i (69) arkadaşlarından, % 11,1'i (19) akrabalarından ve % 7,6'sı (13) ailesinden öğrendiğini belirtmiştir. Yasadışı göçmenlerin % 61'inin 2 yıldan daha fazla bir süredir Türkiye'de yaşadığı (Tablo-29) göz önüne alındığında, bu rakamın yüksek çıkmasının nedeni daha kolay anlaşılacaktır. Bu kapsamda, yüksek Türkçe bilme oranının Crisp (1999, s.7)'in belirttiği "ilişkiler ağının hedef ülkede sağlanan desteğe yönelik etkisi"ni ortaya koyduğu değerlendirilmektedir.

TABLO-34: Ailesini Getirme Durumu.

Ailesini İstanbul'a Getirme İsteği	Frekans	Yüzde
Getirmek İstiyor	42	20,0
Getirmek İstemiyor	106	50,5
Halen ailesiyle birlikte	62	29,5
<b>Toplam</b>	<b>210</b>	<b>100,0</b>

"Kolluk kuvvetlerince yakalanmamış olsaydınız, ailenizi İstanbul'a getirmek ister miydiniz?" sorusunu bireylerin yarısı getirmek istemedikleri, diğer

yarısı ise halen ailesiyle birlikte olduğunu veya getirmek istediklerini belirterek yanıtlamışlardır. Örneklem içindeki bekar ve dul bireylerin sayısının fazlalığının (% 51,4) böyle bir bulguya neden olduğu değerlendirilmektedir (Tablo-16).

TABLO-35: Ülkesine Dönme İsteği ve Gelecek Planı.

	Frekans	Yüzde
<b>Kendi Ülkesine Dönme İsteği</b>		
Evet	16	7,6
Hayır	194	92,4
<b>Toplam</b>	<b>210</b>	<b>100</b>
<b>Ülkesine Dönünce Planı</b>		
Hayatına kendi ülkesinde devam etmek istiyor	18	8,6
Türkiye'ye geri gelmek istiyor	122	58,1
Başka bir ülkeye göç etmek istiyor	42	20,0
Kararsız	28	13,3
<b>Toplam</b>	<b>210</b>	<b>100</b>

Yasadışı göçmenlerin % 92,4'ü (194) ülkesine geri dönmek istemediğini belirtmektedir. Bunun nedeninin özellikle göçmen kaçakçılarınca getirilen bireylerin ekonomik yönden tükenmişlikleri olduğu değerlendirilmektedir. Zira göçmen kaçakçılarınca Türkiye'ye getirilen 151 kişinin yarısı (77), kaçakçılara ödeme yapabilmek için ülkesindeki mal varlığını satmış ya da yaşam boyu biriktirdiği parasını vermiştir (Tablo-28). Sınır dışı edildikten sonra ne yapmayı planladıkları sorulduğunda, bireylerin % 58,1'i (122) Türkiye'ye geri gelmek istediğini belirtmiştir. Bu oran uluslar arası yasadışı göç hareketlerinin artık devamlılık arz eden bir süreç haline geldiğini ve Türkiye'nin açık bir şekilde yasadışı göç hareketlerinde hedef olduğunu ortaya koymaktadır.

25 Eylül 2012 tarihinde görüşme yapılan Bangladeşli yasadışı göçmen geri dönmeyi isteyip istemediğine ilişkin olarak *"Memlekette her şeyimi sattım. Dönersem geçinecek param da yok, yeniden göç edecek durumum da yok"* demiştir. 16 Ocak 2013 tarihinde görüşme yapılan Afgan birey de sınır dışı edilmek istemediğini belirterek, *"Kardeşimle birlikte buraya amcamın yanına geldik. Afganistan'a dönersem ilk fırsatta yeniden gelirim, onlardan ayrı kalamam"* demiştir.

05 Nisan 2013 tarihinde görüşme yapılan İranlı yasadışı göçmen ise sınır dışı edilmesi kendi açısından ailesine karşı büyük bir mahcubiyet olarak tanımlamaktadır. Kendisinin yokluğunda kayınpederinin İstanbul'a gelerek ailesine baktığını söyleyen İranlı adam *"İlk fırsatta Türkiye'ye dönüp çalışma ve ikamet izni almak için ne gerekiyorsa onu yapacağım"* demiştir.



## 4.2. İLİŞKİ ARAYICI VERİLER

4.2.1. Yasadışı Göçmenlerin Ülkeleri Açısından Sosyodemografik Özellikleri:

Tablo-36: Yasadışı Göçmenlerin Ülkeleri ile Temel Demografik Özelliklerinin Karşılaştırılması.

Değişkenler	Asya ülkeleri (n=101)		Afrika ülkeleri (n=45)		Ortadoğu ülkeleri (n=52)		Avrupa ülkeleri (n=12)		p/ $\chi^2$
	n	%*	n	%*	n	%*	n	%*	
<b>Yaş</b>									
25 yaş altı	26	25,7	13	28,9	10	19,2	2	16,7	<b>p=0,214</b> <b><math>\chi^2=8,346</math></b>
26-30 yaş	35	34,7	11	24,4	10	19,2	3	25,0	
31 yaş ve üstü	40	39,6	21	46,7	32	61,5	7	58,3	
<b>Öğrenim Durumu</b>									
Okula hiç gitmemiş	17	16,8	10	22,2	5	9,6	0	0	<b>p=0,075</b> <b><math>\chi^2=15,622</math></b>
İlköğretim	45	44,6	15	33,3	17	32,7	3	25,0	
Lise	35	34,7	17	37,8	23	44,2	7	58,3	
Lisans ve üstü	4	4,0	3	6,7	7	13,5	2	16,7	
<b>Ülkesindeki Mesleği</b>									
Üretim, İmalat, İnşaat ve Vasıfsız İşçilik (ÜİİVİ)	58	57,4	25	55,6	24	46,2	0	0	<b>p=0,002</b> <b><math>\chi^2=26,222</math></b>
Hizmet Sektörü	12	11,9	3	6,7	7	13,5	5	41,7	
Ticaret	7	6,9	0	0	2	3,8	0	0	
İşsiz	24	23,8	17	37,8	19	36,5	7	58,3	
<b>Cinsiyeti</b>									
Erkek	83	82,2	36	80,0	35	67,3	1	8,3	<b>p=0,000</b> <b><math>\chi^2=32,301</math></b>
Kadın	18	17,8	9	20,0	17	32,7	11	91,7	

\* Tabloda sütun yüzdeleri alınmıştır.

Tablo-36'da yasadışı göçmenlerin geldikleri ülkeler ile bazı temel özellikleri karşılaştırılmıştır. Tablo-16'da bireylerin yaş ortalaması 31, medyanı ise 30 bulunmuştur. Ülkeleri açısından bakıldığında, Asya ve Afrika ülkelerinden gelenler arasında 25-30 yaş aralığındaki bireyler çoğunlukta iken Ortadoğu ve Avrupa ülkelerinden gelen göçmenlerin çoğunluğunun 31 yaş ve üstü olduğu görülmüştür. Özellikle Bangladeş gibi uzak Asya ülkelerinden gelen gençler ile Avrupa'dan gelen 31 yaş üstü bireyler örneklem içinde dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, yasadışı göçmenlerin yaşları açısından ülkeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı belirlenmiştir ( $p>0.05$ ). Bu kapsamda Hipotez 1/1 yanlışlanmıştır.

Öğrenim durumları açısından bakıldığında, Asya ve Afrika ülkelerinden gelen bireylerin ilköğretim ve daha az, Ortadoğu ve Avrupa ülkelerinden gelen yasadışı göçmenlerin ise lise ve üzeri öğrenim seviyesine en yüksek oranlarda sahip oldukları belirlenmiştir. Özellikle Avrupalı yasadışı göçmenlerin lise ve üzeri öğrenim seviyesinin % 75 oranında oluşu dikkat çekicidir. Bununla birlikte öğrenim durumları açısından bireylerin ülkeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı belirlendiğinden Hipotez 1/2 yanlışlanmıştır ( $p>0.05$ ).

Yasadışı göçmenlerin ülkelerindeki meslekleri açısından bakıldığında Asya, Afrika ve Ortadoğulu bireylerin en yüksek oranlarda üretim, imalat, inşaat ve vasıfsız işçilik grubunda çalıştıkları görülmüştür. Avrupalı yasadışı göçmenler ise en yüksek oranlarda hizmet sektöründe çalışmışlardır. Buna ilave olarak işsizlik tüm ülkelerde görülen dikkat çekici ortak bir husustur. Bu bağlamda bireylerin göç öncesi meslekleri açısından ülkeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğundan Hipotez 1/3 doğrulanmıştır ( $p=0,002$ ). Gerek öğrenim durumu, gerekse mesleki yeterlilik açısından Türkiye'de kolaylıkla iş bulabilecek bireylerin yasal yollardan gelecekleri göz önüne alındığında, yasadışı yollardan ülkeye giren bireylerin göç etmeden önceki mesleklerine ilişkin bu sonucun şaşırtıcı olmaması gerektiği değerlendirilmektedir. Nitekim Tablo 18, 19 ve 36'da meslek ve gelire ilişkin verilen bilgilere dayanarak yasadışı göçmenlerin ülkelerindeki yaşam standartlarının son derece düşük olduğu ve bunun göçü tetikleyici en temel unsur olduğu ifade edilebilir.

Asya, Afrika ve Ortadoğudan gelenler en yüksek oranlarda erkek bireylerdir. Öte yandan örnekleme bulunan 12 Avrupalı göçmenin ise yalnızca biri erkek, geriye kalanı ise kadındır. Kadın bireylerin sayıca fazlalığının Türkiye’de çalıştıkları işlerle ilgili olabileceği değerlendirilmektedir. Buna yönelik bulgular Tablo-39’da açıklanmıştır. Cinsiyet açısından ülkeler arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ( $p=0,000$ ). Bu nedenle Hipotez 1/4 doğrulanmıştır.

Yasadışı göçmenlerin ülkeleri açısından temel demografik özellikleri göstermiştir ki, bu bireyler ülkelerindeki sosyal ve ekonomik hayatın alt tabakalarından sıyrılarak Türkiye’ye gelmiş, yaşam standartları düşük kişilerdir.

## 4.2.2. Yasadışı Göç Sürecinde İlişki Ağlarının Bilgiye Yönelik Etkisi:

Tablo-37: Yasadışı Göçmenlerin Ülkeleri ile Göç Nedenlerine İlişkin Bazı Özelliklerinin Karşılaştırılması.

Değişkenler	Asya ülkeleri (n=101)		Afrika ülkeleri (n=45)		Ortadoğu ülkeleri (n=52)		Avrupa ülkeleri (n=12)		p/ $\chi^2$
	n	%*	n	%*	n	%*	n	%*	
<b>Göç Etme Nedeni</b>									
Ekonomik nedenler	56	55,4	23	51,1	13	25,0	10	83,3	<b>p=0,001</b> <b><math>\chi^2=27,339</math></b>
Siyasi nedenler	2	2,0	0	0	5	9,6	0	0	
Etnik ve dini çatışmalar	18	17,8	6	13,3	15	28,8	0	0	
Güvenlik endişesi	25	24,8	16	35,6	19	36,5	2	16,7	
<b>Türkiye'yi Tercih Nedenleri</b>									
İş imkânları	37	36,6	29	64,4	8	15,4	7	58,3	<b>p=0,000</b> <b><math>\chi^2=30,843</math></b>
Yaşadışı yollarla girişin kolay olması	25	24,8	8	17,8	11	21,2	2	16,7	
Coğrafi, kültürel ve dini olarak ülkesine yakın olması	39	38,6	8	17,8	33	63,5	3	25,0	
<b>Göçe Teşvik Eden Kişiler</b>									
Ülkesindeki tanıdıkları	39	38,6	17	37,8	25	48,1	2	16,7	<b>p=0,301</b> <b><math>\chi^2=7,218</math></b>
Yurt dışındaki tanıdıkları	35	34,7	12	26,7	11	21,2	4	33,3	
Kendisinin istemiş olması	27	26,7	16	35,6	16	30,8	6	50,0	

\* Tabloda sütun yüzdeleri alınmıştır.

Tablo-37'de yasadışı göçmenlerin geldikleri ülkeler ile göç nedenlerine ilişkin bazı özellikleri karşılaştırılmıştır. Buna göre Asya, Afrika ve Avrupa ülkelerinden gelen göçmenler göç nedeni olarak en yüksek oranlarda ekonomik nedenleri belirtirken, Ortadoğu ülkelerinden gelen göçmenler ise ülkelerinde güvenlik endişeleri ile etnik ve dini çatışmaları ön planda tutmuşlardır. Bu

kapsamda göç etme nedenleri ülkeler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ve bu nedenle Hipotez 2/1 doğrulanmıştır ( $p=0.001$ ). Türkiye'nin sahip olduğu mevcut iş imkânları ile kendisine yakın Türk kökenli ve/veya Müslüman ülkeler için ekonomik bir cazibe merkezi haline geldiği bilinmektedir. Tamamı eski doğu bloğu devletleri olan Avrupa ülkelerinden gelen bireylerin ise kendi ülkelerindeki istihdam eksikliğinden ötürü Türkiye'de özellikle hizmet sektöründe talep gördükleri ve yüksek eğitim durumları (lise ve üzeri eğitimi olanlar % 75) nedeniyle tercih edildikleri düşünülmektedir. Son yıllarda Ortadoğuda yaşanan iç savaşlar, din ve mezhep ayrımcılığı ile siyasi istikrarsızlıklar göz önünde bulundurulduğunda, bu bölgeden gelen yasadışı göçmenlerin olarak güvenlik endişelerini ön planda tutması yadırganmamalıdır. Konuya ülke bazında bakıldığında, güvenlik durumunun en sıkıntılı olduğu Irak, Afganistan ve İran'dan gelen bireylerin örnekleme oranının %50 olduğu görülmektedir (Tablo-17). Bununla birlikte örneklemin genelinde ekonomik nedenlerin güvenlik endişelerinin önünde yer alması da bu tabloda belirtilen göçün en önemli nedeninin ekonomik olduğu görüşünü destekler niteliktedir.

Yasadışı göçmenlerin göç ederken Türkiye'yi tercih etme nedenleri incelendiğinde, Asya ve Ortadoğu ülkelerinden gelen göçmenler yüksek oranlarda coğrafi, kültürel ve dini olarak ülkesine yakın olması nedeniyle seçtiklerini belirtirken, Afrika ve Avrupa ülkelerinden gelen göçmenler iş imkânlarının çok olması nedeniyle geldiklerini ifade etmişlerdir. Türkiye'yi tercih etme nedenleri açısından ülkeler arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ( $p=0.000$ ). Bu kapsamda Hipotez 2/2 doğrulanmıştır.

Yasadışı göçmenlerin % 69'u (145) kendilerini göç etmeye teşvik eden bir kişiden bahsetmektedir (Tablo-25). Bununla birlikte, göçe teşvik eden kişiler açısından bireylerin ülkeleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ( $p>0.05$ ). Bu nedenle Hipotez 2/3 yanlıştır.

Tablo-38: Yasadışı Göçmenlerin Kaçakçıyla İrtibat Şekli ile Kendilerini Göçe Teşvik Edenlerin Karşılaştırılması.

Değişkenler	Aile ve arkadaş vasıtasıyla (n=111)		Kendisi irtibat kuranlar (n=40)		Kaçakçı ile İrtibat kurmadan gelenler (n=59)		p/ $\chi^2$
	n	%*	n	%*	n	%*	
<b>Göçe Teşvik Eden Kişiler</b>							
Ülkesindeki tanıdıkları	54	48,6	7	17,5	22	37,3	<b>p=0,000</b> <b><math>\chi^2=60,185</math></b>
Yurt dışındaki tanıdıkları	46	41,4	4	6,5	12	20,3	
Kendi kendine karar verenler	11	10,0	29	72,5	25	42,4	

\* Tabloda sütun yüzdeleri alınmıştır.

Tablo-38'de bireyleri göçe teşvik eden ülkesindeki ve yurt dışındaki tanıdıklarının, aynı zamanda göçmen kaçakçısı ile irtibatı da en yüksek oranlarda sağlayan kişiler oldukları görülmekte olup, bu kapsamda Hipotez 2/4 doğrulanmıştır (p=0.000). Dolayısıyla göç eyleminin başlangıcından itibaren bir ilişkiler ağının varlığından söz etmek gerekir. Nitekim 25 Eylül 2012 tarihinde görüşme yapılan Bangladeşli yasadışı göçmen, daha önce göç edip geri dönen bir arkadaşı sayesinde göçmen kaçakçılarıyla tanıştığını belirtmiştir. Burada Crisp (1999, s.6)'in belirttiği "göçmen ağlarının bilgiye ve zemin hazırlamaya yönelik etkileri" kuvvetli bir şekilde hissedilmektedir.

4.2.3. İlişki Ağlarının Yasadışı Göçe Zemin Hazırlamaya, Maliyetini Karşılamaya ve Hedef Ülkede Sağladığı Desteğe Yönelik Etkileri:

Tablo-39: Yasadışı Göçmenlerin Ülkeleri ile Kaçakçılarla Olan İlişkileri ve Türkiye'deki Yaşantılarına Yönelik Özelliklerin Karşılaştırılması.

Değişkenler	Asya ülkeleri (n=101)		Afrika ülkeleri (n=45)		Ortadoğu ülkeleri (n=52)		Avrupa ülkeleri (n=12)		p/ $\chi^2$
	n	%*	n	%*	n	%*	n	%*	
<b>Kaçakçıyla irtibat şekli</b>									
Tanıdıklar vasıtasıyla	60	59,4	24	53,3	27	51,9	0	0	<b>p=0,000</b> <b><math>\chi^2=36,246</math></b>
Kendisi bulmuş	22	21,8	10	22,2	8	15,4	0	0	
İrtibat kurmamış	19	18,8	11	24,4	17	32,7	12	100	
<b>Kaçakçıya ödenen para</b>									
1-2000 dolar arası	5	6,1	2	5,7	2	5,7	0	0	<b>p=0,000</b> <b><math>\chi^2=54,929</math></b>
2001-4000 dolar arası	18	22,0	14	40,0	33	94,3	0	0	
4001 dolar ve üstü	59	72,0	19	54,3	0	0	0	0	
<b>Türkiye'de kaldıkları süre</b>									
1-2 yıl	41	40,6	20	44,4	19	36,5	2	16,7	<b>p=0,757</b> <b><math>\chi^2=3,401</math></b>
2-3 yıl	23	22,8	9	20,0	13	25,0	4	33,3	
3 yıl ve üstü	37	36,6	16	35,6	20	38,5	6	50,0	
<b>Türkiye'deki mesleği</b>									
Üretim, İmalat, İnşaat ve Vasıfsız İşçilik	69	68,3	23	51,1	27	51,9	1	8,3	<b>p=0,000</b> <b><math>\chi^2=55,824</math></b>
Hizmet Sektörü	13	12,9	6	13,3	3	5,8	9	75,0	
Ticaret	10	9,9	4	8,9	5	9,6	2	16,7	
Çalışmıyor	9	8,9	12	26,7	17	32,7	0	0	
<b>İkamet Edilen Semt</b>									
Avrupa-1	88	87,1	20	44,4	41	78,8	7	58,3	<b>p=0,000</b> <b><math>\chi^2=33,472</math></b>
Avrupa-2	9	8,9	15	33,3	6	11,5	2	16,7	
Asya	4	4,0	10	22,2	5	9,6	3	25	

\* Tabloda sütun yüzdeleri alınmıştır.

Tablo-39'da yasadışı göçmenlerin geldikleri ülkeler ile kaçakçılarla olan ilişkilerine yönelik bazı özellikleri karşılaştırılmıştır. Buna göre Asya, Afrika ve Ortadoğu ülkelerinden gelen göçmenlerin kaçakçılarla irtibat şekli en yüksek oranlarda tanıdıklar vasıtasıyla (aile, akraba, arkadaş) olarak belirlenirken, Avrupa ülkelerinden gelen yasadışı göçmenler kaçakçılarla irtibata geçmeden sınır kapılarından yasal olarak Türkiye'ye gelmişlerdir. Diğer ülkelere oranla Avrupa'dan Türkiye'ye ulaşım imkânlarının daha ucuz ve kolay olması ile Asya ve Afrikalıların aksine Avrupalıların Türkiye'ye turistik amaçlı girişinin sıklıkla karşılaşılan bir durum olmasının bu durumu açıklayabileceği değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, kaçakçılarla irtibat şekli açısından ülkeler arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ( $p=0.000$ ). Bu kapsamda Hipotez 3/1 doğrulanmıştır.

Kaçakçıya ödenen para miktarı incelendiğinde, Asya ve Afrika ülkelerinden gelen yasadışı göçmenler en yüksek oranlarda 4001 ABD doları ve üstü, Ortadoğu ülkelerinden gelenler ise en yüksek oranlarda 2001-4000 ABD doları arası ücret ödemişlerdir. Avrupa'dan gelen bireyler ise kaçak yolla girmediklerinden herhangi bir ücret ödememişlerdir. Burada kaynak ülke ile Türkiye arasındaki coğrafi uzaklığın temel belirleyici olduğu ortadadır. Bu kapsamda, kaçakçıya ödenen para miktarı açısından ülkeler arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunarak ( $p=0.000$ ) Hipotez 3/2 doğrulanmıştır.

Asya ve Afrika'dan gelen yasadışı göçmenler yüksek oranlarda 1-2 yıl, Ortadoğu ve Avrupa'dan gelenler ise yüksek oranlarda 3 yıl ve üzeri zamandır Türkiye'de bulduklarını belirtmektedir. Ancak bireylerin Türkiye'de kaldıkları süreler açısından ülkeler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ( $p>0.05$ ). Bu nedenle Hipotez 3/3 yanlışlanmıştır.

Tablo-36'da bireylerin göç öncesindeki meslekleri açısından ülkeleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı görülmüştür. Tablo-39'da da Türkiye'deki meslekleri açısından ülkeleri arasındaki fark anlamlı bulunmuş ( $p=0,000$ ) ve Hipotez 3/4 doğrulanmıştır. Buna göre, mesleki açıdan yetkin ve iş bulma konusunda kendinden emin bireylerin göç için yasal yollara başvurduğu değerlendirildiğinden, kanunsuz yollardan Türkiye'ye gelerek buradaki iş



imkânlarından istifade etmek isteyen Asya, Afrika ve Ortadoğulu bireylerin ancak ülkelerindeki gibi düşük seviye işlerde çalışmış olması beklenen bir bulgudur. Avrupa'dan gelen bireylerin ise en yüksek oranlarda hizmet sektöründe, daha açık ifadeyle çocuk/yaşlı bakıcılığı ve hizmetçilik gibi işlerde çalıştığı anlaşılmıştır. Bu noktada Tablo-36'da belirtilen Avrupalı yasadışı göçmenlerin öğrenim seviyesinin diğerlerinden belirgin derecede yüksek olduğu hususu da bir kez daha hatırlatılmalıdır.

Yasadışı göçmenlerin ikamet ettikleri semtler açısından ülkeler arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunarak Hipotez 3/5 doğrulanmıştır ( $p=0.000$ ). Buna göre, tüm ülke gruplarından gelen göçmenlerin en yüksek oranlarda Avrupa-1 bölgesini tercih ettikleri anlaşılmıştır. Bunun Avrupa-1 bölgesinin sahip olduğu nüfus yoğunluğu, yüzölçümü, turistik kapasite ve iş imkânlarının bolluğu gibi faktörlerden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Eylül 2012-Nisan 2013 ayları arasında görüşme yapılan beş yasadışı göçmene bakıldığında; Bangladeşli ve Gürcünün Fatih'te, Nijeryalının Beylikdüzü'nde, Afganistanlının Küçükçekmece'de ve İranlının Bayrampaşa'da ikamet ettiği görülmüştür. Bu ilçelerin tamamı Avrupa-1 bölgesindedir. Buna ilave olarak, özellikle Fatih ilçesinde (başta Laleli ve Beyazıt semtleri olmak üzere) yerleşmiş olan bir "yabancılarla ortak yaşam kültürü"nü'nün varlığından söz edilebilir. Veri toplama teknikleri başlığı altında sahanın tanıtımı yapılırken buna yönelik bilgiler verilmiştir. Özellikle Kumkapı semtinde bulunan dükkânların vitrinlerinde Türkçeye ilave olarak yabancı dillerde etiketler ve yazılar bulunması ve sıradan işlerde halkın arasına karışmış bir şekilde çalışan yabancılar kentin günlük hayatının bir parçası haline gelmiştir.

#### 4.2.4. Öğrenim Seviyesinin Yasadışı Göçe Etkisi:

Tablo-40: Yasadışı Göçmenlerin İstanbul'u Tercih Etme Nedenleri ile Öğrenim Durumlarının Karşılaştırılması.

Değişkenler	İş ve öğrenim imkanları (n=80)		Kaçakçıların önermiş olması (n=73)		İstanbulda tanıdıklarının olması (n=57)		p/ $\chi^2$
	n	%*	n	%*	n	%*	
<b>Öğrenim durumu</b>							
Okula hiç gitmemiş	15	18,8	13	17,8	4	7,0	<b>p=0,000</b> <b><math>\chi^2=27,435</math></b>
İlköğretim	18	22,5	29	39,7	33	57,9	
Lise	36	45,0	31	42,5	15	26,3	
Lisans ve üstü	11	13,8	0	0	5	8,8	

\* Tabloda sütun yüzdeleri alınmıştır.

Tablo-40'da yasadışı göçmenlerin İstanbul'u tercih etme nedenleri ile öğrenim durumları karşılaştırılmıştır. Buna göre lise mezunları en yüksek oranlarda İstanbul'daki iş ve öğrenim imkânları ile kaçakçıların İstanbul'a getirmeyi teklif etmelerini benimserken, ilkokul mezunları en yüksek oranlarda bu şehirde tanıdıklarının olduğunu belirtmişlerdir. Burada İstanbul'un ekonomi ve iş imkânları açısından Türkiye'nin lokomotif şehri olduğunu bilen bir eğitimli grup ile göç sonrası kendisine yardımcı olacak kişileri arayan görece daha eğitimsiz bir grubun varlığından söz edilebilir. Bu kapsamda, öğrenim durumu açısından İstanbul'u tercih etme nedenleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p=0.000). Bu kapsamda Hipotez 4/1 doğrulanmıştır.

Tablo-41: Yasadışı Göçmenlerin Türkiye'deki Aylık Gelirleri ile Öğrenim Durumlarının Karşılaştırılması.

Değişkenler	Geliri yok (n=38)		800 dolar ve altı (n=93)		801-1500 dolar (n=55)		1501 ve üstü (n=24)		p/ $\chi^2$
	n	%*	n	%*	n	%*	n	%*	
<b>Öğrenim durumu</b>									
Okula hiç gitmemiş	12	31,6	12	12,9	7	12,7	1	4,2	<b>p=0,000</b> <b><math>\chi^2=40,085</math></b>
İlköğretim	13	34,2	43	46,2	21	38,2	3	12,5	
Lise	12	31,6	37	39,8	20	36,4	13	54,2	
Lisans ve üstü	1	2,6	1	1,1	7	12,7	7	29,2	

\* Tabloda sütun yüzdeleri alınmıştır.

Tablo-41'de yasadışı göçmenlerin Türkiye'deki aylık gelirleri ile öğrenim durumları karşılaştırılmıştır. Buna göre herhangi bir geliri olmayanlar, 800 ABD doları ve altı ile 801-1500 ABD doları arasında geliri olanlar en yüksek oranlarda ilköğretim mezunlarıdır. 1500 ABD doları ve üstü gelire sahip olanların ise %83,4'ü lise ve üzeri öğrenim seviyesindekilerdir. Özetle, yasadışı göçmenlerin öğrenim düzeylerinin aylık gelirleri üzerinde yüksek düzeyde etkili olduğu anlaşıldığından, Hipotez 4/2 doğrulanmıştır ( $p=0.000$ ). Nitekim altı yıl öğrenim görmüş olan (ortaokul terk) Bangladeşli pastanede bulaşıkçılıktan 800, işportacılıktan ise 1.300 olmak üzere toplamda ayda 2.100 Türk lirası, ilkokul mezunu Afgan oto tamircisinde çıraklık yaparak 800 Türk lirası, lise mezunu Nijeryalı kaçak iş buluculuk ve göçmen kaçakçılarına tercümanlık yaparak ayda 1.500 Türk lirası, lise mezunu Gürcü kadın zengin bir ailenin evinde temizlikçilik yaparak 1.200 Türk lirası ve üniversite mezunu İranlı ise ticaret yaparak 2.000-3.000 Türk lirası arası kazandıklarını belirtmişlerdir.

## 4.2.5. Türkiye’de İkamet Edilen Semtin Göç Sonrası Yaşama Etkileri:

Tablo-42: Yasadışı Göçmenlerin Türkiye’de İkamet Ettikleri Semt ile Türkiye’deki Meslekleri ve Aylık Gelirlerinin Karşılaştırılması.

Değişkenler	Avrupa 1 (n=156)		Avrupa 2 (n=32)		Asya (n=22)		p/ $\chi^2$
	n	%*	n	%*	n	%*	
<b>Türkiye’deki Mesleği</b>							
Üretim, İmalat, İnşaat ve Vasıfsız İşçilik	94	60,3	17	53,1	9	40,9	<b>p=0,258</b> <b><math>\chi^2=7,732</math></b>
Hizmet Sektörü	20	12,8	6	18,8	5	22,7	
Ticaret	14	9,0	2	6,3	5	22,7	
Çalışmıyor	28	17,9	7	21,9	3	13,6	
<b>Türkiye’deki Gelirleri</b>							
Geliri yok	28	17,9	7	21,9	3	13,6	<b>p=0,106</b> <b><math>\chi^2=10,487</math></b>
800 dolar ve altı	72	46,2	14	43,8	7	31,8	
801-1500 dolar	42	26,9	8	25,0	5	22,7	
1501 dolar ve üstü	14	9,0	3	9,4	7	31,8	

\* Tabloda sütun yüzdeleri alınmıştır.

Tablo-42’de yasadışı göçmenlerin Türkiye’de ikamet ettikleri semtler ile Türkiye’deki meslekleri ve gelirleri karşılaştırılmıştır. Hem Avrupa-1 bölgesindeki, hem Avrupa-2 bölgesindeki, hem de Asya bölgesindeki ilçelerde ikamet eden bireyler en yüksek oranlarda üretim, imalat, inşaat ve vasıfsız işçilik grubundaki mesleklerde çalışmışlardır ve yine en yüksek oranlarda 800 ABD doları ve altı gelire sahiplerdir. Türkiye’de icra edilen meslekler ve gelirler açısından ikamet edilen semtler arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunamadığından ( $p>0.05$ ), Hipotez 5/1 ve 5/2 yanlıştır.

Tablo-43: Yasadışı Göçmenlerin Türkiye’de Kalış Süreleri ile Türkiye’deki Meslekleri Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması.

Değişkenler	1-2 yıl (n=82)		2-3 yıl (n=49)		3 yıl ve üstü (n=79)		p/ $\chi^2$
	n	%*	n	%*	n	%*	
<b>Türkiye’deki Mesleği</b>							
Üretim, İmalat, İnşaat ve Vasıfsız İşçilik	51	62,2	29	59,2	40	50,6	<b>p=0,064</b> <b><math>\chi^2=11,896</math></b>
Hizmet Sektörü	6	7,3	6	12,2	19	24,1	
Ticaret	6	7,3	6	12,2	9	11,4	
Çalışmıyor	19	23,2	8	16,3	11	13,9	

\* Tabloda sütun yüzdeleri alınmıştır.

Tablo-43’de yasadışı göçmenlerin Türkiye’de kalış süreleri ile Türkiye’deki meslekleri karşılaştırılmıştır. Hem 1-2 yıl, hem 2-3, hem de 3 yıl ve üzeri zamandır Türkiye’de bulunan yasadışı göçmenler en yüksek oranlarda üretim, imalat, inşaat ve vasıfsız işçilik grubundaki mesleklerde çalışmışlardır. Türkiye’de kalış süreleri arasında icra edilen meslekler açısından istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamadığından ( $p>0.05$ ) Hipotez 5/3 yanlıştır.

4.2.6. İstanbul'da İkamet Edilen Semtler Açısından Aile ve Akrabalarının Göç Etme Durumları:

Tablo-44: Yasadışı Göçmenlerin Türkiye'de İkamet Ettikleri Semtler ile Aileleri ve Akrabalarının Göç Etme Durumlarının Karşılaştırılması.

Değişkenler	Avrupa 1 (n=156)		Avrupa 2 (n=32)		Asya (n=22)		p/ $\chi^2$
	n	%*	n	%*	n	%*	
<b>Ailelerinin Göç Durumu</b>							
Var	62	39,7	11	34,4	7	31,8	<b>p=0,692</b> <b><math>\chi^2=0,735</math></b>
Yok	94	68,2	21	68,2	15	68,2	
<b>Akrabalarının Göç Durumu</b>							
Var	29	18,6	4	12,5	3	13,6	<b>p=0,636</b> <b><math>\chi^2=0,906</math></b>
Yok	127	81,4	28	87,5	19	86,4	

\* Tabloda sütun yüzdeleri alınmıştır.

Tablo-44'de yasadışı göçmenlerin Türkiye'de ikamet ettikleri semtler ile ailelerinin ve akrabalarının göç etme durumları karşılaştırılmış olup, hem aileler hem de akrabalar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamadığından ( $p>0,05$ ), Hipotez 6/1 ve 6/2 yanlıştır.

## 4.2.7. Yasadışı Göçmenlerin Ülkelerine Geri Dönme İstekleri:

Tablo-45: Yasadışı Göçmenlerin Geri Dönme İstekleri ile Türkiye'deki Meslekleri ve Öğrenim Durumlarının Karşılaştırılması.

Değişkenler	Geri Dönmek İstiyor (n=16)		Geri Dönmek İstemiyor (n=194)		p/ $\chi^2$
	n	%*	n	%*	
<b>Öğrenim Durumu</b>					
Okula hiç gitmemiş	4	25,0	29	14,9	<b>p=0,230</b> <b><math>\chi^2=4,313</math></b>
İlköğretim	8	50,0	70	36,1	
Lise	3	18,75	80	41,2	
Lisans ve üstü	1	6,25	15	7,7	
<b>Türkiye'deki Mesleği</b>					
Üretim, İmalat, İnşaat ve Vasıfsız İşçilik	8	50,0	111	57,2	<b>p=0,771</b> <b><math>\chi^2=1,125</math></b>
Hizmet Sektörü	3	18,75	29	14,9	
Ticaret	1	6,25	20	10,3	
Çalışmıyor	4	25,0	34	17,6	

\* Tabloda sütun yüzdeleri alınmıştır.

Tablo-45'de yasadışı göçmenlerin ülkelerine geri dönme istekleri ile öğrenim durumları ve Türkiye'deki meslekleri karşılaştırılmıştır. Bu kapsamda hem öğrenim durumları hem de meslekleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamadığından ( $p>0,05$ ), Hipotez 7/1 ve 7/2 yanlışlanmıştır.

## GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yasadışı göç konusunda dünya çapında birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların bir kısmı göçmenlerin yalnızca sosyodemografik özelliklerini ortaya koymaya gayret ederken, diğer bir kısmı konuyu göçün nedenleri, süreçleri, hedef ülkedeki yaşam özelliklerini irdeleyen daha geniş bakış açılarıyla incelemektedir. Çalışma sonuçları ikinci grupta belirtilen özellikleri barındıran Avrupa ağırlıklı araştırmalarla karşılaştırılmıştır.

Drbohlav ve Janska (2009), Çek Cumhuriyeti'ne yönelen yasadışı göçleri inceledikleri çalışmalarında, örneklemi içinde kaynak ülke ve göç sürecinin özellikleri bağlamında iki ana grup tespit etmişlerdir. Birinci grubu ekonomik nedenlerle doğu Avrupa'dan gelenler oluşturmaktadır. Ukrayna, Rusya ve Moldova'lı olan bu bireylerin % 30'u kadın ve lise seviyesinde öğrenim durumuna sahiptir. İkinci grup ise Asya (ağırlıklı olarak Vietnam, Çin, Sri Lanka ve Hindistan) ve Afrika'dan (ağırlıklı olarak Nijerya, Gana, Fildişi Sahilleri) gelenlerden oluşmaktadır. Bekâr ve 30 yaş altı erkeklerin çoğunlukta olduğu bu grubun öğrenim durumu yalnızca temel düzeydedir. Göç sebepleri arasında en belirgin olanı ekonomik nedenlerdir. Kaynak ve hedef ülkeler arasındaki kültürel yakınlık, ailesel sebepler ve Çek Cumhuriyeti'ne girişin diğer ülkelere göre daha kolay oluşu gibi çekme faktörleri ile suça karışmış olma, dini hoşgörüsüzlük, askerlik hizmetinden kaçınma ve farklı politik düşüncelere olan tahammülsüzlük gibi itme faktörleri diğer nedenler olarak sayılmaktadır (Drbohlav ve Janska, 2009, s.146). Drbohlav ve Janska (2009, s.146) doğu Avrupa'dan gelen bireylerin çoğunun sınır kapılarından yasal yollardan girdiklerini fakat sahip oldukları turist vizesi ile bir işte çalışmaya başladıkları anda yasadışı duruma düştüklerini, Asya ve Afrika'dan gelenlerin ise çoğunlukla ülkeye kaçak yollardan girdiklerini belirtmektedir. Söz konusu yasadışı göçmenler Çek Cumhuriyeti'nde kiralık ev, otel ve pansiyonlarda konaklamışlardır. Bunlar arasında eşya ve odası az olan evlerde kalabalık mevcutlarla kalan görece fakir bireyler olduğu gibi, daha kaliteli evlerde ve daha az insanla yaşayanlar da bulunmaktadır. Drbohlav ve Janska (2009, s.154), yasadışılığın yaşamlarına getirdiği sınırlamaların göçmenlerin çalıştıkları işlerde de kendini gösterdiğini



savunarak, yasadışı göçmenlerin düşük ücretlerle, kötü koşullarda ve uzun sürelerle çalıştırıldıklarını belirtmektedir.

Belçika ve Hollanda, Avrupa'ya yönelen göç akınlarının hedefindeki iki önemli ülkedir. Belçika'da polis tarafından yakalanan yasadışı göçmenlerin %90'ının erkek, % 50'sinin ise 30 yaş ve üzerinde olduğunu belirten Van Meeteren ve diğerleri (2009, s.888) yasadışı göçmenlerin mevsimlik tarım işçiliği, bahçıvanlık, temizlik ve inşaat işçiliği gibi zor ve günlük kazancı 30 avroyu geçmeyen işlerde çalıştırıldıklarını ifade etmektedir. Aynı çalışmada bireylerin geldikleri ülkeler ile Belçika'daki meslekleri arasında ilişkiye rastlanmamıştır. Van Meeteren 2012 yılında Belçika ve Hollanda'da yaşayan yasadışı göçmenlere yönelik yaptığı başka bir araştırmada ise göç etme nedenlerine göre üç farklı grup tespit etmiştir. Buna göre birinci grup "yatırımcı göçmenler (investment migrants)" olarak adlandırılmaktadır. Bu kişiler hedef ülkede belirli bir süre çalışarak yeterli ekonomik kazancı sağlamayı müteakip ülkelerine dönmektedirler. İkinci grubu oluşturan "yerleşimci göçmenler (settlement migrants)" hedef ülkeye uzun süreliğine veya devamlı ikamet etmek amacıyla gelmekte ve bu ülkede yasal bir statü kazanmanın önemini kabul etmekle beraber bir zorunluluk olarak görmemektedirler. Üçüncü grubu oluşturan bireyler ise "yasallaşma gayretindeki göçmenler (legalization migrants)" şeklinde adlandırılmaktadır. Bu kişiler daha iyi bir yaşam için hedef ülkede yasal olarak bulunmayı amaçlamaktadırlar. Van Meeteren (2012,s.321) her üç gruptaki bireylerin de çoğunlukla ekonomik nedenlerle göç ettiklerini, yasallaşma gayretindeki göçmenlerin bir bölümünün de kaynak ülkelerdeki siyasi baskı ve çatışmalardan kaçtıklarını belirtmektedir.

İngiltere'ye yönelen yasadışı göçler hakkında Saha (2012), Sigona (2012) ve Ahmad (2008)'in ilişki ağlarına atıfta buldukları çalışmaları dikkat çekmektedir. Sosyodemografik profileme çabasında olan Saha (2012, s.7), örnekleminin % 55'inin 30 yaş altında, %92'sinin erkek, %17'sinin okuma yazma bilmeyen ve çoğunluğunun bekâr bireylerden oluştuğunu belirtmektedir. Yasadışı göçmenlerin hemşehrilerinin bulunduğu düşük ücretli işlerde çalıştıklarını belirten Sigona (2012, s.53-56); aile, akraba ve arkadaşların hedef ülkede hem referans noktası olduklarını hem de ihtiyaç halinde yardım, tavsiye ve destek

sağladıklarını belirtmektedir. Ahmad (2008, s.857) yasadışı yollardan İngiltere'ye göç eden Afganistan ve Pakistan uyrukluları incelediği çalışmasında bireylerin kasaplık, fabrika işçiliği, inşaat işçiliği, manavlık, kasiyerlik, aşçılık gibi mesleklerde çalıştıklarına işaret etmektedir. Bir göçmen ilişkileri ağının başka bir ilişki ağıyla etkileşim içinde olabileceğini savunan Ahmad (2008, s.862), Londra'da yaşayan Pakistanlıların ülkenin kuzeyinde yaşayan çeşitli etnik gruplarla başta ekonomik olmak üzere birçok konuda bağlantılı oluşunu örnek olarak sunmaktadır.

Akdeniz havzasındaki yasadışı göç hareketlerinde Avrupa'ya giriş noktası olarak güneydoğu Avrupa ülkeleri ve İtalya önem arz etmektedir. Papadopoulos (2011, s.460) güneydoğu Avrupa'da göç ve güvenlik tehditlerini incelediği çalışmasında, en temel yasadışı göç nedeninin ekonomik oduğuna işaret etmektedir. İtalya'da yasadışı göçü araştıran Monzini (2007, s.179) göçmen kaçakçılarının aldıkları ücretin belirlenmesinde; yalnızca kaynak ve hedef ülkeler arasındaki mesafenin değil, göç rotasının karmaşıklığı, kullanılacak araçlar, kaynak ve transit ülkelerdeki güvenlik kontrollerinin durumu, hedef ülkede kaçakçı göçmen ilişkisinin devam edip etmeyeceği gibi faktörlerin de etkili olduğunu belirtmektedir. İtalya'daki yasadışı göçmenler üzerinde yapılan bir başka çalışmada ise öğrenim durumu, mesleki yeterlilik ve yabancı dil bilgisi daha yüksek olan bireylerin ülkelere dönme konusunda daha istekli oldukları ifade edilmektedir (Coniglio ve diğerleri, 2010,s.110).

Fazito ve Soares (2013) Brezilya'dan ABD'ye yönelen yasadışı göç hareketlerini incelemişlerdir. Buna göre Brezilya-ABD arasındaki yasadışı göç hareketlerinde de ağırlık erkek bireyler üzerindedir. İki ülke arasındaki yasadışı göç güzergâhlarından ortalama 5.000 ABD doları karşılığında geçilmektedir (Fazito ve Soares, 2013, s.6). Bu çalışmada "sosyal sermaye" kavramına atıf yapılmaktadır. Hangi kuram çerçevesinde açıklanırsa açıklansın, her göç sisteminin üç yapısal unsuru vardır: Kaynak ülke, hedef ülke ve geçiş/dönüşüm noktaları. İlişki ağları açısından bakıldığında; kaynak ülkedeki ve hedef ülkedeki topluluklar/ilişkiler ile bunlar arasında göçmenin dönüşümünü sağlayan bağlar söz konusudur (Fazito ve Soares, 2013, s.3). İşte göçmeni hedef ülkeye alıştıran ve buradaki yeni hayatına alışmasını sağlayan bu bağlar yukarıda

açıklanan sosyal sermayedir. Fazito ve Soares (2013, s.7) Brezilya ile ABD arasındaki yasadışı göç sisteminin göçmenlerin kaynak ve hedef ülkelerdeki toplumlarla olan bireysel ilişkilerine ilave olarak kurumsallaşmış sosyal ağlar tarafından organize edildiğini belirtmekte ve çalışmalarında inceledikleri yasadışı göçmenlerin % 23,5'inin göç sürecinde akraba ya da arkadaşlarının bulunduğu en az bir göçmen kaçakçısı ya da daha önce yasadışı yollardan göç etmiş bir kişinin sağladığı yardımın söz konusu olduğunu belirtmektedir.

Türkiye'de yapılan akademik çalışmalarda hedef ülke olma özelliğine doğrudan atıfta bulunan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Konuya en yakın olarak 2003 ve 2007 yıllarında İçduygu tarafından, 2012 yılında ise İçduygu ve Yüksek tarafından yapılan üç çalışma ön plana çıkmıştır. İçduygu'nun ilk çalışması (2003), bulgularını 53 yasadışı göçmenle görüşerek elde ettiği araştırmadır. Buna göre, Türkiye'de yakalanan yasadışı göçmenler aralarında iyi öğrenim seviyeli ve şehir hayatına alışkın genç erkek ve kadınlar bulunmakla birlikte, çoğunlukla değişik ülkelerden gelen genç, fakir, vasıfsız, kırsal kesimde ikamet eden ve düşük öğrenim seviyeli kişilerdir. Aynı çalışmada Iraklı ve İranlı yasadışı göçmenlerin sayıca çokluğuna işaret edilmektedir (İçduygu, 2003, s.8-43). Göç edilecek ülke hakkında daha önceden bilgi sahibi olunması, hem göç kararının verilmesinde hem de göç edilen ülkedeki şartlara alışma konusunda önemli rol oynamaktadır. Ayrıca Afgan, İranlı ve Iraklı bireyler için Türkiye, ülkesine coğrafi açıdan yakın oluşu, sınırdan kolaylıkla geçilebilmesi, kaçakçıların az para istemesi ve ucuz seyahat maliyeti, geçimin az miktarda parayla sağlanabilmesi ve göçle ilgili BM ajanslarının temsilciliklerinin bulunması gibi sebeplerle hedef ülke haline gelmektedir. Bu üç ülkeden gelen yasadışı göçmenler en yüksek oranlarda geçerli bir pasaport ve/veya vizeye sahip olmayan bireylerdir. İçduygu (2003, s.43) Türkiye'ye getirilme karşılığında yasadışı göçmenlerin kaçakçılara en az 100, en çok 15.000 ABD doları ödediklerini ve bunun ortalamasının 1.433 ABD doları olduğunu belirtmektedir. Yasadışı göçmenlerin yasal olarak çalışmalarına imkân bulunmadığından, 3D işlere yöneldiklerini belirten İçduygu (2003, s.55), örneklemindeki bireylerin Türkiye'de ulaşmak istedikleri yaşam standardını yakalayamadıklarını, yalnızca geçimlerini sağlayabilecek kadar gelire (10-450 ABD doları aralığında) sahip

olduklarını ifade etmektedir. Söz konusu yasadışı göçmenler arasında bakıcı ve işçilerden oluşan iki grup dikkat çekmektedir. İlk grupta başta Moldova olmak üzere eski doğu bloğu ülkelerinden gelerek orta ve üst sınıf Türk ailelerin yanında çocuk veya yaşlı bakıcılığı yapan kadınlar yer almaktadır. İkinci grupta ise değişik ülkelerden gelerek özellikle batı bölgelerinde inşaat işçiliği ya da çiftçilerin yanında tarım işçiliği yapan erkek bireyler bulunmaktadır. Her iki gruptaki göçmenler de yasadışı olarak çalıştırılmakta ve oldukça az ücretler almaktadır (İçduygu, 2003, s.28). Yasadışı göçmenlerin üçte ikisi Türkiye'ye eşleriyle birlikte, yarısı da çocuklarıyla birlikte geldiklerini belirtmiş, ayrıca her dört göçmenden birisi aile bireylerini ve/veya arkadaşlarını da Türkiye'ye getirmek istediklerini ifade etmiştir. Ayrıca yasadışı göçmenlerin çoğu ülkelere geri dönmek istememektedir (İçduygu, 2003, s.55). İçduygu bu çalışmasında Türkiye'nin güvenlik, coğrafya ve politika kaynaklı üç temel faktörün tesiriyle, göç hareketlerinin daha fazla hedefi haline geldiğini belirtmektedir. Güvenlik endişeleri açısından bakıldığında; Türkiye'ye komşu ülkelerde yaşanan, güvenlik ve daha iyi bir yaşam gayretiyle halkı göçe zorlayan iç savaşlar ve çatışmalar ön plana çıkmaktadır. Coğrafi konum açısından bakıldığında, Türkiye'nin doğu ile batı, kuzey ile güney arasında bir kavşak noktası oluşturması anlaşılmaktadır. Politik uygulamalar açısından bakıldığında, başta AB çatısı altındakiler olmak üzere batılı ülkelerin yasadışı göçle mücadelede son dönemde daha katı göç politikaları izlemesi ve daha kuvvetli sınır güvenliği ve kontrolü çalışmaları gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu sebeple daha önce de değinildiği üzere eskiden göç veren ülkeler olan İrlanda, İtalya, Yunanistan, Portekiz, Polonya ve Türkiye gibi merkezî Avrupa'ya çevre ülkeler, günümüzde artık göçün hedef ülkeleri arasında girmişlerdir (İçduygu, 2003, s.24; Düvell, 2006b, s.15).

İçduygu ikinci araştırmasında (2007) doğu Akdeniz havzasında yasadışı göç hareketlerini Türkiye bağlamında incelemiş ve birçok hedef ülkede bulunan sermaye odaklı bir ana sektör ile emek odaklı ikincil bir sektörün ortak varlığından oluşan bir dikotominin Türkiye'de de bulunduğunu savunmuştur. Buna göre birçok işveren ucuz işgücünün cazibesıyla yasadışı göçmenleri çalıştırmakta, buna karşılık yasadışı göçmenler de gelişmiş ve güvenli bir

ülkede umut ettikleri miktarlarda olmasa da memleketlerinde elde ettiklerinden daha fazla kazanma imkânına erişmektedirler. Bu sebeple, çoğu 3D işlerde çalışmasına rağmen yasadışı göçmenlerin sınır dışı edildikten sonra Türkiye'ye dönmeye istekli olması anlamlı görünmektedir.

İçduygu, Yüksekler ile yaptığı son çalışmasında (2012), daha önceki çalışmalarında Türkiye'nin hedef ülkeye dönüşmesine yönelik bilgilere atıfta bulunmuştur. Buna göre en önemli göç nedenleri olarak Türkiye'ye coğrafi ve kültürel açıdan yakınlık, kaynak ülkedeki politik baskılar, güvenlik endişeleri ve ekonomik imkânların yetersizliği ifade edilmektedir. İçduygu ve Yüksekler (2012, s.448) bu çalışmalarında ayrıca yasadışı göçmenlerin Türkiye'de ev hizmetleri, seks işçiliği, eğlence ve turizm, inşaat, tarım ve giyim imalatı gibi işlerde çalıştıklarını belirtmektedir.

İlişki ağlarının göç sürecine etkilerine yönelik literatür taramasında Haug (2008) ile Leerkes ve diğerleri (2007)'nin çalışmalarına önem atfedilmiştir. Haug (2008, s.588)'a göre sosyal ağlar içindeki etkileşimler özellikle göç maliyetini ve karşılaşılan riskleri azaltmaktadır. Öyle ki bu ağlar göçmenin seyahati için gereken para ile iş ve konaklama imkânları sağlayabilir, göçmen kaçakçıları ile irtibatı tesis edebilir. Bu kapsamda kaynak ve hedef ülkelerdeki göçmenler, eski göçmenler ve göçmen olmayanlar arasındaki söz konusu ağların özellikle emeğin yer değiştirmesi bağlamında bir göç zinciri oluşturmaktadır. Bünyesine katılan herbir yeni göçmenle bu zincir genişleyerek güçlenmekte ve potansiyel göçmenler için hedef ülkede sosyal ağlar ve etnik topluluklardan istifade imkânı yaratmaktadır. Bu noktada Leerkes ve diğerlerinin (2007, s.1493) atıfta bulunduğu "sosyal sermaye" (social capital) kavramı öne çıkmaktadır. Sosyal sermaye; yasadışı göçmenlerin oluşturduğu ilişkiler ağı yoluyla para, iş, konaklama, bilgi ve belgeye ulaşma ve muhtemel evlilik imkânlarını kullanabilmeyi ifade etmektedir. Sosyal sermayeden etkin olarak faydalanan bireylerin iş imkânlarına ulaşmaları, ucuz ve uygun konaklama olanaklarına erişmeleri daha kolay olmaktadır.

Mevcut çalışmanın örnekleminde yer verilen 210 bireyin yarısı bekâr, % 75'i erkek, yalnızca % 23,3'ü lise ve üzeri öğrenim durumuna sahip ve % 72,4'ü memleketlerinde köy ve kasabalarda ikamet eden kişilerdir. İlişki arayıcı

analizler neticesinde yasadışı göçmenlerin yaşı ve öğrenim durumları açısından kaynak ülkeler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı anlaşılmıştır. Bireylerin sorulara verdikleri yanıtların çoğunlukla geldikleri ülkeler açısından Asya, Afrika, Ortadoğu ve Avrupa şeklinde gruplanabildiği görülmüştür. Ülkelerindeki meslekleri açısından bakıldığında; Asya, Afrika ve Ortadoğulu bireylerin en yüksek oranlarda 3D işleri de içeren üretim, imalat, inşaat ve vasıfsız işçilik grubunda çalıştıkları görülmüştür. Avrupalı bireylerin bir kısmı hizmet sektöründe çalışmış iken diğerleri işsizdir. Göç etme nedenleri açısından bakıldığında; Asya, Afrika ve Avrupa ülkelerinden gelen göçmenlerin en yüksek oranlarda ekonomik nedenlerle, Ortadoğu ülkelerinden gelenlerin ise ülkelerinde güvenlik endişesi duymaları sebebiyle Türkiye'ye geldikleri görülmüştür. Asya ve Ortadoğulu olan göçmenler coğrafi, kültürel ve dini olarak ülkesine yakınlığı nedeniyle Türkiye'yi tercih ederken, Afrika ve Avrupa'dan gelenler Türkiye'yi seçme sebebi olarak uygun iş imkânlarının bulunmasını en yüksek oranda belirtmişlerdir. Bu kapsamda, İçduygu (2003)'nun Türkiye'nin göç hareketlerinin hedefine haline dönüşümüne ilişkin belirttiği güvenlik, coğrafya ve politika kaynaklı üç faktöre "ekonomik gelişmişlik" etkeninin de ilave edilmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Türkiye 1990'lardan itibaren ekonomik anlamda büyük gelişme göstermiş, 2003 yılında 231 milyar ABD doları olan Gayri Safi Yurt İçi Hâsılasını (GSYİH) 2012 yılında 786 milyar ABD dolarına yükselterek üç katın üzerinde bir artış sağlamıştır. Aynı dönemde kişi başına düşen milli gelir ise 3.500 ABD dolarından 10.500 ABD dolarına yükselmiştir. Bu haliyle AB üyesi ülkelerle kıyaslandığında altıncı, dünya sıralamasında ise 16. büyük ekonomi durumuna ulaşmıştır (T.C. Başbakanlık TYDTA, 2014). Çalışmanın örnekleminde yer alan bireylerin ülkeleri ile GSYİH ve kişi başı GSYİH açısından karşılaştırma yapıldığında, Romanya ve İran (bu iki ülkenin verileri normalden yüksek değerler sunan satın alma paritesine göre hesaplanmıştır) dışındaki tüm ülkelerin verilerinin Türkiye ile rekabet edemeyecek seviyelerde oldukları görülmüştür (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2014). Bu kapsamda, diğer ülkelere nazaran maddi anlamda daha zengin bulunan Türkiye'nin kaynak ülke vatandaşları için bir cazibe merkezi olduğu ortadadır. Bu noktada ekonomik nedenlerin kendi başına göç kararı vermeye yetip

yetmediği hususu önem kazanmaktadır. Bireylerin kendilerinden önce göç edenlerin hedef ülkelerdeki standartların altında bir yaşam sürdürdüklerini bildikleri halde yasadışı yollardan göç ediyor olması dikkat çekicidir. Bu bağlamda, en önemli göç sebebi olmakla birlikte ekonomik nedenlerin kendi başına göç için yeterli olmadığı, buna ilave olarak bireylerin kaynak ülkede sürekli bir azalma eğilimi gösteren sosyo-ekonomik ve/veya politik durumlarının da ilave birer itme faktörü olduğu değerlendirilmektedir.

Göçmenler çoğunlukla ülkelerindeki ve yurt dışındaki tanıdıklarının (aile, akraba, arkadaş) kendilerini göçe teşvik ettiklerini ifade etmektedirler, ancak göçe teşvik eden kişiler açısından bireylerin ülkeleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Benzer şekilde bu kişilerden çoğunun göçmen kaçakçıları ile tanıdıkları vasıtasıyla irtibata geçtikleri anlaşılmıştır.

Türkiye'ye yasadışı yollardan giren bireylerin tamamı göçmen kaçakçılarından yardım almıştır. Bunların büyük bölümü İran ve Irak sınırlarından dağlık arazi kesimlerinden yaya olarak giriş yapmıştır.

Yasadışı göçmenlerin ülkeleri ile Türkiye'de kaldıkları süre arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Bununla birlikte büyük çoğunluğunun 3D işleri de içeren üretim, imalat, inşaat ve vasıfsız işçilik grubundaki mesleklerde çalıştıkları tespit edilmiştir. Bireylerin Türkiye'deki hedef ülkedeki meslekleri açısından mevcut çalışma ile yukarıda belirtilen çalışmalar arasında benzerlikler bulunduğu değerlendirilmektedir. Özellikle İçduygu (2003)'nun araştırma sonuçları ile bu çalışmada elde edilen bulgular yüksek oranda örtüşmektedir.

Bireylerin öğrenim durumları ile Türkiye'deki aylık gelirleri arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur. Ayrıca, İstanbul'u tercih nedenleri ile öğrenim durumları arasında da anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, lise ve üstü seviyede öğrenim durumu bulunanlar en yüksek oranlarda iş ve öğrenim imkânlarının bulunması nedeniyle tercih ederken, ilköğretim mezunu ve daha düşük öğrenim seviyesindekiler bu şehirde tanıdıklarının (aile, akraba, arkadaş) bulunması sebebiyle İstanbul'u tercih ettiklerini belirtmektedirler. Ayrıca yasadışı göçmenlerin ülkelerine geri dönme isteklerine yönelik elde edilen bulgular Coniglio ve diğerleri (2010, s.110) tarafından ifade edilen öğrenim durumu,

mesleki yeterlilik ve yabancı dil bilgisi daha yüksek olan bireylerin ülkelerine dönme konusunda daha istekli oldukları savını desteklememektedir.

Çalışma sonuçlarından hareketle Türkiye'deki yasadışı göçmenlerin burada arzu ettikleri ekonomik standartları yakalayamadıkları ve bu durumlarının birçok yönden diğer çalışmalarda belirtilen Avrupa ülkelerindeki yasadışı göçmenlerin durumuna benzediği değerlendirilmektedir. Ayrıca Crisp (1999) tarafından ifade edilen ilişki ağlarının bilgiye, maliyete, göçe zemin hazırlamaya ve hedef ülkede destek sağlamaya yönelik etkileri de görülmüştür.

Her ne kadar anket uygulanan söz konusu 210 bireye göç öncesi ve sonrası yaşamlarına ait ayrıntılı sorular yöneltilmiş olsa da dünyanın hiçbir yerindeki bir göç hareketinin bir başkasıyla aynı olamayacağı düşüncesinden hareketle, elde edilen bilgilerin yasadışı göç hakkında yalnızca kısmî bilgiler sunabileceği değerlendirilmektedir.

Türkiye kaynak, geçiş (transit) ve hedef ülke özellikleri ile iç göç hareketlerini aynı anda bünyesinde barındıran sayılı ülkelerden biridir. 2005 yılında Türkiye'ye 39.947.829 yabancı uyruklu kişi hudut kapılarından giriş çıkış yaparken, bu rakam 2013 yılında 65.505.069 olmuştur (GİGM, 2014). Yine 2013 yılında 313.692 yabancı aile birleşimi, çalışma, eğitim ve diğer nedenlerle Türkiye'de ikamet izni almıştır. Bu rakam orta ölçekli bir ilin nüfusuna tekabül etmektedir. Bu sayılar Türkiye'nin yabancılar için birçok anlamda cazibe merkezi haline geldiğinin açık bir özetidir ve bu bağlamda "hedef ülke" olma özelliğinin ekonomik, güvenlik, politik ve sosyal etkilerinin müteakip çalışmalarda genişletilerek incelenmesi gerekmektedir. Ekonomik boyutlar kapsamında Türkiye'deki yabancı çalışan sayısı, yasadışı göçmenlerin kayıt dışı sektörlerdeki rolü, Türkiye'ye yönelen göçün maliyeti, vb. hususların sistematik şekilde araştırılmasının daha geniş bir alanda farkındalık yaratacağı değerlendirilmektedir. Güvenlik boyutu açısından Türkiye'nin yasadışı göçe ilişkin aldığı mevcut tedbirler ile yasadışı göç-güvenlik ilişkisine dönük devlet tasarruflarının neler olduğunun araştırılması hem sosyoloji hem de kamu idaresi açısından fayda sağlayacaktır. Türkiye'ye yönelik göçleri politik açıdan inceleyen çalışmaların da zenginleştirilmesi gerekmektedir. Bu konuda Avrupa örneği Türkiye için çok önemli dersler barındırmaktadır. Yasadışı göç ve



göçmenler Avrupa siyasetinde seçim malzemesi olarak kullanılmış, göçmen karşıtı siyasi partiler ve dernekler kurulmuş ve hatta göçmenlerin kendileri dahi siyasi aktör haline gelmişlerdir. Avrupa'daki Türk göçmenlerin siyasete etkilerine yönelik birçok çalışma bulunmaktadır (Tolay, 2012, s.10-11). Türkiye'de ise henüz politik etki yaratabilecek bir göçmen grubundan söz edilmese de yakın geçmişte Ortadoğu coğrafyasında yaşanan olaylar nedeniyle meydana gelen göç hareketleri bu kapsamda çalışma yapılmasını gerekli kılmaktadır. Literatürdeki çalışmaların çoğu yasadışı göç, göçmen ve kaçakçılara odaklanmaktadır. Bunlara ilave olarak Türk halkının yasadışı göç, göçmenlik, kimlik ve vatandaşlık olguları arasındaki ilişkilere olan bakış açısının incelenmesinin de önemli bir katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Yasal ve yasadışı göçün anlaşılmasına yönelik yapılacak çalışmaların disiplinler arası bir yaklaşımla gerçekleştirilmesine ihtiyaç vardır. Özellikle sosyoloji, ekonomi, antropoloji, demografi, coğrafya ve siyasal bilimler alanlarında çalışan araştırmacıların kendi alanlarındaki çalışmalarına ilave olarak birbirleriyle koordineli araştırmalar yapmaları önemli bir gerekliliktir. İçişleri Bakanlığına bağlı olarak kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün de bu çalışmalarda yer alması ayrıca önem arz etmektedir.

Birçok Avrupa ülkesi bir yandan yaşadığı nüfus azalmasının muhtemel ekonomik sonuçlarından endişe ederken, diğer yandan yasadışı göç kaynaklı güvenlik kaygılarını yaşamaktadır. Bu ikilem neticesinde göçü destekleyen ve karşı olan iki görüş ortaya çıkmıştır. Birinci görüş yasadışılığın hedef ülkelerin yasaklayıcı göç politikaları ile uygulamaları nedeniyle oluştuğunu ve göçmenlere yasal bir hareket alanı bırakılmadığını ifade etmektedir. Göçe karşı olan ikinci görüş ise toplumun güvenliğine tehdit olarak görülen yasadışı göçün önüne set çeken katı sınır güvenliği politikalarının gerekliliğini savunmaktadır. Avrupa'nın mevcut siyasi, ekonomik ve sosyal yapısıyla bu ikilemi yakın gelecekte aşması beklenmemelidir. Bu noktada, yasadışı olduğu için bir göçmeni suçlayarak geldiği yere geri göndermenin sorunu çözmediği ve çözemeyeceği hatırdta tutulmalıdır. Küreselleşmeye paralel olarak hizmet ve ürünlerin rahatça dolaşımına odaklı serbest ticaret anlayışını benimseyen neoliberal düşünce, kişilerin yer değiştirme özgürlüğünü de benimsemeli midir,

yoksa göç hareketleri engellenmeli midir? Düvell (2006a, s.4)'in de belirttiği gibi; bu ikilem yalnızca ekonomik anlamda değil, felsefi bir sorun olarak da önem kazanmaktadır.

## KAYNAKÇA

- AB Üyesi Ülkelerin Dış Sınırlarında Operasyonel İşbirliğinin Yönetimi Ajansı Risk Analiz Birimi (European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union Risk Analysis Unit [Kısaltma: FRONTEX]). (2012). *Annual Risk Analysis 2012* (Rapor No: 5202). Varşova: FRONTEX.
- Abadan Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- ABD Dışişleri Bakanlığı (USA Department of State-USDS). (2011). *2010 Yılı Terörizm Hakkında Ülke Raporları (2010 Country Reports on Terrorism)* (Rapor No:-). Washington D.C.: USDS.
- ABD Dışişleri Bakanlığı (USA Department of State-USDS). (2014). *2013 Yılı Terörizm Hakkında Ülke Raporları (2013 Country Reports on Terrorism)* (Rapor No:-). Washington D.C.: USDS.
- Ahmad, A.N. (2008). The Labour Market Consequences of Human Smuggling: “Illegal” Employment in London’s Migrant Economy. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol.34, No.6, 853-874. Erişim: 05 Haziran 2014, Routledge (Taylor & Francis), Kayıt (DOI) No.: 10.1080/13691830802211158.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslar Arası Göç ve Kültürler Arası İletişim, *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5 (20), 292-303.
- Avrupa Komisyonu. (2010). *Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu* (Rapor No: SEC[2010]1327). Brüksel: Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi.

- Avrupa Komisyonu. (2011). *Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu* (Rapor No: SEC[2011]1201). Brüksel: Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi.
- Avrupa Komisyonu. (2012). *Türkiye 2012 Yılı İlerleme Raporu* (Rapor No: SWD[2012]336). Brüksel: Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi.
- Avrupa Komisyonu. (2013). *Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu* (Rapor No: SWD[2013]417). Brüksel: Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi.
- Avrupa Polis Ofisi (European Police Office [EUROPOL]). (2011). *The European Union Terrorism Situation and Trend Report 2011 (TE-SAT 2011)* (Rapor No: SEC[2010]1327). The Hague: EUROPOL.
- Başol, K. (1995). *Demografi*. İzmir: Anadolu Matbaası.
- Beutin, R., Canoy, M., Horvath, A., Hubert, A., Lerais, F. ve Sochacki, M. (2007). Reassessing the Link between Public Perception and Migration Policy. *European Journal of Migration and Law*, 9 (1), 389–418.
- Bijak, J. (Eylül 2006). *Forecasting International Migration: Selected Theories, Models and Methods* [Bildiri]. Central European Forum For Migration Research, Varşova.
- Bilgili, A., Aydoğan, F., Güngör, C. (1996). Doğu Anadolu Bölgesinde Zorunlu Göç Olgusunun Sosyolojik Çözümlemesi: Van Örneği. *Toplum ve Göç, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi*. Mersin: Sosyoloji Derneği.
- BM UNHCR Kurumlararası Bilgi Paylaşım Portalı (UN High Commissioner of Refugees Interagency Information Sharing Portal [Kısaltma: UNHCR-IISP]) (t.y.). Erişim: 27.06.2014, <http://www.unhcr.org>

- BM Uyuşturucu ve Suç Bürosu (UNODC) (United Nations Office on Drugs and Crime). (2008). *2008 Yılı Raporu*. (Rapor No.-). Erişim: 10 Nisan 2009, <http://www.unodc.org>.
- Castles,S., Miller, M.J. (2003). *The Age of Migration*. New York: The Guilford Press.
- Crisp, J. (1999). *Challenges of the New Diasporas: Migrant Networks and Their Impact on Asylum Flows and Regimes*. Erişim: 01 Nisan 2012, BM UNHCR Ağ Sitesi: <http://www.unhcr.org/3ae6a0c6c.html>.
- Coniglio, N.D., De Arcangelis, G., Serlenga, L. (2010). Return Decisions of Undocumented Migrants: Do Network Effects Help the High-Skilled Overstay?. *Labour, 24 (Special Issue)*, 93-113. Erişim: 05 Haziran 2014, Fondazione Giacomo Brodolini & Blackwell Publishing.
- Corbett, J. (2005), *Ernest George Ravenstein: The Laws of Migration*, Erişim: 30 Nisan 2013, <http://www.csiss.org/classics/content/90>.
- Cyrus, N. ve Vogel, D. (2000). *Immigration as a Side-effect of Other Policies: Principles and Consequences of the German Non-immigration Policy*. Erişim: 01 Nisan 2012, European University Institute Ağ Sitesi: <http://www.iue.it/RSCAS/research/IAPASIS>.
- Cyrus, N. ve Vogel, D. (2001). *Implementing Migration Control in Labour Markets-Routines & Discretion in Germany*. Erişim: 01 Nisan 2012, European University Institute Ağ Sitesi: <http://www.iue.it/RSC/IAPASIS/2001SeptGerman%20case.pdf>.

- Cyrus, N. ve Vogel, D. (2002). *Managing Access to the German Labour Market: How Polish (Im)migrants Relate to German Opportunities and Restrictions*. Erişim: 01 Nisan 2012, European University Institute Ağ Sitesi: <http://www.eui.eu/RSCAS/Research/IAPASIS/200208.Rep.DE.pdf>.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, Güz 2006, Sayı 17, 35-60.
- Danış, A.D. (2004). Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye. *Birikim*, Ağustos-Eylül 2004, No.184-185, 216-224.
- Demir, O.Ö. ve Duman, A. (Eylül 2009). *Uluslar Arası Göç ve Suç Kesişiminde Karşılaştırmalı Örnekler ve Türkiye* [Bildiri], Süleyman Demirel Üniversitesi Uluslar Arası Davraz Kongresi 2009, Isparta.
- Demir, G. (1997). Göç Nedenleri ve Göçlerin Beklentilerindeki Gerçekleşme Durumu: Bolu İli Kıbrısçık İlçesi Örneği. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE). *Toplum Göç Bildirileri Kitabı*, Ankara: DİE Yayın No: 2046.
- Deniz, O. ve Etlan, E. (2009). Kırdan Kente Göç ve Göçmenlerin Uyu Süreci Üzerine Bir Çalışma: Van Örneği. *Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2). Erişim: 29 Kasım 2011, <http://www.insanbilimleri.com/ojs/index.php/uib/article/view/881/433>.
- Drbohlav, D., Janska, E. (2009). Illegal Economic and Transit Migration in the Czech Republic: A Study of Individual Migrants' Behaviour. *Europe-Asia Studies*, Vol.61, No.1, 141-156. Erişim: 05 Haziran 2014, Routledge (Taylor & Francis), Kayıt (DOI) No.: 10.1080/09668130802533025
- Düvell, F. (2006a). The Irregular Migration Dilemma: Keeping Control, Out of Control or Regaining Control? Düvell, F. (Ed.). *Illegal Immigration in Europe* (s.3-34). Hampshire: Palgrave Macmillan.

- Düvell, F. (2006b). Irregular Migration: A Global, Historical and Economic Perspective. Düvell, F. (Ed.). *Illegal Immigration in Europe* (s.3-34). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Düvell, F. (2006c). Undocumented Migration in Europe: A Comparative Perspective. Düvell, F. (Ed.). *Illegal Immigration in Europe* (s.171-196). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Düvell, F. (2011). Paths into Irregularity: The Legal and Political Construction of Irregular Migration. *European Journal of Migration and Law*, No.13, 275-295, Erişim: 05 Haziran 2014, Martinus Nijhoff Publishers, Kayıt (DOI) No.: 10.1163/157181611X587856
- Eliade, M. (2003a). *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi (Cilt 1: Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına)*. İstanbul: Kabalıcı Kitapevi.
- Eliade, M. (2003b). *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi (Cilt 3: Muhammed'den Reform Çağına)*. İstanbul: Kabalıcı Kitapevi.
- EGM Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı (EGM-SGDB). (2010). *2010 Faaliyet Raporu* (Rapor No:-). Ankara: İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü.
- EGM ve İltica/Göç Konulu AB Eşleştirme Proje Grubu (EGM ve AB-EPG). (2005). *İltica ve Göç Mevzuatı*. Ankara: Başkent Matbaası.
- EGM (EGM) Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı. (2012). "İstatistik Talebi" Konulu Yazı (Evrak No: B.05.1.EGM.0.13-49579 (31824)). Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü.
- Faist, T. (2003). *Uluslar Arası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*. (Çeviren: Azad Zana Gündoğan). İstanbul: Bağlam Yayınları.

- Fassmann, H. ve Münz, R. (2002). EU Enlargement and Future East–West Migration in Europe. IOM. *New Challenges for Migration Policy in Central and Eastern Europe*. Cenevre: IOM.
- Fazito, D., Soares, W. (2013). The Industry of Illegal Migration: Social Network Analysis of the Brazil-US Migration System. *International Migration*, 1-22, Erişim: 05 Haziran 2014, Blackwell Publishing, Kayıt (DOI) No.: 10.1111/imig.12034
- Genelkurmay Başkanlığı İletişim Daire Başkanlığı. (2012). “Bilgi Edinme Hakkı Kanunundan Yararlanma Talebi” Konulu Yazı (Evrak No: GENSEK.:5010-257-12/İletişim D.Ynt.Ş.). Ankara: Genelkurmay Başkanlığı.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji: Kısa Fakat eleştirel Bir Giriş*. (Çeviren: Ülgen Y. Battal). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Greenwood, M.J. ve Hunt, G.L. (2003). The Early History of Migration Research, [Göç Araştırmalarının Erken Tarihi]. *International Regional Science Review*, 26, 13-37.
- Gurak, D. T. ve Caces, F. (1992). Migration Networks and the Shaping of Migration Systems. Kritz, M.M., Lim, L.L. ve Zlotnik H. (ed.). *International Migration Systems: A Global Approach*. (s.150-176) London: Oxford University Pres.
- Gürkan, M. (2006). *Sosyolojik Açıdan Göç ve Yasadışı Göç Hareketleri*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Hamitoğulları, B. (t.y.). *Çağdaş İktisadi Sistemler: Oluşum ve Değişim Aşamaları ile Strüktrel ve Doktrinal Bir Yaklaşım*. Ankara: Ajans-Türk Mat.San.



- Haug, S. (2008). Migration Networks and Migration Decision-Making. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34 (4), 585-605. Erişim: 05 Haziran 2014, Routledge (Taylor & Francis), Kayıt (DOI) No.: 10.1080/13691830801961605
- Hazır, H. (2001). *Siyasal Şiddet ve Terörizm*. İstanbul: Nobel Yayınevi.
- Heaton, H. (t.y.) *Avrupa İktisat Tarihi, Cilt II*, (M.A. Kılıçbay ve O. Aydoğuş, Çev.). Ankara: Verso Yayınları (t.y.).
- Held, D. ve McGrew, A. (2002). *Globalization/Anti-Globalization*, Cambridge: Polity Press.
- Human Rights Watch (HRW). (2003). *Iraq: Forcible Expulsion Of Ethnic Minorities*. Erişim: 22 Aralık 2011, UNHCR Ağ Sitesi, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3e807ce29.html>
- İçduygu, A., Toktaş, Ő. (2002). How Do Smuggling and Trafficking Operate via Irregular Border Crossings in the Middle East? Evidence from Fieldwork in Turkey. *International Migration*, 40 (6), 25-52, Erişim: 05 Haziran 2014, Blackwell Publishers.
- İçduygu, A. (2003). *Irregular Migration in Turkey*. Cenevre: Uluslar Arası Göç Örgütü.
- İçduygu, A. (2007). The Politics of Irregular Migratory Flows in the Mediterranean Basin: Economy, Mobility and "Illegality". *Mediterranean Politics*, Vol.12, No.2, 141-161, Erişim: 05 Haziran 2014, Routledge (Taylor & Francis), Kayıt (DOI) No.: 10.1080/13629390701373945

- İçduygu, A., Yüksek D. (2012). Rethinking Transit Migration in Turkey: Reality and Re-presentation in the Creation of a Migratory Phenomenon. *Population Space and Place*, 18, 441-456, Erişim: 05 Haziran 2014, Wiley Online Library, Kayıt (DOI) No.: 10.1002/psp.633
- İçişleri Bakanlığı Özel Kalem Müdürlüğü. (2010). Yasadışı Göçle Mücadele Genelgesi (Genelge No: 2010/18). Ankara: İçişleri Bakanlığı.
- İçli, T.G. (2007). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İçli T.G., Sever, H. (Mart 2008). *Profiling Foreigners Involved in Crime: The Case of İstanbul*, [Bildiri], Conference of Environmental Criminology and Crime Analysis, İzmir 17-19 Mart 2008.
- İçli, T.G., Sever, H. (2012). Foreign Workers Without Work Permit in İstanbul: A Sociological Study. *Advances in Applied Sociology*, 2(1), 37-46. Erişim: 01 Nisan 2012, Scientific Research, Kayıt No.: 10.4236/aasoci.2012.21005.
- İl Emniyet Müdürlükleri Pasaport, Yabancılar, Pasaport-Yabancılar Şube Müdürlükleri Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği (İEMYPPY). (1993). *İçişleri Bakanlığı*, 23 Ağustos 1993.
- International Crisis Group (ICG). (2006). *Middle East Report (Iraq and Kurds: The Brewing Battle over Kirkuk)* (Rapor No:56). Amman: ICG.
- Jackson, J. A. (1986). *Migration*, New York: Longman.
- Jandl, M. (2004). The Estimation of Illegal Migration in Europe, *Migration Studies (Studi Emigrazione)*, 61(153), 141-155.

- Jenkins, B. (1990). *International Terrorism: The Other World Wars*. Kegley, C.W., Jr (Ed.). *International Terrorism*. (s.28-30) New York: St.Martin Press.
- Kaizen, J. ve Nonneman, W. (2007). Irregular Migration in Belgium and Organized Crime: An Overview, *International Migration*, 45 (2), 121-146.
- Karaca, N.G. ve Saruç, S. (1-3 Temmuz 2014). *Türkiye ve Avrupa Birliğine Adaya Geçiş Ekonomilerinde Uluslar arası Göç Trendleri* [Bildiri], Uluslar arası Avrasya Ekonomileri Konferansı. 2014, Üsküp (Makedonya).
- Kazgan, G. (1991). *İktisadi Düşünceler veya Politik İktisadın Evrimi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Kirişçi, K. (2003). *Turkey:A Transformation from Emigration to Immigration*. Erişim: 21 Kasım 2011, Migration Policy Institute Ağ Sitesi, <http://www.migrationinformation.org>
- Kleemans, E.R. ve De Poot, C.J. (2008). Criminal Careers in Organized Crime and Social Opportunity Structure. *European Journal of Criminology*, 5 (1), 69-98. Erişim: 25 Mart 2009, Sage Journals, Kayıt No.: 10.1177/1477370807084225
- Koser, K. (2010). Dimensions and Dynamics of Irregular Migration. *Population Space and Place*, 16, 181-193, Erişim: 05 Haziran 2014, Wiley Interscience, Kayıt (DOI) No.: 10.1002/psp.587
- Köksoy, M. (2007). *İltica*. Uluslar Arası İnsan Hareketleri Serisi – 2, İstanbul: İstanbul Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlüğü Yay.
- Köklü, N., Büyüköztürk, Ş. ve Bökeoğlu, Ö.Ç. (2006). *Sosyal Bilimler İçin İstatistik*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Kraler, A., Reichel, D. (2011). Measuring Irregular Migration and Population Flows – What Available Data Can Tell. *International Migration, Vol.49 (5)*, 97-128, Erişim: 05 Haziran 2014, Blackwell Publishing, Kayıt (DOI) No.: 10.1111/j.1468-2435.2011.00699.x
- Lee, E.S. (1966). A Theory of Migration. *Demography, Vol.3, No.1*, 47-57, Erişim: 05 Haziran 2014, Population Association of America (JSTOR), Kayıt (DOI) No.: -.
- Leerkes, A., Engbersen, G., van San, M. (2007). Shadow Places: Patternes of Spatial Concentration and Incorporation of Irregular Immigrants in the Netherlands. *Urban Studies, Vol.44, No.8*, 1491-1516, Erişim: 05 Haziran 2014, Routledge (Taylor & Francis), Kayıt (DOI) No.: 10.1080/00420980701373479
- Lewis, G.J. (1982). *Human Migration*. London: Billing & Sons.
- Lyman, M.D. ve Potter, G.W. (2004). *Organized Crime (4th Edition)*. New Jersey: Prentice Hall Publication.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Martin, P. (1993). *Trade and Migration: NAFTA and Agriculture*. Washington, DC: Institute for International Economics.
- Monzini, P. (2007). Sea-Border Crossings: The Organization of Irregular Migration to Italy. *Mediterranean Politics, Vol.12, No.2*, 163-184, Erişim: 05 Haziran 2014, Routledge (Taylor & Francis), Kayıt (DOI) No.: 10.1080/13629390701388679
- Mültecilerin Statüsüne İlişkin Ek Protokol. (1967). *T.C. Resmi Gazete*, 6/10733, 31 Ocak 1967.

- Nakanishi, H. (2008). Göç Halindeki Nüfusun Güvenliği (İran'daki Afganlardan Türkiye'deki Türkmenlere, Bir Konu İncelemesi). Nakanishi, H., Sirkeci, İ. ve Cabbarlı H. (Ed.). *Sorunlu Bölgelerde Göç* (s. 21-22). Ankara: Global Strateji Enstitüsü.
- Oktik, N. (1997). *Köyün Çekiciliği Kentin İticiliği* [Bildiri], Sosyoloji Derneği Toplum ve Göç II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 1997, Ankara.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Özerim, M.G. (2012). Emekli Göçleri Rotasında Türkiye: Avrupalı Emekli Göçmenlerin Türkiye'yi Tercih Etme Nedenlerine Türkiye Algıları. *Journal of Yaşar University*, 2012 28(7), 4766-4787.
- Papadopoulos, A.G. (2011). Migration and Security Threats in South-Eastern Europe. *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol.11, No.4, 451-469, Erişim: 05 Haziran 2014, Routledge (Taylor & Francis), Kayıt (DOI) No.: 10.1080/14683857.2011.632545
- Petersen, W. (1958). A General Typology of Migration. *American Sociological Review*, Vol.23, No.3, 256-266, Erişim: 05 Haziran 2014, American Sociological Association (JSTOR), Kayıt (DOI) No.: -.
- Piche, V. (2013). Contemporary Migration Theories as Reflected in Their Founding Texts. *Population-E*, 68 (1), 141-164, Erişim: 05 Haziran 2014, Kayıt (DOI) No.: 10.3917/pope.1301.0141
- Quassoli, F. (2004). Making the Neighbourhood Safer: Social Alarm, Police Practices and Immigrant Exclusion in Italy. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30 (6), 1163-1181.

- Roth, M.P. ve Sever, M. (2007). The Kurdish Workers Party (PKK) as Criminal Syndicate: Funding Terrorism through Organized Crime, A Case Study, *Studies in Conflict and Terrorism*, 30 (10), 901-915.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *Türkiyat Araştırmaları (Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü)*, 5, 33-44.
- Saha, K.C. (2012). *Irregular Migration from India to the EU*. San Domenico di Fiesole: European University Institute Robert Schuman Centre for Advanced Studies.
- Sen, R. ve Mamdouh, F. (2008). *The Accidental American: Immigration and Citizenship in the Age of Globalization*. San Fransisco: Berret-Koehler Publishers Inc.
- Sever, H. (2007). *Yabancıların Suç Analizi*. Uluslar Arası İnsan Hareketleri Serisi-1, İstanbul: İstanbul Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlüğü Yayını.
- Sever, H. (2008). *Yasadışı Göçmenlerin Profili: İstanbul İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi, Ankara.
- Sever, H. ve Arslan, S. (2008). *İnsan Borsası*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Shils, E. (1961). Centre and Periphery. *The Logic of Personal Knowledge: Essays Presented to Michael Polanyi (s.117-130)*. Routledge & Kegan Paul.

- Sigona, N. (2012). I Have Too Much Baggage: The Impacts of Legal Status on the Social Worlds of Irregular Migrants. *Social Anthropology*, 20 (1), 50-65, Erişim: 05 Haziran 2014, European Association of Social Anthropologists, Kayıt (DOI) No.: 10.1111/j.1469-8676.2011.00191.x
- Sirkeci, İ. (2008). Türkmen Göçü (Türkiye'ye, Irak'a ve Türkmenlere Etkileri). Nakanishi, H., Sirkeci, İ. ve Cabbarlı H. (Ed.). *Sorunlu Bölgelerde Göç* (s. 27-35). Ankara: Global Strateji Enstitüsü.
- Stouffer, S.A. (1940). Intervening Oppotunities: A Theory Relating Mobility and Distance. *American Sociological Review*, Vol.5, No.6, 845-867, Erişim: 05 Haziran 2014, American Sociological Association (JSTOR), Kayıt (DOI) No.: -.
- Stumpf, J.P. (2006). The Crimmigration Crisis: Immigrants, Crime, and Sovereign Power, *American University Law Review* 56 (367), 368-419.
- Südaş, İ. (2005). *Türkiye'ye Yönelik Göçler ve Türkiye'de Yaşayan Yabancılar: Alanya Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- şahin, İ. (2008). Strategy for Eliminating the Threat from the Terrorist Organization of PKK in Turkey. *International Strategic Reseach Forum (ISREF) Perspektif: PKK ve Kuzey Irak*, 2(1), 49-50.
- şeker, G. ve Erdal, H. (2010). Van İlinde Gerçekleşen Yasadışı Göç Olaylarının İncelenmesi. Özeren, S., Sözer, M.A., Demir, O.Ö. (Ed.). *Yerelden Küresele Sınıraşan Suçlar* (s. 103-132). Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- T.C. Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı (Kısaltma:TYDTA) (t.y.). Erişim: 25.02.2014. <http://www.invest.gov.tr>
- T.C. Ekonomi Bakanlığı (t.y.) Erişim: 24.02.2014. <http://www.ekonomi.gov.tr>

- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (Kısaltma:ÇSGB) (t.y.). Erişim: 28.03.2012. <http://www.csgeb.gov.tr>
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (Kısaltma:GİGM) (t.y.) Erişim: 30.11.2014. <http://www.goc.gov.tr>
- Talas, C. (1988). *Dayandıkları Düşüncelerle Ekonomik Sistemler*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Tamas, K. ve Palme, J. (2006). Transnational Approaches to Reforming Migration Regimes. Tamas, K. ve Palme, J. (Ed.). *Globalizing Migration Regimes: New Challenges to Transnational Cooperation* (s.3-19). Aldershot: Ashgate Publishing Limited.
- Terörün Finansmanının Niteliği (t.y.). Erişim: 07 Temmuz 2011, Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK) Ağ Sitesi: <http://www.masak.gov.tr/tr/terrorism.htm>.
- Thomas, Jr., J.E. (2009). Narco-Terrorism: Could the Legislative and Prosecutorial Responses Threaten Our Civil Liberties? *Washington and Lee Law Review*, 66 (4), 1881-1919.
- Tobler, W. (1995) Migration: Ravenstein, Thorntwaite and Beyond. *Urban Geography*, Vol.16, No.4. Routledge (Taylor & Francis).
- Todaro, M. P. (1980). *Internal Migration in Developing Countries*, Cenova: International Labour Office.
- Toksöz, G. (2006). *Uluslar Arası Emek Göçü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.



- Tolay, J. (2012). Discovering Immigration into Turkey: The Emergence of a Dynamic Field. *International Migration, The Author, 1-17*, Erişim: 05 Haziran 2014, Blackwell Publishing, Kayıt (DOI) No.: 10.1111/j.1468-2435.2012.00741.x
- Tomlinson, J. (2004). *Küreselleşme ve Kültür* (Arzu Eker, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (1999).
- Treverton, G.F., Matthies, C., Cunningham, K.J., Goulka, J. Ridgeway, G. ve Wong, A. (2009). *Film Piracy, Organized Crime and Terrorism*. Santa Monica: RAND Corporation.
- Tümertek, E.N. ve Özgüç, N. (1998). *Beşeri Coğrafya*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Tümertekin, E. (1968). *Türkiye’de İç Göçler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yay.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2008) *2007-2011 Resmi İstatistik Programı 2008 Yılı İzleme Raporu* (Rapor No.:-). Ankara: TÜİK.
- Uluslar Arası Göç Örgütü (International Organisation of Migration-IOM). (2009). *Uluslar Arası Göç Hukuku No.18: Göç Terimleri Sözlüğü*. Cenevre: Uluslar Arası Göç Örgütü.
- Van Meeteren, M., Engbersen, G., Van San, M. (2009). Striving for a Better Position: Aspirations and the Role Cultural, Economic and Social Capital for Irregular Migrants in Belgium. *International Migration Review, Vol.43, No.4, 881-907*, Erişim: 05 Haziran 2014, Center for Migration Studies of New York, Kayıt (DOI) No.: 10.1111/j.1747-7379.2009.00788.x

- Van Meeteren, M. (2012). Transnational Activities and Aspirations of Irregular Migrants in Belgium and the Netherlands. *Global Networks (The Authors Journal Compilation)*, 12, 3, 314-332, Erişim: 05 Haziran 2014, Blackwell Publishing.
- Vogel, D., Kovacheva, V., Prescott, H. (2011). The Size of the Irregular Migrant Population in the European Union – Counting the Uncountable?. *International Migration, Vol.49 (5)*, 78-95, Erişim: 05 Haziran 2014, Blackwell Publishing, Kayıt (DOI) No.: 10.1111/j.1468-2435.2011.00700.x
- Wallerstein, I. (2003). Dünya-Sistemleri Kavramına Karşı Dünya-Sistemi Kavramı: Bir Eleştiri, Frank, A.G. ve Gills, B.K. (Ed.). *Dünya Sistemi*, (s.23-36) Ankara: İmge Kitabevi.
- Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği (Kısaltma: Çalışma İzni Yönetmeliği). (2003). *T.C. Resmi Gazete*, 25214, 29 Ağustos 2003.
- Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (Kısaltma: Çalışma İzni Değişiklik Yönetmeliği). (2012). *T.C. Resmi Gazete*, 28204, 14 Şubat 2012.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı (t.y.). Erişim: 18 Şubat 2014, [http://www.egm.gov.tr/icerik\\_detay.aspx?id=125](http://www.egm.gov.tr/icerik_detay.aspx?id=125)
- Zolberg, A.R. (1983). International Migrations in Political Perspective, Krtiz, M.M., Keely, C.B. ve Tomasi, S.M. (Ed.). *Global Trends in Migration: Theory and Research on International Population Movements*, New York: Center for Migration Studies.

Zolberg, A. R. (1989). The Next Waves: Migration Theory for A Changing World. *International Migration Review*, 23(3), 403-416.

359 Sayılı Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin (Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi) Onaylanması Hakkında Kanun (1961). *T.C. Resmi Gazete*, 10898, 5 Eylül 1961.

1774 Sayılı Kimlik Bildirme Kanunu. (1973). *T.C. Resmi Gazete*, 14591, 26 Haziran 1973.

2011/2306 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı. (2011). *T.C. Resmi Gazete*, 28094, 10 Ekim 2011.

2527 Sayılı Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun. (1981). *T.C. Resmi Gazete*, 17473, 29 Eylül 1981.

2644 Sayılı Tapu Kanunu. (1934). *T.C. Resmi Gazete*, 2892, 29 Aralık 1934

4422 Sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu. (1999). *T.C. Resmi Gazete*, 23773, 01 Ağustos 1999.

4800 Sayılı Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesinin Uygun Bulunduğuna Dair Kanun. (2003). *T.C. Resmi Gazete*, 25052, 18 Mart 2003.

4803 Sayılı Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesine Ek Kara, Deniz Ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun. (2003). *T.C. Resmi Gazete*, 25014, 04 Şubat 2003.

- 4804 Sayılı Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun. (2003). *T.C. Resmi Gazete*, 25014, 04 Şubat 2003.
- 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun. (2003). *T.C. Resmi Gazete*, 25040, 06 Mart 2003.
- 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu. (2003). *T.C. Resmi Gazete*, 25269, 09 Ekim 2003.
- 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu. (2004). *T.C. Resmi Gazete*, 25611, 12 Ekim 2004.
- 5444 Sayılı Tapu Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2005). *T.C. Resmi Gazete*, 26046, 29 Aralık 2005
- 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu. (2006). *T.C. Resmi Gazete*, 26200, 31 Mayıs 2006.
- 5543 Sayılı İskân Kanunu. (2006). *T.C. Resmi Gazete*, 26301, 26 Eylül 2006.
- 5682 Sayılı Pasaport Kanunu. (1950). *T.C. Resmi Gazete*, 7564, 24 Temmuz 1950.
- 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun. (1950). *T.C. Resmi Gazete*, 7564, 24 Temmuz 1950.

6169 Sayılı Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (Kısaltma: İltica Yönetmeliği). (1994). *T.C. Resmi Gazete*, 22127, 30 Kasım 1994.

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslar Arası Koruma Kanunu. (2013). *T.C. Resmi Gazete*, 28615, 11 Nisan 2013.

**Ek-1: Anket Formu****Türkiye'yi Hedef Almış Yasadışı Göçmenler Araştırması  
Anket Formu**

1. Doğum yılı.  
.....
2. Cinsiyeti.
  - a. Erkek ( )
  - b. Kadın ( )
3. Hangi ülkenin uyruğunda?  
.....
4. Ülkesinde nerede yaşıyordu? (Bir milyon ve üzeri olan şehirlerin metropol/büyükşehir olarak kabul edilecektir)
  - a. Köy ( )
  - b. Kasaba ( )
  - c. Şehir ( )
  - d. Metropol/Büyükşehir ( )
5. Öğrenim durumu (Mezun olunan okul tipine göre).
  - a. Okuryazar değil ( )
  - b. Okuryazar ( )
  - c. İlkokul ( )
  - d. Ortaokul ( )
  - e. Lise ( )
  - f. Lisans ve üstü ( )

6. Medeni durumu.
- Bekar ( )
  - Evli ( )
  - Dul ( )
  - Diğer ( )
7. Kaç çocuğu var?
- Var, Çocuk sayısı:
  - Çocuk Sahibi Değil ( )
8. Türkiye'ye gelmeden önce ülkesinde çalışıyor muydu?
- Hayır ( )
  - Evet ( )
9. Çalışıyorduyorsa, mesleği ne idi? .....
10. Kendisine göre ülkesindeki iş imkânları yeterli miydi?
- Yeterliydi ( )
  - Yetersizdi ( )
  - Fikri Yok ( )
11. Ülkesindeki aylık geliri ne kadardı? (ABD Doları olarak.) .....
12. Ülkesinde halen herhangi bir mal varlığı var mı? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)
- Mal varlığı yok ( )
  - Evi var ( )
  - Arabası var ( )
  - Arsası var ( )
  - Menkul kıymeti var ( )
  - Diğer ( )
- .....

13. Ailesinde kendisinden başka Türkiye'ye göç eden var mı? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir.)

- a. Ailesinden göç eden yok ( )
- b. Annesi ( ) Kendisinden Önce ( )  
Kendisi İle Birlikte ( )  
Kendisinden Sonra ( )
- c. Babası ( ) Kendisinden Önce ( )  
Kendisi İle Birlikte ( )  
Kendisinden Sonra ( )
- d. Kardeşi ( ) Kendisinden Önce ( )  
Kendisi İle Birlikte ( )  
Kendisinden Sonra ( )
- e. Eşi ( ) Kendisinden Önce ( )  
Kendisi İle Birlikte ( )  
Kendisinden Sonra ( )
- f. Çocuğu ( ) Kendisinden Önce ( )  
Kendisi İle Birlikte ( )  
Kendisinden Sonra ( )

14. Akrabalarından Türkiye'ye göç eden var mı? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

- a. Akrabalarından göç eden yok ( )
- b. Amca/Dayı ( ) Kendisinden Önce ( )  
Kendisi İle Birlikte ( )  
Kendisinden Sonra ( )
- c. Hala/Teyze ( ) Kendisinden Önce ( )  
Kendisi İle Birlikte ( )  
Kendisinden Sonra ( )
- d. Kuzen ( ) Kendisinden Önce ( )  
Kendisi İle Birlikte ( )  
Kendisinden Sonra ( )



- e. Büyükanne/büyükbaba ( ) Kendisinden Önce ( )  
 Kendisi İle Birlikte ( )  
 Kendisinden Sonra ( )

15. Türkiye'ye göç etmeden önce başka ülkelere göç etmiş miydi? Evet ise hangi ülke idi?

- a. Evet ( ) .....  
 b. Hayır ( )

16. Türkiye'ye göç etmeden önce başka ülkelere göç etti ise, bu ülkede ne iş yaptı?

.....

17. Daha önce yasadışı yollardan Türkiye'ye geldi mi?

- a. Evet ( ) Sınır dışı edilmiş ( )  
 Kendi isteğiyle ülkesine dönmüş ( )  
 b. Hayır ( )

18. Ülkesinden göç etme nedeni ne idi? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

- a. Ekonomik Nedenler ( )  
 b. Siyasi Baskılar ( )  
 c. Etnik çatışmalar ( )  
 d. Dini Çatışmalar ( )  
 e. Güvenlik Endişeleri ( )  
 f. Coğrafi ve Ekolojik Nedenler ( )  
 g. Diğer ( )

.....

19. Göç ederken Türkiye'yi tercih etme nedeni nedir? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

- a. İş imkânlarının Türkiye'de daha iyi olması ( )
- b. Yasadışı yollardan Türkiye'ye girişin kolay olması ( )
- c. Türkiye'de yabancılara daha iyi davranılması ( )
- d. Türkiye'nin kendi ülkesine coğrafi olarak yakın olması ( )
- e. Türkiye'nin kendi ülkesine kültürel olarak yakın olması ( )
- f. Diğer ( )

20. Ülkesinden göç ederken kendisini kim teşvik etti?

- a. Eşi ( )
- b. Ülkesindeki akrabaları ( )
- c. Ülkesindeki arkadaşları ( )
- d. Yurt dışındaki akrabaları ( )
- e. Yurt dışındaki arkadaşları ( )
- f. Kendisi ( )
- g. Diğer ( )

21. Türkiye'ye ne şekilde girdi?

- a. Yasadışı yollardan ( )
- b. Yasal yollardan girmiş, ancak sonradan vize ihlali yapmış ( )

22. Türkiye'ye yasadışı yollardan girmiş ise, girişini ne şekilde gerçekleştirmiş?

- a. Sınır kapıları dışında karadan (Yaya) ( )
- b. Sınır kapılarından, karadan (Araç içinde) ( )
- c. Deniz yoluyla ( )
- d. Hava yoluyla ( )

23. Türkiye'ye gelmesi halinde kendisine iş bulmayı vaat eden oldu mu? Evet ise kimdi?

- a. Hayır ( )
- b. Evet ( )
- Ailesi ( )
- Akrabaları ( )
- Arkadaşı ( )
- Göçmen Kaçakçısı ( )

24. Türkiye'ye yasadışı yollardan girişini göçmen kaçakçıları mı sağladı? Evet ise kaçakçılarla nasıl irtibata geçti?

- a. Hayır ( )
- b. Evet ( )
- Ailesi vasıtasıyla ( )
- Akrabaları vasıtasıyla ( )
- Arkadaşı vasıtasıyla ( )
- Kendisi irtibat sağlamış ( )

25. Kendisini Türkiye'ye getirmeleri karşılığında göçmen kaçakçılarına ödemeyi taahhüt ettiği para miktarı nedir? (ABD Doları olarak)

.....

26. Bu parayı ne şekilde ödedi/ödeyecekti?

- a. Birikmiş parasını vermiş ( )
- b. Mal varlığını satmış ( )
- c. Yurt dışındaki akrabası ödedi/ödeyecekti ( )
- d. Yurt dışındaki arkadaşı ödedi/ödeyecekti ( )
- e. Kendisi Türkiye'de çalışıp ödedi/ödeyecekti ( )
- f. Ülkesinde arkadaşı ödedi/ödeyecekti ( )
- g. Ülkesinde akrabası ödedi/ödeyecekti ( )
- h. Kredi çekmiş ( )
- i. Diğer ( )

27. Ne kadar zamandır Türkiye’de ikamet ediyor?

Geliş Yılı: .....

28. Türkiye’de yaşamak için neden İstanbul’u seçti?

- a. İş imkanlarının İstanbul’da daha iyi olması ( )
- b. Nüfusu yüksek olduğundan, kalabalığın arasında daha iyi saklanabildiği için ( )
- c. Türkiye’ye gelmeden önce yalnızca İstanbul şehrini bildiği için ( )
- d. Göçmen kaçakçıları kendisini doğrudan İstanbul’a getirdikleri için ( )
- e. Diğer ( )  
.....

29. Kolluk kuvvetlerince yakalanmadan önce, İstanbul’da nerede ikamet ediyordu?

- a. Ev ( ) Hangi ilçe/semte .....
- b. Otel ( ) Hangi ilçe/semte .....
- c. Araç ( ) Hangi ilçe/semte .....
- d. Sokak ( ) Hangi ilçe/semte .....

30. Kolluk kuvvetlerince yakalanmadan önce, İstanbul’da kimle ikamet ediyordu?

- a. Ailesiyle ( )
- b. Akrabalarıyla ( )
- c. Arkadaşlarıyla ( )
- d. Diğer göçmenlerle ( )
- e. Yalnız başına ( )

31. Kolluk kuvvetlerince yakalanmadan önce, İstanbul'da herhangi bir işte çalıştı mı? Evet ise, ne tür bir işte çalıştı?

- a. Hayır ( )
- b. Evet ( )
- |                 |     |
|-----------------|-----|
| Ağır İşçilik    | ( ) |
| Günelik İşçilik | ( ) |
| Serbest Meslek  | ( ) |
| Diğer           | ( ) |

32. Kolluk kuvvetlerince yakalanmadan önce, çalışmakta olduğu işten ayda ne kadar gelir elde etmekteydi? (Türk Lirası olarak)

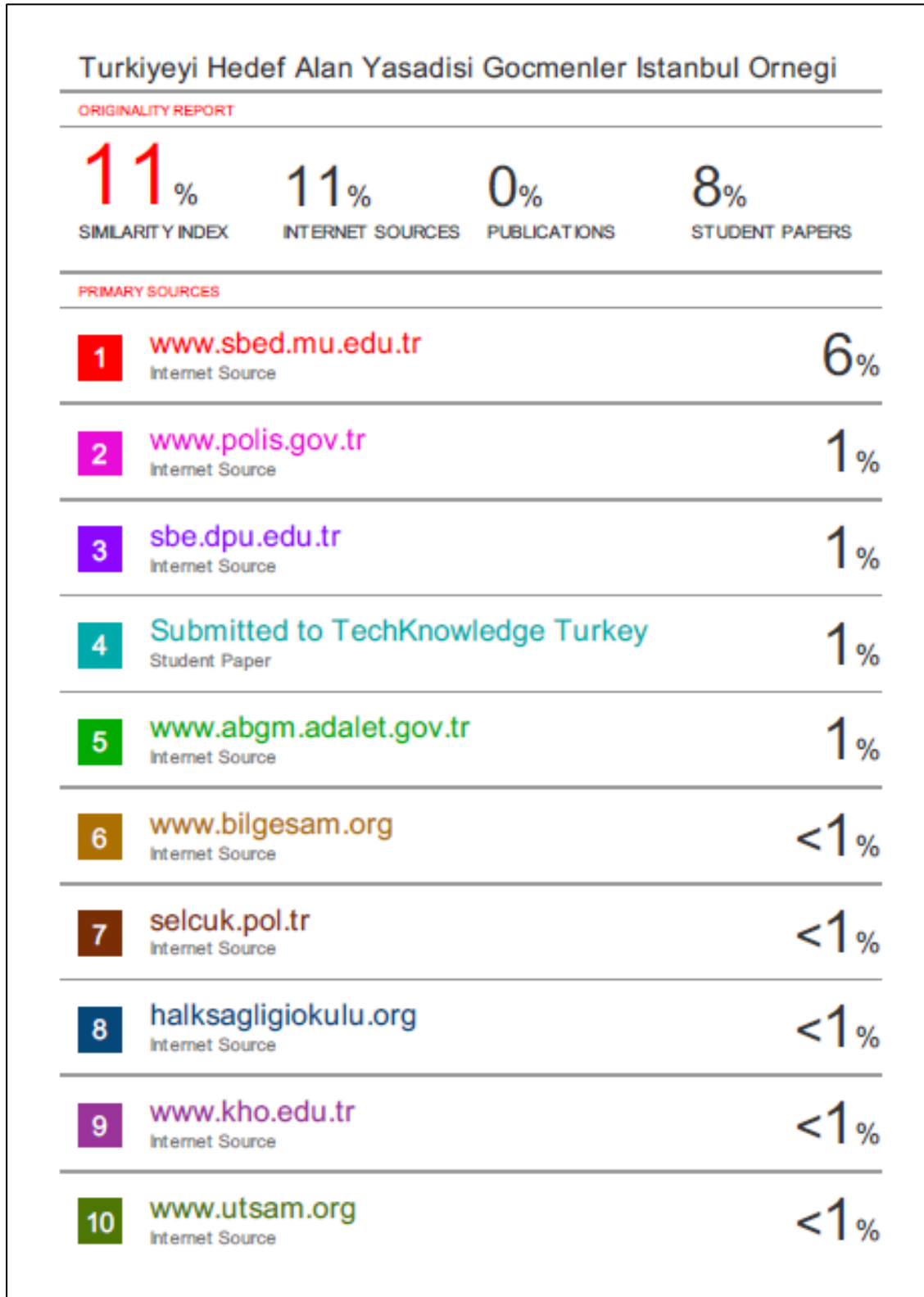
.....

33. Türkçe biliyor mu? Evet ise kimden öğrenmiş? (Bu sorunun yanıtına, mülakat yapılan bireyin Türkçeye hâkim olup olmadığına bakarak araştırmacı karar vermelidir)

- a. Hayır ( )
- b. Evet, orta seviyede ( )
- |                    |     |
|--------------------|-----|
| Ailesinden         | ( ) |
| Akrabalarından     | ( ) |
| Arkadaşlarından    | ( ) |
| Diğer göçmenlerden | ( ) |
| Yalnız başına      | ( ) |
| Diğer              | ( ) |
- c. Evet, iyi seviyede ( )
- |                    |     |
|--------------------|-----|
| Ailesinden         | ( ) |
| Akrabalarından     | ( ) |
| Arkadaşlarından    | ( ) |
| Diğer göçmenlerden | ( ) |
| Yalnız başına      | ( ) |
| Diğer              | ( ) |

34. Kolluk kuvvetlerince yakalanmamış olsaydı, ailesini de İstanbul'a getirmek ister miydi? (Ailesi yanında olmayanlar yanıtlayacak)
- a. Evet ( )
  - b. Hayır ( )
35. Kendi ülkesine geri dönmek istiyor mu?
- a. Evet ( )
  - b. Hayır ( )
36. Sınır dışı edilerek ülkesine gönderildiğinde ne yapmayı planlıyor?
- a. Hayatına kendi ülkesinde devam edecek ( )
  - b. Türkiye'ye geri gelecek ( )
  - c. Başka bir ülkeye göç edecek ( )
  - d. Kararsız ( )

## Ek 2: Orijinallik Raporu





HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 16/02/2015

Tez Başlığı : Türkiye'yi Hedef Alan Yasadışı Göçmenler: İstanbul Örneği  
Konusu : Yaşamlarını İstanbul'da sürdürürken kolluk kuvvetlerince yakalanan yasadışı göçmenlerin demografik özellikleri, göç nedenleri, kaçakçılarla irtibatı ve Türkiye'ye girişleri, İstanbul'daki yaşantıları, geri dönme istekleri ve sınır dışı işlemi sonrası hedeflerinin ilişkiler ağı kuramı kapsamında incelenmesi.

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

16.02.2015

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Muhammed SEVER  
Öğrenci No: N08244804  
Anabilim Dalı: Sosyoloji  
Programı: Sosyoloji  
Statüsü:  Y.Lisans  Doktora  Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Doç.Dr. Aslıhan ÖGÜN BOYACIOĞLU

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: [sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr](mailto:sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr)